EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

KOHTUASI NIKITIN JT vs. EESTI

(Kaebused nr 23226/16 ja veel 6)

KOHTUOTSUS

STRASBOURG

29. jaanuar 2019. a

Käesolev kohtuotsus jõustub konventsiooni artikli 44 lõikes 2 sätestatud tingimustel. Kohtuotsust võidakse keeleliselt toimetada.

MENETLUSE KÄIK **3**
ASJAOLUD **4**
I. KOHTUASJA ASJAOLUD **4**
A. Kaebaja Nikitini kohtuasi 4
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 5
B. Kaebaja Villemsi kohtuasi 6
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 7
C. Kaebaja Karpi kohtuasi 7
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 8
D. Kaebaja Jereti kohtuasi 9
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 10
E. Kaebaja Savva kohtuasi 11
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 12
F. Kaebaja Kaziksi kohtuasi 12
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 13
G. Kaebaja Tarasovski kohtuasi 14
Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle 15
H. Tallinna vangla üldised kinnipidamistingimused 15
II. ASJAKOHANE RIIGISISENE ÕIGUS JA KOHTUPRAKTIKA **16**
A. Asjakohane riigisisene menetlusõigus 16
1. Halduskohtumenetluse seadustik 16
2. Vangistusseadus 17
3 Haldusmenetluse seadus 17
4. Alates 31. augustist 2011 kehtiv riigivastutuse seadus 17
5. 15. oktoobrini 2012 kehtinud täitmisplaan 18
B. Asjakohane riigisisene õigus kinnipidamistingimuste kohta 18
1. Vangistusseadus 18
2. Justiitsministri määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ 19
C. Asjakohane riigisisene kohtupraktika 19
III. ASJAKOHASED RAHVUSVAHELISED MATERJALID **21**
A. Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) 21
B. Euroopa vanglareeglistik 23
ÕIGUSKÜSIMUSED **27**
I. KAEBUSTE LIITMINE **27**
II. KONVENTSIOONI ARTIKLI 3 VÄIDETAV RIKKUMINE **27**
A. Vastuvõetavus 27
1. Eelmärkused 27
2. Riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamine 28

3. Ohvri staatus ... 34
4. Kaebajate Kaziksi, Karpi ja Savva kaebused 3–4 m^2 suuruse kambripinna üle Tallinna vanglas ... 34
5. Järeldused vastuvõetavuse kohta ... 34

B. Sisu ... 35
1. Poolte seisukohad ... 35
2. EIK-i hinnang ... 35
3. Kaebajate Nikitini, Villemsi, Jereti, Kaziksi, Tarasovski ja Savva ohvri staatus 42

III. KONVENTSIOONI ARTIKLI 13 VÄIDETAV RIKKUMINE ... 44

A. Vastuvõetavus ... 44

B. Üldpõhimõtted ... 45

C. Põhimõtete kohaldamine käesolevates kohtuasjades ... 45
1. Seadusest tuleneva tähtaja kohaldamine kahjunõude esitamiseks seoses kaebajate Nikitini, Kaziksi ja Tarasovskiga ... 45
2. Heastava õiguskaitsevahendi tõhusus seoses kaebajate Nikitini, Villemsi ja Tarasovski asjades välja mõistetud hüvitisega ... 46
3. Kaebaja Jereti kohtumenetluse pikkus ... 47

IV. KONVENTSIOONI ARTIKLI 8 VÄIDETAV RIKKUMINE ... 47

V. MUUD KONVENTSIOONI VÄIDETAVAD RIKKUMISED ... 47

VI. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE ... 48

A. Kahju ... 48

B. Kulud ... 48

C. Viivis ... 49

EELTOODUST LÄHTUDES KOHUS ... 49

KOHTUNIKE SPANO, LEMMENSI JA KJØLBRO ÜHINE OSALINE ERIARVAMUS ... 52

KOHTUNIKU LEMMENSI OSALINE ERIARVAMUS ... 56

Kohtuasjas Nikitin jt vs. Eesti,
Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond) kojana, kuhu kuuluvad
esimees Robert Spano,
kohtunikud Paul Lemmens,
Ledi Bianku,
Julia Laffranque,
Jon Fridrik Kjølbro,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Ivana Jelić
ja *osakonna sekretäri asetäitja* Hasan Bakırcı,
olles pidanud nõu kinnisel istungil 11. detsembril 2018,
tegi nimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

MENETLUSE KÄIK

1. Kohtuasi põhineb seitsme Eesti kodaniku, Vladimir Nikitin'i, Martin Villems'i, Igor Karp'i, Peeter Jeret'i, Aleksei Savva, Guntars Kaziks'i ja Vitali Tarasovski (edaspidi: kaebajad) vastavalt 19. aprillil, 8. juulil, 28. septembril, 4. oktoobril, 12. oktoobril, 30. oktoobril ja 30. novembril 2016. aastal inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi: konventsioon) artikli 34 alusel kohtule Eesti Vabariigi vastu esitatud seitsmel kaebusel (nr 23226/16, 43059/16, 57738/16, 59152/16, 60178/16, 63211/16 ja 75362/16).

2. Kaebajat Jeretit esindas Risto Käbi; kaebajaid Nikitinit, Villemsit, Kaziksit ja Savvat esindas Denis Piskunov; kaebajat Karpi esindas Leonid Olovyanishnikov ja kaebajat Tarasovskit esindas Janek Valdma; kõik esindajad on Tallinna advokaadid. Kaebajatele Nikitinile, Jeretile, Kaziksile ja Tarasovskile anti riigi õigusabi. Kuna kaebaja Nikitin ei vastanud kantselei 19. oktoobri 2017. aasta ja 9. jaanuari 2018. aasta kirjale, milles paluti tal tagastada EIK-ile nõuetekohaselt täidetud tasude ja kulude nõudevorm ning pangaülekande maksekorraldus, ei hüvitatud tema kulusid õigusabi korras.

3. Eesti Vabariiki (edaspidi: riik) esindas Maris Kuurberg Välisministeeriumist.

4. Kaebajad väitsid eelkõige, et neid hoiti ebainimlikes ja inimväärikust alandavates tingimustes. Kaebajad Nikitin, Villems, Jeret, Kaziks ja Tarasovski kaebasid ka selle üle, et neile ei olnud kättesaadavad tõhusad riigisisesed õiguskaitsevahendid. Kaebaja Savva kaebas lisaks, et tema suhtlus oma perekonnaga oli piiratud.

5. 16. mail 2017. aastal teavitati riiki kaebajate Nikitini, Villemsi, Jereti, Kaziksi ja Tarasovski kaebustest konventsiooni artiklite 3 ja 13 alusel ning kaebaja Jereti esitatud kaebuse nr 59152/16 ülejäänud osa tunnistati kohtureeglite 54. reegli lõike 3 kohaselt vastuvõetamatuks. 11. juulil 2017. aastal teavitati riiki kaebajate Karpi ja Savva kaebustest konventsiooni artikli 3 alusel ja kaebaja Savva kaebusest konventsiooni artikli 8 alusel.

ASJAOLUD

I. KOHTUASJA ASJAOLUD

6. Kõiki seitset kaebajat peeti kinni Tallinna vanglas Eestis. Neid puudutavaid konkreetseid asjaolusid on kirjeldatud allpool.

A. Kaebaja Nikitini kohtuasi

7. Kaebaja on sündinud 1968. aastal ja ta kannab eluaegset vanglakaristust. Tallinna vanglas hoiti teda 27. novembrist 2007. aastal kuni 22. oktoobrini 2013. aastal. Seejärel paigutati ta ümber Viru vanglasse, kus ta praegu oma karistust kannab.

8. Kaebaja sõnul hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes. Eelkõige olid tema kambrid ülerahvastatud ja kogu tema kinnipidamise vältel oli isiklikku kambripinda alla 3 m^2.

9. Riigi väitel hoiti kaebajat kõnealusel ajal erinevates kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda 1023 päeva vältel. Sellest ajast veetis kaebaja 898 päeva avatud osakonna kambrites, kus tualett puudus, ja 125 päeva lukustatud kambrites, kus tualett oli olemas. Samuti väitis riik, et ajavahemikul 2008–2013 oli kaebaja hõivatud tööga. Ta töötas 2008. aasta veebruarist juulini keskmiselt 140 tundi kuus, 2009. aasta veebruarist detsembrini keskmiselt 165 tundi kuus, igal kuul 2010. aastal keskmiselt 168 tundi kuus, igal kuul 2011. aastal keskmiselt 169 tundi kuus, igal kuul 2012. aastal keskmiselt 168 tundi kuus ja 2013. aasta jaanuarist aprillini keskmiselt 147 tundi kuus. Ühtlasi osales ta 2007. aasta maist kuni 2009. aasta aprillini sotsiaalprogrammides, talle võimaldati kaks lühiajalist ja viis pikaajalist kokkusaamist ning kolmel korral käis ta kohtuistungil.

10. Riigi esitatud andmetel hoiti kaebajat kõnealusel ajal kaheteistkümnes erinevas kambris erineval vanglarežiimil järgmiselt:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	27.11.2007–30.01.2008	410	4,86 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	31.01.2008–22.07.2008	15	2,75–3,21 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	23.02.2008–24.02.2008	1	14,80 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	26.02.2008–25.07.2008	15	2,75–3,21 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja kasutada spordisaali

Periood		Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
	26.07.2008–25.01.2009	312, 446, 147, 450	2,42–7,61 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	26.01.2009–09.02.2009	34, 39	2,7–3,46 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	10.02.2009–26.03.2009	15	2,75 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	27.03.2009–28.03.2009	6	14,57 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	30.03.2009–25.04.2013	15	2,75–4,82 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	26.04.2013–22.10.2013	119, 145, 208, 210	2,5–13,70 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega

11. Kaebaja neid andmeid ei vaidlustanud.

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

12. 27. aprillil 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale vaide, millega taotles ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. Tallinna vangla tema vaidele ei vastanud.

13. 6. juulil 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tartu Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist summas 40 000 eurot. 6. jaanuaril 2015. aastal rahuldas Tartu Halduskohus kaebaja nõude osaliselt ja mõistis tema kasuks välja 250 eurot (haldusasi nr 3-14-51413). Halduskohus leidis muu hulgas, et kuigi kaebaja ei kasutanud riigivastutuse seaduse § 7 lõikes 1 ette nähtud ennetavat meedet, ei takista see nõude rahuldamist, sest Tallinna vangla ülerahvastatus on üldteada probleem. Kaebaja ja Tallinna vangla vaidlustasid halduskohtu otsuse, esitades Tartu Ringkonnakohtusse apellatsioonkaebuse.

14. 1. oktoobri 2015. aasta otsusega tühistas ringkonnakohus halduskohtu otsuse osaliselt. Ringkonnakohus kohaldas kaebetähtaega eraldi iga perioodi suhtes, mille kaebaja veetis eri kambrites, ning leidis, et tähtaeg hakkas kulgema pärast iga ümberpaigutamist uude kambrisse. Sellest tulenevalt jättis ringkonnakohus läbi vaatamata kaebaja kaebuse seoses perioodiga 27. novembrist 2007 kuni 9. veebruarini 2009 põhjusel, et ta ei pidanud kinni

kohustusliku kohtueelse menetluse korrast, mida nõuab halduskohtumenetluse seadustiku § 47 lg 1, nimelt ei esitatud kaebust riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud tähtaja jooksul. Ringkonnakohus põhjendas osa nõudest läbi vaatamata jätmist järgmiselt:

> „15. Kontrollimaks, kas kaebaja on pidanud kinni nõude kohtueelseks lahendamiseks ettenähtud korrast ehk käesoleval juhul kahju hüvitamise taotluse esitamiseks ettenähtud 3-aastasest tähtajast, peab ringkonnakohus põhjendatuks hinnata kaebaja vangistustingimustes olulise muudatuse toimumist seonduvalt kaebaja ühest kambrist teise ümberpaigutamisega, millisel juhul tuleb vanglale kahjunõude esitamise tähtaega hakata arvestama kinnipidamistingimuste osas alates ajast, millal toimus muudatus isiku olukorras.“

Samuti jättis ringkonnakohus läbi vaatamata kaebuse 23. oktoobrile 2013. aastal järgnenud ajavahemiku kohta, sest selleks ajaks oli ta juba ümber paigutatud Viru vanglasse.

15. Ajavahemiku kohta 10. veebruarist 2009 kuni 22. oktoobrini 2013 leidis ringkonnakohus, et kaebaja käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda 815 päeva vältel ja üle 3 m^2 895 päeva vältel. Ühtlasi leidis ringkonnakohus, et teda ei hoitud tingimustes, kus tema käsutuses oli alla 2,5 m^2 isiklikku pinda, mis oli kõnealusel ajal riigisisese õigusega minimaalselt nõutud. Ringkonnakohus oli seisukohal, et kaebaja kinnipidamine kambrites, kus oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, oli konventsiooni artikli 3 tähenduses inimväärikust alandav. Kuid kaebajal oli õigus tund aega päevas jalutada ja kord nädalas spordisaali kasutada. Lisaks veetis ta enamiku kõnealusest ajast (720 päeva) avatud osakonnas (kambris nr 15), kus ta oli kohustatud kambris viibima üksnes öösel. Seega oli tal võimalik päeva ajal osakonnas vabalt ringi liikuda. Üheksateist päeva veetis ta kartseris, samuti osales ta mitmes sotsiaalprogrammis. Nimetatud asjaolusid arvesse võttes jättis ringkonnakohus rahuldamata kaebaja kahjuhüvitise nõude põhjusel, et see oli alusetu, sest tema õiguste rikkumine ei olnud niivõrd raske, et õigustaks rahalise hüvitise määramist.

16. Kaebaja esitas sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 28. märtsil 2016. aastal menetlusse võtmast.

B. Kaebaja Villemsi kohtuasi

17. Kaebaja on sündinud 1971. aastal. Ta viibis Tallinna vanglas 7. juulist 2011 kuni 6. märtsini 2013 vahistatuna ja 7. märtsist 2013 kuni 17. aprillini 2013 kinnipeetavana. Seejärel paigutati ta ümber Tartu vanglasse, kus ta praegu oma karistust kannab.

18. Kaebaja sõnul hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes. Eelkõige olid kambrid, kuhu ta paigutati, ülerahvastatud ning täidetud ei olnud elementaarsed hügieeni- ja sanitaarnõuded. Kogu tema kinnipidamise ajal oli tema käsutuses alla 3 m^2 isiklikku pinda. Lisaks oli ta kambrisse lukustatud terveks ööpäevaks, välja arvatud üks tund päevas jalutuskäiguks. Õues asuv jalutusboks ei olnud mõõtmetelt kambrist suurem ja seda kasutasid kinnipeetavad koos. Kuid kuna kaebaja ei olnud suitsetajatest eraldatud, ei saanud ta kuus kuud jalutusboksi minna. Duširuumi sai kasutada üks kord nädalas kakskümmend minutit korraga ja kinnipeetavad pidid seal ka oma riideid pesema, sest kambrites puudus soe vesi. Samuti puudus duširuumis privaatsus.

19. Riigi esitatud andmetel osales kaebaja 2012. aasta 9. oktoobrist 27. novembrini suhtluskoolitusel (seitsmel korral 1,5–2 tundi korraga). Ta sai viibida väljaspool kambrit ka kohtumistel advokaadiga ja kohtuistungitel käies (üheteistkümnel korral 2011. aasta septembrist kuni 2013. aasta märtsini).

20. Riigi andmetel hoiti kaebajat erinevates kambrites kinnises osakonnas:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	06.07.2011–17.04.2013	89, 130, 314, 319, 324, 328, 347, 413, 417, 419, 428, 438, 443, 446, 453	2,45–15,36 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

21. 9. mail 2013. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale vaide, millega taotles ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. 2. juulil 2013. aastal jättis Tallinna vangla vaide rahuldamata põhjusel, et vaie oli alusetu.

22. 25. juulil 2013. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tartu Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju õiglast hüvitist kohtu äranägemise järgi. 12. veebruaril 2014. aastal rahuldas Tartu Halduskohus kaebaja nõude summas 1700 eurot (haldusasi nr 3-13-1589).

23. 14. jaanuaril 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale veel ühe vaide, millega taotles hüvitist mittevaralise kahju eest, mis tulenes asjaolust, et kambriväliste jalutuskäikude ajal 2012. aasta 22. märtsist kuni 17. oktoobrini ei eraldatud teda suitsetajatest. 13. märtsil 2014. aastal jättis Tallinna vangla vaide rahuldamata.

24. 25. märtsil 2014. aastal esitas kaebaja taas kaebuse Tallinna vangla peale Tartu Halduskohtusse, taotledes mittevaralise kahju hüvitist summas 2000 eurot selle tõttu, et tal ei lubatud õues jalutada suitsetajatest eraldi. 15. septembri 2014. aasta otsusega jättis Tartu Halduskohus kaebaja kaebuse rahuldamata (haldusasi nr 3-14-344).

25. Kaebaja ja Tallinna vangla vaidlustasid halduskohtu 12. veebruari 2014. aasta otsuse (haldusasi nr 3-13-1589). Vanglateenistus selgitas oma apellatsioonkaebuses, et kõnealusel ajal ei olnud mingil juhul võimalik võimaldada kaebajale üle 2,7 m^2 isiklikku pinda ja et tema ümberpaigutamine teise vanglasse ei oleks ülerahvastatuse probleemi tõenäoliselt lahendanud. Kaebaja vaidlustas ka halduskohtu 15. septembri 2014. aasta otsuse (haldusasi nr 3-14-344). 1. oktoobril 2015. aastal liitis Tartu Ringkonnakohus asjad ühte menetlusse.

26. 3. novembri 2015. aasta otsusega tühistas Tartu Ringkonnakohus halduskohtu otsused ja rahuldas kaebaja kaebuse osaliselt, mõistes tema kasuks välja hüvitise summas 100 eurot mittevaralise kahju eest, mis tulenes asjaolust, et tal ei lubatud jalutada suitsetajatest eraldi. Ringkonnakohus jättis rahuldamata kaebaja ülejäänud kaebused muu hulgas põhjusel, et tal ei olnud õigust kahjuhüvitist nõuda, sest ta ei olnud kasutanud riigivastutuse seaduse § 7 lõikes 1 sätestatud ennetavat meedet ehk ta ei olnud esitanud taotlust enda ümberpaigutamiseks teise vanglasse või kambrisse.

27. Seejärel esitas kaebaja sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 14. jaanuaril 2016. aastal menetlusse võtmast.

C. Kaebaja Karpi kohtuasi

28. Kaebaja on sündinud 1970. aastal. Teda peeti Tallinna vanglas kinni viiel korral: 2008. aasta aprillist oktoobrini, 2009. aasta septembrist oktoobrini, 2010. aasta jaanuarist veebruarini, 2012. aasta 23. veebruarist 9. novembrini ja 2012. aasta 27. detsembrist 2013. aasta 31. oktoobrini. Seejärel paigutati ta ümber Viru vanglasse. Ta vabastati 29. septembril 2017. aastal.

29. Kaebaja väitel hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes.

Eelkõige olid kambrid, kuhu ta paigutati, ülerahvastatud. Kogu oma kinnipidamise jooksul oli tema käsutuses alla 3 m^2 isiklikku pinda. Kambris oli kehv valgustus ja puudulik ventilatsioon ning seinu kattis paks hallitusekiht, sest kinnipeetavad olid sunnitud seal oma riideid pesema ja kuivatama.

30. Riigi esitatud andmetel hoiti kaebajat Tallinna vanglas viiel eri ajavahemikul erinevatel vanglarežiimidel järgmiselt:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	11.04.2008–10.10.2008	140, 347, 441	2,06–3,10 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
2	10.09.2009–21.10.2009	314	2,46–3,69 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
3	13.01.2010–17.02.2010	144, 454, 463	2,44–7,30 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
4	23.02.2012–18.09.2012	140, 433, 456	2,35–3,41 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	19.09.2012–09.11.2012	34	3,02–3,78 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja spordisaali kasutada
5	27.12.2012–31.10.2013	208, 316, 321, 322, 415, 424, 448, 450	2,40–8,06 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega

31. Kaebaja neid andmeid ei vaidlustanud.

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

32. 7. aprillil 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale vaide, millega taotles ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. Vangla tema vaidele ei vastanud.

33. 17. juunil 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tartu Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist summas 500 eurot kuus või 17 eurot päevas kahekümne kuue kuu eest. Oma vastuses selgitas vanglateenistus kambrivälise tegevuse kohta, et seadusest tulenevate nõuete ja vahistatutele pandud piirangute tõttu ei saanud vangla lubada kaebajal kasutada spordisaali ega osaleda muudes vabaajategevustes.

34. 15. detsembril 2014. aastal jättis Tartu Halduskohus läbi vaatamata kaebaja kaebuse seoses ajavahemikega 2008. aasta aprillist septembrini, 2009. aasta septembrist oktoobrini ja 2010. aasta jaanuarist veebruarini põhjusel, et ta ei pidanud kinni kohustusliku kohtueelse menetluse korrast, mida nõuab halduskohtumenetluse seadustiku § 47 lg 1, ehk kaebust ei esitatud riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud tähtaja jooksul. Ajavahemikke 2012. aasta 23. veebruarist kuni 9. novembrini ja 2012. aasta 27. detsembrist kuni 2013. aasta 31. oktoobrini puudutava kaebuse jättis halduskohus rahuldamata põhjusel, et see oli alusetu. Kaebaja vaidlustas halduskohtu otsuse, esitades Tartu Ringkonnakohtusse apellatsioonkaebuse.

35. 1. detsembri 2015. aasta otsusega jättis ringkonnakohus kaebaja apellatsioonkaebuse

rahuldamata põhjusel, et tal ei olnud õigust kahjuhüvitist nõuda, sest ta ei olnud kasutanud riigivastutuse seaduse § 7 lõikes 1 sätestatud ennetavat meedet ehk ta ei olnud esitanud taotlust enda ümberpaigutamiseks teise vanglasse või kambrisse. Kuigi kambris asuva tualeti alune pind arvestati kambripinna sisse, nähtus varasemast riigisisesest kohtupraktikast, et üldjuhul ei olnud Tallinna vanglas kinnipeetavate käsutuses alla 3 või 2,5 m^2 isiklikku pinda. Ringkonnakohus märkis, et oma apellatsioonkaebuses ei kaevanud kaebaja selle üle, et halduskohus jättis läbi vaatamata tema kaebused seoses ajavahemikega 2008. aasta aprillist septembrini, 2009. aasta septembrist oktoobrini ja 2010. aasta jaanuarist veebruarini, ega muude kinnipidamistingimuste üle, mis väidetavalt kujutasid endast rikkumist, välja arvatud ülerahvastatus.

36. Seejärel esitas kaebaja sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 28. märtsil 2016. aastal menetlusse võtmast.

D. Kaebaja Jereti kohtuasi

37. Kaebaja on sündinud 1959. aastal. Ta paigutati Tallinna vanglasse 25. veebruaril 2011. aastal. 25. veebruarist kuni 17. maini 2011. aastal viibis ta eelvangistuses, seejärel kohaldati tema suhtes vastuvõturežiimi ja alates 12. juulist 2011. aastal viibis ta vangistuses. Määratlemata kuupäeval paigutati ta ümber Viru vanglasse, kus ta praegu oma karistust kannab.

38. Kaebaja sõnul hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes. Eelkõige olid kambrid, kuhu ta paigutati, ülerahvastatud ning täidetud ei olnud elementaarsed hügieeni- ja sanitaarnõuded. Kogu tema kinnipidamise ajal oli tema käsutuses alla 3 m^2 isiklikku pinda. Ta pidi taluma kõrgeid temperatuure ja närilisi oma kambris. Lisaks ei võimaldatud talle laktoosivaba dieeti 25. veebruarist 2011 kuni 21. novembrini 2013, kuigi selle oli määranud arst. Ta kannatas seljavalu käes, sest tal ei olnud võimalik end piisavalt füüsiliselt liigutada. Ta silmad valutasid, sest kambri valgustus oli kehv. Samuti ei saanud ta korralikku arstiabi seoses jala- ja küüneinfektsiooniga.

39. Riigi väitel hoiti kaebajat kõnealusel ajal erinevates kambrites, kus isiklikku pinda oli alla 3 m^2, 416 päeva vältel. Enamiku sellest ajast hoiti teda kinnipeetavatele ette nähtud poolavatud üksuses. Aastatel 2012, 2013 ja 2014 oli kaebaja ühe tunni päevas tööga hõivatud. Eelkõige 2012. aasta oktoobris, novembris ja detsembris töötas ta kokku vastavalt kaheksateist, kuusteist ja viisteist tundi, 2013. aasta novembris ja detsembris kokku vastavalt viis ja kolmteist tundi ning 2014. aasta jaanuaris ja veebruaris vastavalt üksteist ja viis tundi. Samuti oli tal võimalik veeta aega väljaspool kambrit, et osaleda kaheksal lühiajalisel kokkusaamisel ja kuuel kohtuistungil.

40. Riigi esitatud andmetel hoiti kaebajat Tallinna vanglas erinevatel vanglarežiimidel järgmiselt:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	25.02.2011–11.07.2011	217, 218, 236, 247, 340, 463,	2,46–3,72 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	12.07.2011–22.01.2013	138, 214, 218, 219, 221, 231, 245	2,41–5 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada

					ja kasutada spordisaali
	23.01.2013–24.01.2013	78	9 m^2	Kartserikamber	Õigus jalutada tund aega
	25.01.2013–22.10.2013	121, 138, 140, 147, 402	2,82–13,19 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	23.10.2013–25.10.2013	218	2,97–3,71 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
	26.10.2013–30.10.2013	80	7,51 m^2	Kartserikamber	Õigus jalutada tund aega
	31.10.2013–21.11.2013	218	2,97–3,71 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali

41. Kaebaja neid andmeid ei vaidlustanud.

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

42. 21. jaanuaril 2014. aastal ehk ajal, mil kaebaja kandis oma karistust veel Tallinna vanglas, esitas ta vanglateenistusele vaide, millega taotles 25. veebruarist 2011 kuni 21. novembrini 2013 kestnud ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. Tallinna vangla ei lahendanud vaiet tähtaegselt.

43. 27. mail 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tallinna Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist summas 87 600 eurot. 19. märtsil 2015. aastal rahuldas Tallinna Halduskohus kaebaja nõude osaliselt ja mõistis tema kasuks välja 1100 eurot (haldusasi nr 3-14-50937). Kaebaja ja Tallinna vangla vaidlustasid halduskohtu otsuse, esitades Tallinna Ringkonnakohtusse apellatsioonkaebuse.

44. 17. veebruari 2016. aasta otsusega jättis ringkonnakohus kaebused rahuldamata, kuid muutis halduskohtu otsuse põhjendusi. Ringkonnakohus mõistis kaebaja kasuks välja 1100 eurot põhjusel, et tema kinnipidamistingimused ei olnud kohased ja kahe aasta jooksul ei võimaldatud talle laktoosivaba dieeti, kuigi selle oli määranud arst. Ringkonnakohus leidis muu hulgas, et oli üldteada, et Tallinna vangla sanitaartingimused ja kambrites valitsevad tingimused olid kehvad.

45. Seejärel esitas kaebaja sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 25. aprillil 2016. aastal menetlusse võtmast.

E. Kaebaja Savva kohtuasi

46. Kaebaja on sündinud 1973. aastal. Teda peeti Tallinna vanglas kinni neljal korral: 2004. aasta 25. augustist 23 septembrini, 2007. aasta 28. veebruarist 4. oktoobrini, 2008. aasta 28. oktoobrist kuni 2009. aasta 2. juunini ja 2010. aasta 20. maist kuni 2011. aasta 14. juulini.

47. Kaebaja sõnul hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes. Eelkõige olid kambrid ülerahvastatud ja tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku kambripinda. Lisaks oli ta kogu oma kinnipidamise vältel, välja arvatud 28. oktoobrist 2008 kuni 2. juunini 2009, kambrisse lukustatud terveks ööpäevaks, välja arvatud üks tund päevas jalutuskäiguks. Jalutusboksi suurus oli 15 m^2 ja ta pidi seda kasutama oma kambrikaaslastega samal ajal. Tal puudus juurdepääs spordisaali. Ta silmad valutasid ja tema nägemine halvenes, sest kambri valgustus oli kehv. Kambris puudus värske õhk ja ventilatsioon. Seinad olid kaetud hallitusega, sest kinnipeetavad olid sunnitud oma riideid seal pesema ja kuivatama. Kaebajal tekkis kambri üleliigse niiskuse tõttu nahainfektsioon. Duširuumi sai kasutada vaid korra nädalas. Muusika mängis valjult terve päeva. Kokkusaamised ja telefonikõned perekonnaga olid piiratud. 28. oktoobrist 2008 kuni 2. juunini 2009, mil kaebaja viibis avatud osakonnas, ei olnud kinnipidamistingimused paremad. Kambrid olid väikesed, rõsked ja külmad. Kuna kambris puudus tualett, pidi ta mõnikord ootama tund aega, kuni valvur lasi tal ühistualetti kasutada.

48. Riigi esitatud andmetel hoiti kaebajat Tallinna vanglas neljal eri ajavahemikul erinevatel vanglarežiimidel järgmiselt:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	28.02.2007–04.10.2007	147, 414, 432, 336	2,42–2,98 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
2	28.10.2007–30.10.2008	129	2,48–7,45 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	31.10.2008–26.01.2009	44	2,53–3,09 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja spordisaali kasutada
3	03.03.2009	138	4,82 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	04.03.2009–02.06.2009	44	2,53–3,97 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja spordisaali kasutada
4	20.05.2010–14.07.2011	147, 214, 219, 246, 253, 359, 441	2,42–4,03 m2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega

49. Kaebaja neid andmeid ei vaidlustanud.

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

50. 30. jaanuaril ja 13. märtsil 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale vaide, millega taotles ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. Tallinna vangla tema vaietele ei vastanud.

51. 21. mail 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tartu Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist summas 20 000 eurot.

52. 21. mail 2015. aastal rahuldas Tartu Halduskohus kaebaja nõude ja mõistis tema kasuks välja 750 eurot ajavahemiku 20. maist 2010 kuni 14. juulini 2011 eest. Ajavahemikega 2007. aasta 28. veebruarist 4. oktoobrini ja 2008. aasta 28. oktoobrist kuni 2009. aasta 2. juunini seotud kaebuse jättis halduskohus rahuldamata põhjusel, et seda ei esitatud riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud tähtaja jooksul. Halduskohus jättis läbi vaatamata tema kaebused seoses perekonnaga suhtlemise piirangute, duširuumi harva kasutamise ja valju muusika mängimisega vanglas, sest kaebaja ei kaevanud nende üle vanglateenistusele. Kaebaja ja Tallinna vangla vaidlustasid halduskohtu otsuse, esitades Tartu Ringkonnakohtusse apellatsioonkaebuse.

53. 23. veebruari 2016. aasta otsusega tühistas ringkonnakohus halduskohtu otsuse nii ajavahemiku 20. maist 2010 kuni 29. jaanuarini 2011 kui ka kaebaja kasuks välja mõistetud rahasumma kohta. Ringkonnakohus jättis läbi vaatamata kaebaja kaebuse seoses vaidlustatud perioodiga põhjusel, et ta ei pidanud kinni kohustusliku kohtueelse menetluse korrast, mida nõuab halduskohtumenetluse seadustiku § 47 lg 1, sest kaebust ei esitatud riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud tähtaja jooksul. Ringkonnakohus põhjendas osa nõudest läbi vaatamata jätmist järgmiselt:

> „14. Apellatsioonkaebuses toodud selgituste kohaselt oli A. Savva viibinud Tallinna Vanglas korduvalt ka varem kui alates 2010. a maist. Seega pidi kaebaja koheselt tajuma ruumipuudust ja tunnetama sellega kaasnevat mõju. [---]
>
> 15. Tallinna Vangla leidis õigesti, et tähtaegseks saab lugeda kahju hüvitamise nõude selle esitamisele eelneva kolme aasta osas ehk alates 30.01.2011 kuni 14.07.2011. [---]
>
> 17. Ringkonnakohus leiab, et isik, kes viibib vangistuses (väidetavalt) inimväärikust alandavates tingimustes pikema perioodi vältel, peab juba vastavates tingimustes viibides aru saama nende võimalikust õigusvastasusest ja kahju tekkimisest.
>
> [---]”

54. Ringkonnakohus rahuldas kaebaja nõude seoses ajavahemikuga 2011. aasta 30. jaanuarist 14. juulini ning mõistis tema kasuks välja 50 eurot põhjusel, et üheksateistkümne päeva jooksul oli tema käsutuses isiklikku kambripinda alla 3 m^2 ja ta oli kambrisse lukustatud 23 tundi ööpäevas.

55. Seejärel esitas kaebaja sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 14. aprillil 2016. aastal menetlusse võtmast.

F. Kaebaja Kaziksi kohtuasi

56. Kaebaja on sündinud 1967. aastal. Teda peeti Tallinna vanglas kinni 2009. aasta 28. detsembrist kuni 2011. aasta 9. novembrini ja 2011. aasta 7.–21. detsembrini. Kuni 20. oktoobrini 2011. aastal oli ta eelvangistuses ja ülejäänud aja kinnipeetav

vastuvõturežiimis.

57. Kaebaja sõnul hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes. Eelkõige olid kambrid, kuhu ta paigutati, ülerahvastatud ning täidetud ei olnud elementaarsed hügieeni- ja sanitaarnõuded. Kogu tema kinnipidamise ajal oli tema käsutuses alla 3 m^2 isiklikku pinda. Lisaks oli ta kambrisse lukustatud terveks ööpäevaks, välja arvatud üks tund päevas jalutuskäiguks. Kambri valgustus oli kehv ja ventilatsioon puudus, mis andis tunda eriti suvel, mil ei olnud piisavalt värsket õhku ja oli liiga palav. Ta oli sunnitud nõusid pesema külma veega ja ilma nõudepesuvahendita.

58. Riigi esitatud andmetel hoiti kaebajat Tallinna vanglas kahel eri ajavahemikul järgmiselt:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	28.12.2009–09.11.2011	87, 140, 335, 354, 357, 410, 413, 418, 424, 425	2,35–14,60 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
2	07.12.2011–21.12.2011	421	2,40–2,88 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega

59. Kaebaja neid andmeid ei vaidlustanud.

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

60. 21. jaanuaril 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale vaide, millega taotles ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. Tallinna vangla ei lahendanud vaiet tähtaegselt.

61. 29. mail 2014. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tartu Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist summas 11 954 eurot.

62. 29. septembril 2015. aastal rahuldas Tartu Halduskohus kaebaja nõude osaliselt ja mõistis tema kasuks välja 315 eurot (haldusasi nr 3-14-50997). Kaebaja ja Tallinna vangla vaidlustasid halduskohtu otsuse, esitades Tartu Ringkonnakohtusse apellatsioonkaebuse.

63. 10. märtsi 2016. aasta otsusega jättis ringkonnakohus kaebaja apellatsioonkaebuse rahuldamata, rahuldas Tallinna vangla apellatsioonkaebuse ja tühistas halduskohtu otsuse. Ringkonnakohus jättis läbi vaatamata kaebaja kaebuse seoses perioodiga 2009. aasta 28. detsembrist kuni 2011. aasta 20. jaanuarini põhjusel, et ta ei pidanud kinni kohustusliku kohtueelse menetluse korrast, mida nõuab halduskohtumenetluse seadustiku § 47 lg 1, sest kaebust ei esitatud riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud tähtaja jooksul. Ringkonnakohus põhjendas osa nõudest läbi vaatamata jätmist järgmiselt:

„17. Ringkonnakohus on seisukohal, et arvestades kaebaja kirjeldatud kannatuste iseloomu, pidid need talle mõju avaldama hakkama praktiliselt esimesest päevast alates, kui kaebaja paigutati Tallinna Vanglasse. [---]

18. Ringkonnakohus on seisukohal, et kaebaja, kes väidetavalt viibis inimväärikust alandavates tingimustes ligi kaks aastat, pidi vastavates tingimustes viibides ka aru saama nende võimalikust õigusvastasusest ja kahju tekkimisest ning kulgema hakkas ka kahju hüvitamise nõude esitamise tähtaeg. Mittevaralise kahju olemusest tuleneb, et kahju kaasneb vahetult kahju tekitatud teoga ja isik on kahju tekkimisest üldjuhul kohe teadlik. Seega sai kaebaja kahjust ja selle põhjustanud isikust teada juba varasemalt vastavates tingimustes viibides ning kaebaja ei ole Tallinna Vanglale kahju hüvitamise taotluse esitamisel perioodi 28.12.2009–

20.01.2011 osas kinni pidanud nõude esitamiseks ettenähtud 3-aastasest tähtajast.“

64. Perioode 2011. aasta 21. jaanuarist 9. novembrini ja 2011. aasta 7.–21. detsembrini puudutava kaebuse jättis ringkonnakohus rahuldamata põhjusel, et see oli alusetu. Ringkonnakohus tõi põhjenduseks asjaolu, et kaebaja üldised kinnipidamistingimused olid kohased. Võttes arvesse ka asjaolu, et kaebaja viibis alla 3 m² suuruse isikliku pinnaga kambris lühikest aega ehk vaid 13 päeva, ei olnud vangistustingimused sellised, millest saaks järeldada, et kaebajale sai osaks inimväärikust alandav kohtlemine.

65. Seejärel esitas kaebaja sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 28. aprillil 2016. aastal menetlusse võtmast.

G. Kaebaja Tarasovski kohtuasi

66. Kaebaja on sündinud 1978. aastal. Teda peeti Tallinna vanglas kinni 2008. aasta 24. oktoobrist kuni 2011. aasta 26. juulini ja 2013. aasta 23. aprillist 7. maini. Kuni 30. juulini 2010. aastal viibis ta eelvangistuses, kuni 18. augustini 2010. aastal vastuvõtuosakonnas ja alates 19. augustist 2010. aastal vangistuses. Seejärel paigutati ta ümber Viru vanglasse, kus ta praegu oma karistust kannab.

67. Kaebaja sõnul hoiti teda Tallinna vanglas ebakohastes kinnipidamistingimustes. Eelkõige olid kambrid, kuhu ta paigutati, ülerahvastatud. Kogu tema kinnipidamise ajal oli tema käsutuses alla 3 m^2 isiklikku pinda. Lisaks oli ta kambrisse lukustatud terveks ööpäevaks, välja arvatud üks tund päevas jalutuskäiguks. Jalutusboksi suurus oli 15 m^2 ning seda kasutasid samal ajal ka teised kinnipeetavad. Tal puudus juurdepääs spordisaali.

68. Riigi esitatud andmetel hoiti kaebajat Tallinna vanglas kahel eri ajavahemikul erinevatel vanglarežiimidel järgmiselt:

	Periood	Kambri nr	Isiklik pind	Režiim	
1	24.10.2008–18.08.2010	208, 210, 214, 216, 217, 319, 333, 416	2,46–12 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega
	19.08.2010–22.10.2010	42, 48	2,67–5,10 m^2	Avatud osakond	Kambri uksed avatud terve päev, õigus jalutada ja spordisaali kasutada
	23.10.2010–26.07.2011	229	2,52–5,04 m^2	Poolavatud osakond	Kambri uksed avatud vähemalt neli tundi päevas, õigus jalutada ja kasutada spordisaali
2	23.04.2013–07.05.2013	143	2,36–3,54 m^2	Lukustatud kamber	Õigus jalutada tund aega

69. Kaebaja neid andmeid ei vaidlustanud.

Kaebaja kaebused vanglatingimuste üle

70. 9. juunil 2013. aastal esitas kaebaja Tallinna vanglale vaide, millega taotles ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist. 8. augustil 2013. aastal jättis Tallinna vangla läbi vaatamata tema vaide ajavahemiku 24. oktoobrist 2008 kuni 10. juunini 2010 kohta ja jättis ülejäänud vaide rahuldamata põhjusel, et see oli alusetu.

71. 8. septembril 2013. aastal esitas kaebaja Tallinna vangla peale kaebuse Tartu Halduskohtusse, taotledes ebakohastest kinnipidamistingimustest tuleneva mittevaralise kahju hüvitist summas 10 000 eurot. 11. märtsil 2014. aastal rahuldas Tartu Halduskohus osaliselt kaebaja nõude summas 7061 eurot (haldusasi nr 3-13-1885). Vangla selgitas selles menetluses, et kaebajat ei olnud võimalik paigutada kambrisse, kus tal oleks üle 3 m^2 isiklikku pinda, ning samal põhjusel ei olnud võimalik teda ümber paigutada teise vanglasse. Halduskohus jättis läbi vaatamata kaebaja kaebused väidetavate füüsiliste kannatuste, privaatsuse puudumise ja sportimisvõimaluste puudumise üle. Kaebaja ja Tallinna vangla vaidlustasid halduskohtu otsuse, esitades Tartu Ringkonnakohtusse apellatsioonkaebuse.

72. 16. detsembri 2015. aasta otsusega jättis ringkonnakohus kaebaja apellatsioonkaebuse rahuldamata, rahuldas osaliselt Tallinna vangla apellatsioonkaebuse ja tühistas halduskohtu otsuse. Ringkonnakohus jättis läbi vaatamata kaebaja kaebuse seoses perioodiga 2008. aasta 24. oktoobrist kuni 2010. aasta 10. juunini põhjusel, et ta ei pidanud kinni kohustusliku kohtueelse menetluse korrast, mida nõuab halduskohtumenetluse seadustiku § 47 lg 1, sest kaebust ei esitatud riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud tähtaja jooksul. Ringkonnakohus põhjendas osa nõudest läbi vaatamata jätmist järgmiselt:

> „Arvestades V. Tarasovski poolt kirjeldatud kannatuste iseloomu, pidid need talle mõju avaldama hakkama praktiliselt esimesest päevast alates, kui kaebaja paigutati Tallinna Vanglasse. Vangla selgitustest nähtuvalt paigutati ta 2008. a Tallinna Vanglasse saabudes kambrisse nr 216, kus paiknes sel hetkel peale tema veel viis kinnipeetavat ja tualettruumi pindala välja jättes oli vaba põrandapinda ühe isiku kohta kambris 2,55 m^2. Seega pidi V. Tarasovski koheselt tajuma ruumipuudust ja tunnetama sellega kaasnevat mõju.“

73. Ringkonnakohus rahuldas kaebaja ülejäänud kaebuse ja mõistis tema kasuks välja 200 eurot, võttes arvesse eri ajavahemikke, mil kaebaja viibis eelvangistuses ja vangistuses. Ringkonnakohus leidis muu hulgas, et kuigi kaebaja ei kasutanud riigivastutuse seaduse § 7 lõikes 1 ette nähtud ennetavat meedet, ei takista see nõude rahuldamist, sest kaebuse esitamine kaebaja poolt ei oleks tekitatud kahju vähendanud.

74. Seejärel esitas kaebaja sisulise kassatsioonkaebuse Riigikohtusse, kes keeldus seda 30. mail 2016. aastal menetlusse võtmast.

H. Tallinna vangla üldised kinnipidamistingimused

75. Riigi väitel olid Tallinna vangla üldised kinnipidamistingimused kohased. Eelkõige oli kõikidel kinnipeetavatel oma voodi. Tualeti olemasolu kambris olenes vangla konkreetsest üksusest. Uuemates hoonetes oli kambrites tualett ja valamu külma veega. Kinnipeetavad said sooja vett, kui kasutasid selleks veekeetjat või esitasid vastava taotluse vanglateenistuse ametnikule. Nõude ja riiete pesemiseks laenas vangla veekeetjat. Vanemates hoonetes, kus hoiti kinnipeetavaid, kes võisid päeval osakonnas vabalt ringi liikuda, olid kinnipeetavate käsutuses ühiskasutatavad ruumid, milles oli tualett ja sooja veega valamu. Kõikidele kinnipeetavatele tagati duši kasutamine vähemalt korra nädalas, lisaks sai dušši kasutada pärast spordisaali kasutamist ja töötavad kinnipeetavad iga tööpäeva lõpus.

76. Õhuringlus kambrites oli tagatud loomuliku ventilatsiooniga. Kõikidel kambritel olid aknad, mida sai kas täielikult või osaliselt avada. Kambreid köeti keskküttesüsteemiga. Kütet reguleeriti automaatselt vastavalt välistemperatuurile. Suvel võimaldati kinnipeetavatele lisajalutuskäike ja alates 2012. aastast ka duši sagedasemat kasutust, samuti anti joogivett ja igasse kambrisse paigutati ventilaator. Piisav loomulik valgus oli tagatud akendega. Kunstlik valgus olenes kambri suurusest ja vajadusest ning selleks oli kaks kuni kolm 75 W lambipirni. Vajaduse korral sai vangla poest lisalampe osta.

77. Kõikidel kinnipeetavatel oli õigus jalutada värskes õhus. Vahistatud ja vastuvõtuosakonnas viibivad kinnipeetavad said iga päev ühe tunni jalutada. Vahistatutele ette nähtud jalutusbokside suurus oli 14–15 m^2. Jalutusboksides olid pingid, osa boksist oli lageda taeva all, osa katuse all. Alates 2014. aastast said suitsetajad ja mittesuitsetajad kasutada eri bokse. Kinnipeetavate jalutusboksi suurus oli 152,93–270,47 m^2. Boksides olid pingid ja alaline spordivarustus. Kinnipeetavatele tagati vähemalt neljatunnine jalutuskäik iga päev. Samuti said nad sportida (erinevad pallimängud, jooksmine, lauatennis ja üldfüüsilised tegevused) vangla spordisaalis. Alates 2014. aastast said suitsetajad ja mittesuitsetajad jalutada eraldi jalutusboksides, kui nad seda taotlesid.

78. Vangla korraldas põhi- ja keskhariduse omandamist kinnipeetavatele, kes soovisid jätkata oma haridusteed. Samuti oli kinnipeetavatel võimalik õppida riigikeelt. Taotluse esitamisel lubati kinnipeetaval õppida väljaspool vanglat asuvas haridusasutuses. Kinnipeetavad said osaleda erialase enesetäiendamise programmides ja erinevates sotsiaalprogrammides ning käia kunsti-, käsitöö- ja muusikatundides. Kõik kinnipeetavad said külastada raamatukogu vähemalt kaks korda kuus ja laenutada kirjandust. Vangla pakkus iga päev ajalehti ja võimalust raadiot kuulata.

79. Vangla pakkus kolm korda päevas sooja sööki. Menüü põhines keskmise kaalu ja pikkusega isiku energia- ja toiduvajadusel. Vajaduse korral sai vangla poest lisatoitu osta. Isiklikud toitumisvajadused vaatas tervisekontrolli käigus üle vangla arst. Meditsiinipersonal oli alati kohal. Üldine ja eriarstiabi oli saadaval vanglas ja vajaduse korral ka väljaspool vanglat.

80. Riik rõhutas, et Tallinna vangla praegused ruumid suletakse, kui 2018. aasta lõpus valmib uus vanglahoone. Riigi sõnul ei tekita uus vangla ebakohastest kinnipidamistingimustest tulenevaid probleeme konventsiooni alusel.

II. ASJAKOHANE RIIGISISENE ÕIGUS JA KOHTUPRAKTIKA

A. Asjakohane riigisisene menetlusõigus

1. Halduskohtumenetluse seadustik

81. Halduskohtumenetluse seadustiku (HKMS) § 46 lg 4 sätestab, et hüvitamiskaebuse või heastamiskaebuse võib esitada kolme aasta jooksul arvates päevast, kui kaebaja sai teada või pidi teada saama kahjust ja selle põhjustanud isikust või haldusakti või toimingu tagajärgedest, mille kõrvaldamist ta nõuab. Sõltumata sellest ei saa hüvitamiskaebust ega heastamiskaebust esitada pärast kümne aasta möödumist kahju või tagajärjed tekitanud haldusakti või õigustloova akti andmisest, toimingu tegemisest või õigusemõistmisel tehtud lahendi teatavakstegemisest.

82. HKMS-i § 47 lg 1 kirjeldab kohustuslikku kohtueelset menetlust järgmiselt:

„Seadus võib näha mõnda liiki nõude lahendamiseks ette kohustusliku vaidemenetluse või muu kohustusliku kohtueelse menetluse. Sellisel juhul võib kaebuse esitada üksnes siis, kui isik on pidanud kinni nõude kohtueelseks lahendamiseks ettenähtud korrast, ning üksnes ulatuses, milles tema nõuet ei ole selles korras tähtaegselt rahuldatud.“

2. Vangistusseadus

83. Vangistusseaduse (VangS) § 1^1 lõiked 5 ja 8 sätestavad:

„(5) Kinnipeetaval ja vahistatul on õigus esitada vangla haldusakti või toimingu peale kaebus halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras tingimusel, et kinnipeetav või vahistatu on eelnevalt esitanud vaide vanglateenistusele või Justiitsministeeriumile ning vanglateenistus või Justiitsministeerium on vaide tagastanud, osaliselt rahuldanud, rahuldamata või tähtaegselt lahendamata jätnud.“

„(8) Vangla tekitatud kahju hüvitamiseks on kinnipeetaval või vahistatul õigus halduskohtu poole pöörduda tingimusel, et kinnipeetav või vahistatu on eelnevalt esitanud riigivastutuse seaduses sätestatud korras kahju hüvitamise taotluse vanglale ning vangla on taotluse tagastanud või rahuldamata või tähtaegselt läbi vaatamata jätnud.“

84. VangS-i § 1^1 lg 7 alusel lahendatakse vaie 30 päeva jooksul arvates vaide edastamisest vaiet läbivaatavale haldusorganile. VangS-i § 1^1 lg 1 sätestab, et haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid.

3 Haldusmenetluse seadus

85. Haldusmenetluse seaduse § 85 sätestab, et vaiet sisuliselt lahendades on haldusorganil õigus vaideotsusega rahuldada vaie ja tunnistada haldusakt kas täielikult või osaliselt kehtetuks ning kõrvaldada haldusakti faktilised tagajärjed, teha ettekirjutus haldusakti andmiseks, toimingu sooritamiseks või asja uueks otsustamiseks, teha ettekirjutus toimingu tagasitäitmiseks või jätta vaie rahuldamata.

4. Alates 31. augustist 2011 kehtiv riigivastutuse seadus

86. Riigivastutuse seaduse (RVastS) § 7 lg 1 sätestab:

„(1) Isik, kelle õigusi on avaliku võimu kandja õigusvastase tegevusega avalik-õiguslikus suhtes rikkunud (edaspidi kannatanu), võib nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist, kui kahju ei olnud võimalik vältida ega ole võimalik kõrvaldada käesoleva seaduse §-des 3, 4 ja 6 sätestatud viisil õiguste kaitsmise või taastamisega.“

87. RVastS-i §-d 3, 4 ja 6 sätestavad, et isik võib nõuda haldusakti kehtetuks tunnistamist üksnes selles ulatuses, milles rikutakse tema õigusi. Isik võib nõuda halduse jätkuva toiminguga kaasneva õiguste rikkumise lõpetamist, kui see on võimalik ülemääraste kuludeta. Isik võib nõuda haldusakti andmist või toimingu sooritamist, kui avaliku võimu kandja on kohustatud haldusakti andma või toimingu sooritama ja see puudutab isiku õigusi.

88. RVastS-i § 9 näeb ette mittevaralise kahju hüvitamise reeglid.

„(1) Füüsiline isik võib nõuda mittevaralise kahju rahalist hüvitamist süüliselt väärikuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu või eraelu puutumatuse või sõnumi saladuse rikkumise, au või hea nime teotamise korral.

(2) Mittevaraline kahju hüvitatakse proportsionaalselt õiguserikkumise raskusega ning arvestades süü vormi ja raskust.

(3) Kahju tekitamise süülisust ei arvestata, kui mittevaralise kahju hüvitamist taotletakse Euroopa

Inimõiguste Kohtu otsuse alusel, millega on tuvastatud avaliku võimu kandja poolt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokolli rikkumine.“

89. RVastS-i § 17 lg 3 sätestab kahju hüvitamise taotluse menetlusnormid:

„(1) Kahju hüvitamiseks võib esitada taotluse kahju tekitanud haldusorganile või kaebuse halduskohtule. Taotlus kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks esitatakse Justiitsministeeriumile.“

„(3) Taotlus või kaebus tuleb esitada kolme aasta jooksul arvates päevast, millal kannatanu kahjust ja selle põhjustanud isikust teada sai või pidi teada saama, sõltumata teada saamisest aga 10 aasta jooksul kahju tekitamisest või selle põhjustanud sündmusest arvates.“

5. 15. oktoobrini 2012 kehtinud täitmisplaan

90. Täitmisplaani §-d 8 ja 16 sätestavad, et kinnipeetav paigutatakse ümber selle vangla direktori taotlusel, kus kinnipeetav karistust kannab. Täitmisplaani § 2 lg 2 sätestab, et ümberpaigutamise otsustab Justiitsministeerium.

B. Asjakohane riigisisene õigus kinnipidamistingimuste kohta

1. Vangistusseadus

91. Vangistusseaduse (VangS) § 6 lg 2 sätestab, et vangistuse täideviimine korraldatakse kinnises vanglas või avavanglas. VangS-i § 8 lg 1 sätestab kinnise vangla üldtingimused järgmiselt:

„(1) Kinnipeetaval on lubatud liikuda kinnise vangla territooriumil vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud kohtades ning ajal. Öörahu algusest kuni äratuseni ning muul vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud ajal eraldatakse kinnipeetavad neile ettenähtud kambritesse, mis lukustatakse.“

92. Avavangla üldtingimused on ette nähtud VangS-i § 10 lõigetes 1 ja 2:

„(1) Äratusest kuni öörahuni on kinnipeetaval lubatud vabalt liikuda avavangla territooriumil. Vanglateenistuse loal on kinnipeetaval lubatud liikuda ka väljaspool avavangla territooriumi seoses õppimise, töötamise või tervishoiuteenuse osutamisega.“

„(2) Öörahu algusest kuni äratuseni eraldatakse kinnipeetavad neile ettenähtud tubadesse, mis vajaduse korral lukustatakse. Vanglateenistuse ametniku loal on kinnipeetaval lubatud öörahu algusest kuni äratuseni viibida avavangla territooriumil või väljaspool seda seoses töötamisega.“

93. VangS-i § 90 lg 3 sätestab eelvangistuse üldtingimused järgmiselt:

„Vahistatut hoitakse ööpäev läbi lukustatud kambris, välja arvatud aeg, kui vahistatu töötab või õpib. Eraldi hoitakse vahistatuid, keda süüdistatakse ühes ja samas kriminaalasjas.“

94. VangS-i § 93 lg 5 alusel võimaldatakse vahistatul soovi korral vähemalt üks tund päevas viibida vabas õhus. VangS-i § 37 järgi on kinnipeetav kohustatud töötama.

95. VangS-i § 45 alusel peab kinnipeetava kamber vastama ehitusseadustiku alusel eluruumile kehtestatud üldistele nõuetele. Kambris peab olema vajalik õhuhulk ja selle ringlus, valgus ja temperatuur. Kambris peab olema aken ja kunstlik valgustus. Kambri suuruse ja kambri sisustusse kuuluvate esemete loetelu kehtestab valdkonna eest vastutav minister vangla sisekorraeeskirjas. Kinnipeetav on kohustatud oma kambrit ja selle sisustust korras hoidma ning puhastama.

96. VangS-i § 19 lõiked 1 ja 2 sätestavad kinnipeetava ümberpaigutamise järgmiselt:

„Kinnipeetava võib ümber paigutada ühest kinnisest vanglast teise või ühest avavanglast teise, kui see on vajalik kinnipeetava individuaalse täitmiskava elluviimiseks, vangistuse täideviimise eesmärkide saavutamiseks või julgeoleku kaalutlustel. Kinnipeetava ümberpaigutamise korra kinnitab valdkonna eest vastutav minister."

2. Justiitsministri määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri"

97. Vangla sisekorraeeskirja § 8 käsitleb kinnipeetava liikumispiiranguid ja sätestab järgmist:

„(1) Kinnipeetav, välja arvatud avavanglas või avavanglaosakonnas viibiv kinnipeetav, ei ole kohustatud viibima kambris, kui ta on hõivatud taasühiskonnastava tegevusega. Väljaspool kambrit oma osakonna piires võib kinnipeetav liikuda kodukorras selleks sätestatud vabal ajal. Oma osakonnas liikumiseks ettenähtud vaba aega peab olema vähemalt neli tundi."

98. 31. detsembrini 2013 kehtinud „Vangla sisekorraeeskiri" sätestas, et kinnipeetavale on toas või kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m^2 põrandapinda. Alates 1. jaanuarist 2014 sätestab sisekorraeeskiri, et kinnipeetavale on toas ette nähtud vähemalt 2,5 m^2 põrandapinda ja kambris vähemalt 3 m^2 põrandapinda.

C. Asjakohane riigisisene kohtupraktika

99. 11. novembri 2008. aasta määruses (nr 3-3-1-68-08) selgitas Riigikohus, et VangS-i § 1^1 lg 8 sätestab, et kohus võib kinnipeetava või vahistatu esitatud kahjunõude läbi vaadata juhul, kui kinnipeetav või vahistatu on järginud kohustusliku kohtueelse menetluse korda. 3. märtsi 2004. aasta määruses (nr 3-4-1-5-04) leidis Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, et kohustuslik kohtueelne menetlus on kooskõlas õigusega tõhusale õiguskaitsele ja õiglasele kohtumõistmisele tingimusel, et see ei kesta ülemäära kaua ja kohtusse pöördumise õigus on tagatud.

100. Riigikohus on korduvalt selgitanud, et riigivastutuse seaduse § 7 lg-st 1 tuleneb põhimõte, et võimaluse korral peab kannatanu üritama kahju vältida, esitades selleks tähtaegselt kaebuse kahju tekitanud avaliku võimu kandja tegevuse peale. 11. märtsi 2004. aasta otsuses (nr 3-3-1-8-04) selgitas Riigikohus järgmiselt:

„Riigivastutuse seaduse § 7 lg 1 kajastab põhimõtet, et kahju hüvitamise nõude võib jätta rahuldamata, kui isik oleks saanud kahju tekkimist ära hoida, esitades vaidemenetluses või halduskohtumenetluses nõude haldusakti tühistamiseks, toimingu lõpetamiseks, haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks."

101. Lisaks selgitas Riigikohus, et nende ennetavate meetmete kasutamata jätmine saab kahjunõude välistada vaid siis, kui kahju sellisel viisil kõrvaldamise võimalikkus pidi olema kannatanu jaoks arusaadav ja vastava kaebuse esitamata jätmiseks ei olnud mõjuvaid põhjusi. Seejärel märkis Riigikohus:

„Seega ei ole kohase õiguskaitsevahendi kasutamata jätmine sugugi mitte alati kahju hüvitamist välistavaks asjaoluks."

102. 27. mai 2016. aasta otsuses (asi nr 3-3-1-21-16) selgitas Riigikohus, et kaebajale ei saa esmaste õiguskaitsevahendite kasutamata jätmist süüks panna, kui nende kasutamine ei

oleks kahju ära hoidnud ega kõrvaldanud või selle ulatust piiranud. Riigikohtu põhjenduste järgi on vanglateenistus ise mitmes riigisiseses menetluses kinnitanud, et isikliku pinna puudumine tuleneb üldisest vanglate ülerahvastatuse probleemist, mille lahendamine ei ole vanglateenistuse võimuses. Kui vanglateenistusel oleks meetmeid, millega ülerahvastatuse mõju vähendada, oleks ta kohustatud neid omal algatusel kasutama. Ei ole tõendatud, et seda oleks tehtud. Ennetavate meetmete kasutamisel ei oleks seega mõistlikku perspektiivi olnud. Selliste meetmete kasutamata jätmist ei saa pidada mittevaralise kahju eest hüvitise välja mõistmata jätmise aluseks. Riigikohus jäi sellele seisukohale ka järgmistes otsustes. 15. juuni 2016. aasta otsuses (asi nr 3-3-1-16-16) kordas Riigikohus, et nagu vanglateenistus on ise selgitanud, ei ole vanglal võimalik tagada kinnipeetavatele rohkem pinda ning teistesse vanglatesse isikute ümberpaigutamine on raskendatud. Seega ei anna ennetavate abinõude kasutamata jätmine alust jätta kaebaja kahjunõue rahuldamata.

103. 6. märtsi 2014. aasta otsuses (asjas nr 3-3-1-93-13) selgitas Riigikohus, kuidas arvutatakse riigivastutuse seaduse § 17 lõikest 3 tulenevat tähtaega kahjunõude esitamiseks ebakohaste kinnipidamistingimuste korral. Riigikohus märkis, et jätkuva toimingu korral võib kaebetähtaeg hakata kulgema erineval ajal olenevalt sellest, millal kannatanu kahjust ja selle põhjustanud isikust teada sai või pidi teada saama. Ebainimlike või inimväärikust alandavate kinnipidamistingimuste korral on kahjuhüvitise nõue väga tihedalt seotud sellise kohtlemise kestusega. Arvestada tuleb nii kinnipidamise üldist kestust kui ka konkreetsete ajavahemike pikkust eraldi, sest kinnipidamistingimused ei pruugi kõikidel ajavahemikel olla samasugused ega ühesuguse mõjuga isiku õigustele. Lisaks tuleb arvestada iga konkreetse rikkumise asjaolusid, rikkumise raskusastet ja nende kumulatiivset mõju. Isiku kinnipidamine on jätkuv tegevus, mille kestel võivad tingimused muutuda. Seega ei pruugi olla alati võimalik üheselt määrata kindlat hetke, millal kannatanu saab kahjust teada või peab sellest teada saama.

104. Edasi selgitas Riigikohus, et jätkuva toimingu korral hakkab kaebetähtaeg üldjuhul kulgema pärast toimingu lõppemist:

> „14. Kaebaja kinnipidamine inimväärikust alandavates arestimaja tingimustes perioodil 31. august 2007 – 15. veebruar 2008 oli jätkuv haldustoiming. Seejuures tuleb inimväärikust alandavate kinnipidamistingimustega tekitatud mittevaralise kahju kindlaksmääramisel arvesse võtta kumuleeruvat mõju rikkumise asjaoludest, intensiivsusest, raskusastmest ja kinnipidamise kestvusest. Kogu selle perioodi vältel toimus kaebajale kahju tekitamine ning kahju lõplik ulatus selgus isikule pärast jätkuva toimingu lõppemist. Sellises olukorras on kahjust teadasaamise hetkeks RVastS § 17 lg 3 ja HKMS v.r § 9 lg 4 mõttes üldjuhul hetk, mil lõppes kaebajale jätkuva toiminguga kahju tekitamine ja on täidetud RVastS § 17 lg 3 tingimused. Seega hakkab jätkuva toiminguga tekitatud kahju hüvitamise kaebetähtaeg enamasti kulgema, kui lõppes toiming, millega kahju tekitati. Kaebuse esitamise tähtaeg võib erandina hakata kulgema enne jätkuva toimingu lõppemist, kui on ilmne, et isik sai või pidi saama kahju lõplikust ulatusest teada varem.
>
> Kaebaja esitas kaebuse (15. veebruaril 2011) kolme aasta jooksul arvates päevast, kui kaebaja viibimine inimväärikust alandavates kinnipidamistingimustes (15. veebruaril 2008) lõppes. Praegusel juhul oli tegemist *ca* pooleaastase perioodiga, millal kaebaja pidi järjestikku viibima vaidlusalustes tingimustes. Seega on hüvitamiskaebus perioodi 31. august 2007 – 15. veebruar 2008 osas tähtaegne.“

105. Riigikohus kordas neid kriteeriume oma 15. juuni 2015. aasta määruses (asi nr 3-3-1-20-15) ja 27. aprilli 2016. aasta otsuses (nr 3-3-1-68-15). Riigikohus leidis, et kui isiku kinnipidamistingimused on vangistuse kestel oluliselt muutunud, tuleb erinevates tingimustes kinnipidamised lugeda eraldiseisvateks toiminguteks ning saab eeldada, et isik on kahju tekkimisest toimingu lõppemise hetkel teada saanud. Riigikohus selgitas ka:

> „12. Mida pikem on kahju tekitamise väidetav periood, mis ületab kolmeaastast tähtaega, seda olulisemad peavad olema argumendid selle kohta, et kaebaja ei saanud või ei pidanud saama teada kahju tekkimisest

enne jätkuva toimingu lõppemist. Vastasel juhul muutuksid RVastS §-s 17 sätestatud tähtajad illusoorseteks ning kahjunõude esitamisega viivitamise tulemusena võib tekkida oluline kahju kumuleerumine. Kaebuse esitamisega viivitamine ei tohi olla kantud eesmärgist saada suuremat hüvitist.“

106. 12. mai 2017. aasta otsuses (asi nr 3-3-1-68-15) ja 17. märtsi 2017. aasta otsuses (asi nr 3-3-1-89-16) ei pidanud Riigikohus usutavaks, et kaebajad ei mõistnud oma kinnipidamistingimuste õigusvastasust mõistliku aja jooksul. 12. mai 2017. aasta otsuses (asi nr 3-3-1-98-16) viitas Riigikohus oma varasemasele praktikale ja kordas, et üldjuhul hakkab jätkuva toimingu puhul kaebetähtaeg kulgema pärast jätkuva toimingu lõppemist, välja arvatud juhul, kui on ilmne, et isik pidi kahjust ja kahju tekitajast teada saama varem. Riigikohus selgitas:

„12. Isegi kui kaebaja adus kohe pärast vanglasse sattumist, et kitsad olud võivad rikkuda tema inimväärikust, algab kahjunõude aegumine siiski hetkest, mil kaebaja mõistis, et talle on kahju tekkinud. Nii nagu kohtupraktika ei pea lühiajalist viibimist kitsastes oludes selliseks inimväärikuse rikkumiseks, mis nõuaks rahalise hüvitise määramist, ei alga kahjunõude tähtaja aegumise kulg kohe kitsastesse oludesse sattudes ning iga kitsastes oludes viibitud päev ei kujuta endast eraldi toimingut.“

III. ASJAKOHASED RAHVUSVAHELISED MATERJALID

A. **Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT)**

107. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsiooni artikli 7 alusel korraldas CPT korralise külastuse Eestisse 30. maist 6. juunini 2012. aastal. Tegemist oli komitee viienda külastusega Eestisse. Komitee koostas aruande oma 79. kohtumisel, mis toimus 5.–9. novembrini 2012. aastal.

108. Aruande (CPT/Inf (2014) 1) asjaomane osa on sõnastatud järgmiselt:

„Eelmärkused

41. [---]

Komitee on Tallinna vanglat külastanud korduvalt. See kompleks on üks viimastest eelmise ajastu iganditest, mis ootab vangla territooriumilt eemaldamist. Selle asemele on ammu plaanitud ehitada uus vanglahoone Tallinna piirkonnas. Kuid delegatsioonile öeldi, et uue vangla valmimine – esialgselt kavandatud 2011. aastasse – ei ole ette nähtud enne 2017. aastat plaanimisel esinenud raskuste ja eelarvepiirangute tõttu.

Ametlikult on vanglas kohti 1179 kinnipeetava jaoks ning külastuse ajal viibis seal 1094 isikut, kellest 644 olid kinnipeetavad ja 430 vahistatud. Kaheksa isikut kandsid eluaegset vangistust ja CPT-l on hea meel märkida, et neid ei hoitud teistest eraldi, vaid integreeriti ülejäänud kinnipeetavatega. Sellest võiksid teatud muud riigid eeskuju võtta.
[---]

43. Justiitsministeeriumi esindajate sõnul on vastavatud Tartu ja Viru vanglas kinnipeetavate käsutuses mitmekohalises kambris vähemalt 4 m^2 elamispinda. Kuid justiitsministri määruses „Vangla sisekorraeeskiri“ on endiselt sätestatud, et kinnipeetavale on kambris ette nähtud vähemalt 2,5 m^2 põrandapinda, ning seda kohaldatakse muudes vanglates. Nagu CPT on korduvalt sedastanud, on seda liiga vähe. Ametivõimude sõnul kavatsevad nad miinimumnõuet suurendada 4 m^2-ni, kui uus Tallinna vangla kasutusse võetakse.
44.
45. Vangistusseaduse § 11^1 „Ülerahvastatuse keeld“ sätestab, et kinnipeetavate arv vanglas ei tohi ületada selle vangla jaoks justiitsministri kehtestatud kinnipeetavate piirarvu. Minister peaks selle piirarvu aluseks

võtma iga konkreetse vangla suutlikkuse korraldada seal viibivate kinnipeetavate elamistingimused, töötamine, õppimine ja vabaajategevus. VangS-i § 11^1 jõustub 1. jaanuaril 2015 ja selle rakendamiseks kavatsevad ametivõimud vajaduse korral kehtestada kinnipeetavatele ootejärjekorra.

[---]

Tallinna vangla

a. Üldised kinnipidamistingimused

50. Tallinna vanglas põhiliselt valitsevaid tingimusi on üksikasjalikult kirjeldatud CPT eelmistes aruannetes ning suuri muutusi pärast viimast külastust 2007. aastal toimunud ei ole. Tingimused ei vastanud nõuetele ja seda asjaolu tunnistas nii vanglateenistus kui ka ametivõimud.

Kõikjal vanglas oli kinnipeetavate arv suur. Näiteks kahes peamises majutusplokis E1 ja E2 viibis mitmes 15 m^2 suuruses kambris kuus isikut. Selline rahvastatuse määr võib olla kooskõlas praegu kehtiva vangla sisekorraeeskirjaga, kuid CPT jaoks tähendab see tõsist ülerahvastatust (vt punkti 43).

Lisaks oli enamik kambreid lagunenud, ventilatsioon oli kehv ja sanitaartingimused olid puudulikud (lekkivad torud, hallitus tualettruumis jne). Üks vähestest positiivsetest asjadest oli see, et kambrites asuvad tualettruumid olid täielikult eraldatud.

[---]

52. Režiim oli halb kõikide vahistatute ja suure osa kinnipeetavate jaoks. Enamik vahistatutest veetis 23 tundi päevas suletuna halvasti sisustatud ja tihti ülerahvastatud kambrisse, nende ainuke korrapärane tegevus väljaspool kambrit oli igapäevane ühetunnine jalutuskäik õues väikeses rusuvas jalutusboksis (14 m^2). Delegatsioonile teatati, et vahistatutel oli lubatud osaleda mõningates programmides (viha juhtimine, eluviisitreening, sotsiaalsete oskuste treening, eesti keele kursus ja suitsetamise mahajätmise programm), samuti kasutada spordisaali üks tund iga nädal. Kuid paljud intervjueeritud vahistatutest ei olnud nähtavasti nendest programmidest teadlikud; see on olukord, mida tuleks parandada.

Mis puudutab kinnipeetavaid, siis 664 kinnipeetavast töötas vaid 138; nad tegid majandustöid, sealhulgas koristamine, söögivalmistamine ja toidujagamine. Direktor teatas kahetsusega, et rohkem tööd ei ole kinnipeetavatele anda. Lisaks vahistatutele ette nähtud programmidele pakuti kinnipeetavatele lisategevust, sealhulgas agressiivsuse asendamise treeningut, liiklusohutusprogrammi ja vabastamiseelseid programme. Kuid niivõrd, kuivõrd delegatsioon suutis kindlaks teha, oli nendest kasu vaid vähestele kinnipeetavatele.

53. CPT on juba soovitanud, et vangistusseaduse §-i 11^1 jõustumise kontekstis 2015. aasta jaanuaris tuleks lubatud maksimaalset kinnipeetavate arvu asutuse kohta arvutada ühele kinnipeetavale ette nähtud 4 m^2 suuruse põrandapinna alusel (mis ei sisalda kambris asuva tualettruumi alust pinda). Ilmselgelt peaks see soovitus kehtima Tallinna vanglale, kui see sel ajal veel kasutuses on.

Lisaks kutsub CPT Eesti ametivõime üles tagama kinnipidamisalade, seotud tualett-/pesuruumide ja õues asuvate jalutusbokside hoidmise rahuldavas seisukorras ja vastavalt vajadusele nende rahuldava seisukorra taastamise. See on liikmesriikide põhikohustus isikute vastu, kellelt nad vabaduse on võtnud.

Samuti kutsub komitee Eesti ametivõime üles lubama sagedasemat juurdepääsu duširuumile, võttes arvesse Euroopa vanglareeglistiku 19. reegli lõiget 4. Külastuse ajal võisid kinnipeetavad duši all käia vaid korra nädalas.

54. III ja IV üksuse kambrites, mida kasutati kinnipeetavate, sealhulgas töötavate kinnipeetavate majutamiseks, puudus tualettruum. Mitmed kinnipeetavad kaebasid selle üle, et öösel võttis aega, vahel isegi kuni üks tund, enne kui nad tualetti pääsesid. Riigi ennetusasutus jõudis hiljuti samadele järeldustele. CPT soovitab võtta meetmeid, et tagada kõikidele asutuses viibivatele kinnipeetavatele, kes soovivad tualetti kasutada, viivitamatu juurdepääs tualettruumile igal ajal, sealhulgas öösiti.

55. Tallinna vangla praegustes ruumides on selgelt ebarealistlik pakkuda vahistatutele rahuldavaid kambriväliseid programme (haridus, sport ja huvitegevus). Kuid praktilisest seisukohast peaks küll olema

võimalik juurutada erinevate kambrite kinnipeetavate omavahelist suhtlust mõni tund päevas. CPT soovitab selliste ajavahemike juurutamist ja vajaduse korral vangistusseaduse asjaomaste sätete muutmist selleks.

Seoses kinnipeetavatega soovitab CPT jõupingutuste tegemist, et edendada kambriväliste tegevuste programme ja eelkõige pakkuda tööd (soovitatavalt kutsealast) suuremale hulgale kinnipeetavatele.

[---]

Soovitused

– suurendada 1. jaanuariks 2015 Tallinna vanglas kinnipeetavale ette nähtud minimaalset põrandapinda 4 m^2-ni (mis ei sisalda kambris asuva tualettruumi alust pinda), kui nimetatud hoone sel ajal veel kasutuses on (punkt 53);
– Eesti ametivõimud peaksid tagama kinnipidamisalade, seotud tualett-/pesuruumide ja õues asuvate jalutusbokside hoidmise rahuldavas seisukorras ja vastavalt vajadusele nende rahuldava seisukorra taastamise (punkt 53);
– võtta meetmeid, et tagada kõikidele kinnipeetavatele, kes soovivad tualetti kasutada, viivitamatu juurdepääs tualettruumile igal ajal, sealhulgas öösiti (punkt 54);
– juurutada ajavahemikud vahistatute suhtluseks teiste kambrite kinnipeetavatega ja vajaduse korral muuta selleks vangistusseaduse asjaomaseid sätteid (punkt 55);
– teha jõupingutusi, et edendada kinnipeetavate kambriväliste tegevuste programme ja eelkõige pakkuda tööd (soovitatavalt kutsealast) suuremale hulgale neile (punkt 55);
– Eesti ametivõimud peaksid viivitamata lõpetama ploki K1 kasutamise (punkt 57);
– Tallinna vanglas ajutiselt hoitavad alaealised tuleks paigutada ruumidesse, mis igakülgselt austavad nende kehalist ja vaimset puutumatust (punkt 58);
– Eesti ametivõimud peaksid võtma meetmeid, et tagada naissoost kinnipeetavate hoidmise ruumides, mis on meessoost kinnipeetavate omadest füüsiliselt eraldatud (punkt 59);
– naissoost vahistatute jaoks tuleks juurutada ajavahemikud suhtluseks teiste kambrite kinnipeetavatega (punkt 59);
– Eesti ametivõimud peaksid tagama, et naissoost kinnipeetavate kasutuses on piisaval hulgal hädavajalikke hügieenitooteid (punkt 60).

Kommentaarid
– tuleks võtta meetmeid tagamaks, et Tallinna vanglas viibivad vahistatud oleksid teadlikud pakutavatest programmidest (punkt 52);
– Eesti ametivõime kutsutakse üles lubama kinnipeetavatele sagedasemat duširuumi kasutamist, võttes arvesse Euroopa vanglareeglistiku 19. reegli lõiget 4 (punktid 53 ja 60).“

B. Euroopa vanglareeglistik

109. 11. jaanuaril 2016. aastal märkis Euroopa Nõukogu ministrite komitee, et 12. veebruaril 1987. aastal vanglates järgitavate miinimumnõuete kehtestamiseks vastu võetud Euroopa vanglareeglistik „tuleb sisuliselt üle vaadata ja seda tuleb ajakohastada, et kajastada Euroopa karistuspoliitikas, karistustuste määramises ja vanglate üldises juhtimises aset leidnud muutusi“, ja võttis vastu soovituse Rec(2006)2 Euroopa vanglareeglistiku kohta. Vanglareeglistiku 2006. aasta uusversioon on nimetatud soovituse lisa. Selle asjasse puutuvad osad on sõnastatud alljärgnevalt:

„**I. osa**

Aluspõhimõtted

1. Kõikide isikute, kellelt on vabadus võetud, inimõigusi tuleb austada.
2. Isikutele, kellelt on vabadus võetud, jäävad alles kõik õigused, mida ei ole seaduslikult ära võetud otsusega, millega nad süüdi mõisteti või vahi alla võeti.
3 Isikutele, kellelt on vabadus võetud, pandud piirangud peavad olema minimaalselt vajalikud ja

proportsionaalsed nende kehtestamisega taotletava seadusliku eesmärgiga.

4. Kinnipeetavate inimõigusi riivavaid vanglatingimusi ei saa õigustada puuduvate vahenditega.

5. Elu vanglas peab olema võimalikult sarnane vabaduses viibivate isikute elu positiivsete aspektidega.

6. Kogu kinnipidamine peab toimuma viisil, mis lihtsustab isikute, kellelt on vabadus võetud, taasintegreerumist vabasse ühiskonda.

[---]

Kohaldamisala

10.1. Euroopa vanglareeglistik kehtib isikutele, kelle on kohus vahi alla võtnud või kellelt on süüdimõistva otsusega vabadus võetud.

10.2. Põhimõtteliselt tuleks isikuid, kelle on kohus vahi alla võtnud või kellelt on süüdimõistva otsusega vabadus võetud, kinni pidada üksnes vanglates, see tähendab neid kaht liiki kinnipeetavatele ette nähtud asutustes.

10.3 Vanglareeglistik kehtib ka isikutele:

a. keda tohib mis tahes muul põhjusel vanglas kinni pidada või

b. kelle on kohus vahi alla võtnud või kellelt on süüdimõistva otsusega vabadus võetud ja keda tohib mis tahes põhjusel kinni pidada mujal.

[---]

II. osa

Vangistustingimused

[---]

Paigutamine ja majutamine

[---]

18.1. Kinnipeetavatele võimaldatav elamispind, eelkõige magamisase, peab austama inimväärikust ja võimalikult suures ulatuses privaatsust ning täitma tervishoiu- ja hügieeninõudeid, võttes arvesse klimaatilisi olusid ja eriti põrandapinda, õhu ruumala, valgustust, kütet ja ventilatsiooni.

18.2. Kõikides hoonetes, kus kinnipeetavad peavad elama, töötama või kogunema:

a. peavad aknad olema piisavalt suured, et kinnipeetavad saaksid lugeda või töötada loomulikus valguses tavatingimustes, samuti peavad aknad sisse laskma värsket õhku, välja arvatud kohase kliimaseadme olemasolu korral;

b. peab kunstlik valgus vastama heakskiidetud tehnilistele normidele; ja

c. peab olemas olema häiresüsteem, mis võimaldab kinnipeetavatel vanglatöötajatega viivitamata ühendust võtta.

18.3. Konkreetsed miinimumnõuded punktides 1 ja 2 nimetatud küsimustes tuleb kehtestada riigisiseses õiguses.

18.4. Riigisiseses õiguses tuleb ette näha mehhanismid tagamaks, et neid miinimumnõudeid vanglate ülerahvastatusega ei rikutaks.

18.5. Üldjuhul tuleb kinnipeetavad ööseks majutada üksikkambritesse, välja arvatud juhul, kui eelistatud on magamispinna jagamine.

18.6. Elamispinda tuleks jagada vaid juhul, kui see on sellel eesmärgil sobiv, ja elamispinda jagada tohiksid vaid need kinnipeetavad, kes sobivad üksteisega.

18.7. Kui võimalik, tuleks kinnipeetavatele anda valida, kas nad soovivad magamispinda jagada.

18.8. Kui otsustatakse kinnipeetavate paigutamine konkreetsesse vanglasse või vangla konkreetsesse osakonda, tuleb arvesse võtta vajadust hoida:

a. kohtu alla andmata isikuid kinnipeetavatest eraldi;

b. meessoost kinnipeetavaid naistest eraldi; ja

c. noori täiskasvanud kinnipeetavaid vanematest eraldi.

18.9. Eraldi hoidmise nõuetest võib teha erandeid punkti 8 alusel, et võimaldada kinnipeetavatel ühiselt osaleda organiseeritud tegevustes, kuid öösel peavad need grupid alati eraldatud olema, välja arvatud juhul, kui nad annavad nõusoleku, et neid võib koos hoida, ja vanglateenistuse hinnangul oleks see kõikide asjasse

puutuvate kinnipeetavate parimates huvides.

18.10. Kõikide kinnipeetavate majutamine peab toimuma tingimustes, kus turvameetmed on kõige vähem piiravad kooskõlas ohuga, et nad võivad põgeneda või vigastada ennast või teisi.

[---]

Hügieen

19.1 Kõiki vangla osasid tuleb kogu aeg korralikult hooldada ja puhtana hoida.

19.2 Kinnipeetavate vanglasse vastuvõtmisel peavad kambrid või muud ruumid, kuhu nad paigutatakse, puhtad olema.

19.3 Kinnipeetavatel peab olema viivitamatu juurdepääs tualettruumile, mis on hügieeniline ja privaatne.

19.4 Tagada tuleb korralikud pesemisvõimalused, et iga kinnipeetav saaks vannis või duši all käia kliimale vastavas temperatuuris võimaluse korral iga päev, kuid vähemalt kaks korda nädalas (või vajaduse korral sagedamini), et tagada üldine hügieen.

19.5 Kinnipeetavad peavad hoidma endid, oma riideid ja magamiskambrit puhtana ja korras.

19.6 Vanglavõimud peavad andma neile selleks vajalikud vahendid, sealhulgas tualetitarbed ning üldised puhastusvahendid ja -materjalid.

[---]

Riided ja voodipesu

[---]

21. Igale kinnipeetavale tuleb anda eraldi voodi ning eraldi ja korralik voodipesu, mida tuleb korras hoida ja vahetada piisavalt sageli, et tagada selle puhtus.

Toit

22.1 Kinnipeetavatele tuleb anda toitaineterikast sööki, arvestades nende vanust, tervist, füüsilist seisundit, usku, kultuuri ja nende töö laadi.

[---]

Vanglarežiim

25.1 Kõikidele kinnipeetavatele kohaldatav režiim peab pakkuma tasakaalustatud tegevusprogramme.

25.2 Režiim peab võimaldama kõikidel kinnipeetavatel veeta väljapool kambrit nii mitu tundi päevas kui vajalik piisavaks inimestevaheliseks ja sotsiaalseks suhtluseks.

25.3 Režiim peab rahuldama ka kinnipeetavate heaoluvajadused.

[---]

Töö

26.1 Kinnipeetavate töötamist tuleks vaadelda kui vanglarežiimi positiivset osa ja seda ei tohiks kunagi kasutada karistusena.

26.2 Vanglavõimud peavad püüdma anda piisaval määral kasulikku tööd.

[---]

Kehakultuur ja huvitegevus

27.1 Igale kinnipeetavale tuleb anda võimalus liikuda iga päev vähemalt tund aega värskes õhus, kui ilm seda lubab.

27.2 Halva ilma korral tuleb leida alternatiiv, et kinnipeetavad saaksid ennast liigutada.

27.3 Vanglarežiimide lahutamatu osa peab olema korraldatud tegevused füüsilise vormi edendamiseks ning liikumis- ja vaba aja veetmise võimaluste tagamiseks.

27.4 Vanglavõimud peavad selliseid tegevusi soodustama ning tagama selleks kohased seadmed ja varustuse.

27.5 Vanglavõimud peavad organiseerima spetsiaalseid tegevusi kinnipeetavatele, kes neid vajavad.

27.6 Võimaldada tuleb vaba aja veetmise võimalusi, mis hõlmavad sportmänge, kultuurilisi tegevusi,

hobisid ja muid harrastusi ning kui vähegi võimalik, tuleb lasta kinnipeetavatel neid organiseerida.

27.7 Kinnipeetavatel tuleb lubada suhelda üksteisega jalutamise ajal ja huvitegevuses osalemiseks.

Haridus

28.1 Iga vangla peab püüdma anda kõikidele kinnipeetavatele võimaluse osaleda haridusprogrammides, mis on võimalikult igakülgsed ja mis vastavad kinnipeetavate individuaalsetele vajadustele, võttes samas arvesse nende soove.

[---]

VIII. osa

Kinnipeetavad

Kinnipeetavatele ette nähtud režiimi eesmärk

102.1 Lisaks kõikidele kinnipidamisasutuses hoitavatele isikutele kehtivatele reeglitele peab kinnipeetavatele ette nähtud režiim võimaldama neil elada vastutustundlikku ja kuritegevuseta elu.

102.2 Vangistus on vabaduse võtmise tõttu juba iseenesest karistus ning selle tõttu ei tohi kinnipeetavatele ette nähtud režiim süvendada vangistusega paratamatult kaasnevat kannatust.

Kinnipeetavatele ette nähtud režiimi rakendamine

103.1 Kinnipeetavatele ette nähtud režiim peab algama kohe, kui isik on kinnipeetavana vanglasse vastu võetud, kui režiim ei ole alanud juba varem.

103.2 Võimalikult varsti pärast sellist vastuvõtmist tuleb kinnipeetavate kohta koostada aruanne nende isikliku olukorra, pakutud karistusplaani ja vabanemise ettevalmistamise strateegia kohta.

103.3 Kinnipeetavaid tuleb julgustada osalema oma individuaalse karistusplaani koostamises.

103.4 Sellised plaanid peavad realiseeritavas ulatuses sisaldama järgmist:

a. töötamine;
b. haridus;
c. muud tegevused; ja
d. vabanemise ettevalmistamine.

[---]

Kinnipeetavate tehtav töö

105.1 Süstemaatilise tööprogrammi eesmärk peab olema kinnipeetavatele ette nähtud režiimi eesmärgi saavutamisse panustamine.

[---]

Kinnipeetavate haridus

106.1 Süstemaatiline haridusprogramm, sealhulgas oskuste treenimine, mille eesmärk on suurendada kinnipeetavate üldist haridustaset ning vastutustundliku ja kuritegevuseta elu elamise väljavaateid peab olema kinnipeetavatele ette nähtud režiimide põhiosa.

[---]”

ÕIGUSKÜSIMUSED

I. KAEBUSTE LIITMINE

110. EIK märgib kohe alguses, et kõik kaebajad kaebasid ebainimlike kinnipidamistingimuste üle Tallinna vanglas. Kõik kaebajad seadsid kahtluse alla ka asjaomase riigisisese õiguskaitsevahendi tõhususe. Kaebajate sarnaseid kaebusi arvesse võttes on EIK seisukohal, et kohase õigusemõistmise huvides tuleb kaebused kohtureeglite 42. reegli lõike 1 alusel liita.

II. KONVENTSIOONI ARTIKLI 3 VÄIDETAV RIKKUMINE

111. Kõik seitse kaebajat kaebasid, et nende kinnipidamistingimused Tallinna vanglas, kus neid hoiti erinevatel aegadel vahemikus 2004–2013, olid ebainimlikud ja inimväärikust alandavad.

112. Nad tuginesid konventsiooni artiklile 3, mis on sõnastatud järgmiselt:

„Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.”

A. Vastuvõetavus

113. Riik leidis, et osa kaebusi on vastuvõetamatud riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise või ohvri staatuse kaotamise tõttu.

114. Sellest tulenevalt kontrollib EIK esmalt, kas konventsiooni artiklites 34 ja 35 sätestatud vastuvõetavuse kriteeriumid on igas konkreetses asjas täidetud. Artikkel 34 on sõnastatud järgmiselt:

„Kohus võib vastu võtta kaebusi igalt üksikisikult, vabaühenduselt ja isikurühmalt, kes väidavad, et nad on konventsioonis ja selle protokollides sätestatud õiguste konventsiooniosalise poolt toimepandud rikkumise ohvriks. Konventsiooniosalised ei või mitte mingil viisil takistada selle õiguse tõhusat kasutamist.“

Artikli 35 lg 1 sätestab järgmist:

„Kohus võib kohtuasja arutada ainult pärast kõigi riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist, kooskõlas rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normidega ning kuue kuu jooksul lõpliku otsuse tegemisest arvates.“

1. Eelmärkused

115. EIK märgib, et kaebajate kaebused puudutavad peamiselt nende paigutamist Tallinna vangla ülerahvastatud kambritesse. Lisaks kaebasid kaebajad muude kinnipidamistingimuste, näiteks ventilatsiooni, hügieeni, toidu, ebapiisava valguse ja igapäevase jalutuskäigu üle värskes õhus, samuti vanglahoone üldiste puuduste üle. EIK märgib, et ta on juba käesolevate asjadega sarnases asjas leidnud, et vahistatute kinnipidamistingimused Tallinna vanglas ei olnud ülerahvastatuse tõttu kohased (vt *Tunis* vs. *Eesti*, nr 429/12, 19. detsember 2013). Kuid kuna menetlus- ja materiaalõiguse norme käsitlev riigisisene kohtupraktika varieerub vangla ülerahvastatuse asjades, teeb EIK kõigepealt kindlaks kaebuste vastuvõetavuse, võttes arvesse heastavaid ja ennetavaid õiguskaitsevahendeid käsitlevaid riigisiseseid norme ja praktikat ning kohustuslikku kohtueelset menetlust.

116. Seoses kaebajate vastuvõetavate kaebustega kordab EIK esmalt üle nõutud isikliku pinna arvutamise kriteeriumid mitmekohalises kambris ja kriteeriumid, mida tuleb arvesse võtta otsustamisel, kas tingimused vangla ülerahvastatuse asjades vastasid konventsiooni artikli 3 nõuetele. Seejärel vaatab EIK kõik käesolevad asjad läbi nimetatud kriteeriumite valguses. Ühtlasi hindab EIK riigisiseste kohtute tõlgendust riigisisestest menetlusnormidest konventsiooni artikli 3 alusel leitu põhjal. Lõpetuseks teeb EIK kindlaks, kas kaebajad saavad endiselt väita, et on konventsiooni artikli 3 rikkumise ohvrid arvestades, et riigi kohtud mõistsid nende kasuks välja hüvitise, ja hindab kaebusi riigisiseste heastamismeetmete tõhususe seisukohast.

2. Riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamine

117. Riik väitis, et kaebajad ei esitanud kõiki oma kaebusi riigisisestele asutustele seaduses ette nähtud tähtaja jooksul. Lisaks ei esitanud nad vaiet vanglateenistusele kohustusliku kohtueelse vaidemenetluse korras ja/või ei esitanud kaebusi kohtule. Riik leidis, et kuna riigi kohtud ei saanud selle tõttu neid kaebusi läbi vaadata, on kaebajate EIK-ile esitatud kaebused osaliselt vastuvõetamatud.

118. Kaebajad vaidlesid riigi väitele vastu ja selgitasid, et seaduses ette nähtud tähtaja arvutamisel ei võtnud riigisisesed kohtud arvesse nende kinnipidamise jätkuvat olemust. Kaebajad Villems, Kaziks, Karp ja Savva väitsid, et isegi kui nad ei kaevanud kõige üle riigisisestes kohtutes, kuulasid kohtud nende väited ikkagi ära ja neid fakte ei saa mingil juhul tähelepanuta jätta. Kaebaja Tarasovski riigi väiteid ei vaidlustanud.

(a) Üldpõhimõtted

119. EIK kordab, et konventsioonisüsteem on inimõigusi kaitsvate riiklike süsteemide suhtes subsidiaarne. EIK-i ülesanne on kontrollida, kas konventsiooniosalised on täitnud endale konventsiooniga võetud kohustusi. EIK ei asu konventsiooniosaliste asemele, sest viimaste ülesanne on tagada konventsioonis sätestatud põhiõiguste ja -vabaduste austamine ja kaitsmine riigi tasandil. Riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise reegel põhineb oletusel, mis on kajastatud konventsiooni artiklis 13, millega see on lähedalt seotud, et olemas on tõhus õiguskaitsevahend väidetava rikkumise vastu. Seega on nimetatud reegel selle kaitsesüsteemi toimimiseks asendamatu. Riigid on vabastatud vastutusest oma tegude eest rahvusvahelise organi ees enne, kui neil on olnud võimalus heastada rikkumine oma õigussüsteemi vahendusel, ja need, kes soovivad alluda EIK-i järelevalvealasele jurisdiktsioonile seoses riigi vastu esitatud kaebustega, on seega kohustatud kasutama esmalt riikliku õigussüsteemi pakutavaid õiguskaitsevahendeid. Riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise kohustus tähendab, et kaebaja peab tavapäraselt kasutama kättesaadavaid õiguskaitsevahendeid, mis on piisavad tema kaebuse suhtes, mis on konventsiooni alusel esitatud. Selliste õiguskaitsevahendite olemasolu peab olema piisavalt kindel mitte ainult teoorias, vaid ka praktikas, sest vastupidisel juhul ei ole need nõuetekohaselt kättesaadavad ega tõhusad (vt *Vučković jt* vs. *Serbia* (esialgne vastuväide) [suurkoda], nr 17153/11 ja veel 29, punktid 69–71, 25. märts 2014).

120. Kui riik tugineb mitteammendamisele, peab ta EIK-i veenma, et õiguskaitsevahend oli tõhus ning asjaomasel ajal teoorias ja praktikas kasutatav ehk et see oli kättesaadav, see oleks pakkunud kaebajale hüvitist seoses tema kaebustega ja sellel oleksid olnud mõistlikud eduväljavaated. Kui riik on seda teinud, on kaebaja kord tõendada, et riigi nimetatud õiguskaitsevahend on tegelikult ammendatud või see ei olnud kohtuasja konkreetsete

asjaolude valguses mingil põhjusel sobiv või tõhus või kaebaja on sellest nõudest erilistel asjaoludel vabastatud (vt eespool viidatud *Vučković jt*, punkt 77).

121. EIK rõhutab, et nimetatud reeglit tuleb kohaldada inimõiguste kaitsmise süsteemi kontekstis, mille kehtestamisega konventsiooniosalised on nõustunud. Seega on EIK tunnistanud, et riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise nõuet tuleb kohaldada mõningase paindlikkusega ja üleliigse formaalsuseta (vt *Cardot* vs. *Prantsusmaa*, 19. märts 1991, punkt 34, A-seeria nr 200). Lisaks on EIK tunnistanud, et õiguskaitsevahendite ammendamise nõue ei ole absoluutne ja seda ei saa kohaldada automaatselt; selle nõude täitmise kontrollimisel on oluline võtta arvesse iga konkreetse asja asjaolusid (vt *Van Oosterwijck* vs. *Belgia*, 6. november 1980, punkt 35, A-seeria nr 40). See tähendab muu hulgas, et EIK peab realistlikult arvesse võtma mitte ainult seda, kas asjasse puutuva konventsiooniosalise õigussüsteemis on ette nähtud formaalsed õiguskaitsevahendid, vaid ka nende kohaldamise üldist õiguslikku ja poliitilist konteksti ning kaebaja isiklikku olukorda (vt *Akdivar jt* vs. *Türgi*, 16. september 1996, punktid 65–68, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV).

(b) Olemasolevate õiguskaitsevahendite analüüs

(i) Kohustuslik kohtueelne menetlus

122. EIK märgib, et riigisiseste menetlusnormide alusel (vt punkti 81 jj) tuleb kinnipeetavate vaided vanglateenistuse toimingute või meetmete peale, sealhulgas hüvitisnõuded, esitada kõigepealt vanglateenistusele. Vanglateenistusel on täielik voli sellist asja lahendada ja asjakohasel juhul mõista välja hüvitis. Otsus tuleb teha kolmekümne päeva jooksul. Negatiivse otsuse korral võib kaebaja esitada kaebuse kolmes riigisiseses kohtuastmes. Kooskõlas riigisisese kohtupraktikaga (vt punkti 99) võivad kohtud kinnipeetava esitatud kahjuhüvitise nõude läbi vaadata vaid juhul, kui kaebaja on läbinud kohustusliku kohtueelse menetluse ehk esitanud vaide vanglateenistusele. Seega, kui kohus otsustab nõude läbivaatamise üle, kontrollib ta esmalt, kas vanglateenistusele esitatud kahjuhüvitise nõue vastab kohtule esitatud nõudele.

123. Eespool toodut arvestades on EIK veendunud, et riigisiseste menetlusnormidega ette nähtud kohustuslik kohtueelne menetlus on aktsepteeritav nõue. Märkimist väärib asjaolu, et vanglateenistus on pädev asja lahendama ja hüvitist määrama lühikeses menetluses otsusega, mis on siduv ja jõustatav. Kuigi vaide esitamine vanglateenistusele ei täida kõiki sõltumatule kohtule esitatavaid nõudeid, on EIK rahul sellega, et vanglateenistuse otsuste nii faktilistele kui ka õiguslikele elementidele saab kohaldada täielikku kohtulikku järelevalvet kolmes sõltumatus kohtuastmes, sealhulgas juhul, kui vanglateenistus ei saa või ei soovi asja lahendada.

(ii) Ennetavad õiguskaitsevahendid

124. Riigisisene õigus sisaldab põhimõtet, et võimaluse korral peab kannatanu proovima kahju vältida, vaidlustades väidetavalt kahju põhjustanud avaliku võimu kandja toimingu (vt punkti 86). Selleks on kannatanu kohustatud konkreetse asja asjaoludest olenevalt taotlema asjaomaselt asutuselt haldusakti tühistamist või andmist või toimingu lõpetamist või tegemist. EIK kordab, et ebakohastes kinnipidamistingimustes hoitava isiku jaoks on kõige olulisem õiguskaitsevahend, mis suudab kestva rikkumise kiiresti lõpetada (vt *Neshkov jt* vs. *Bulgaaria*, nr 36925/10 ja veel 5, punkt 181, 27. jaanuar 2015).

125. Riik nimetas oma märkustes, et kui kaebajad oleksid taotlenud enda ümberpaigutamist, ei saa välistada, et neid ei oleks suuremasse kambrisse paigutatud, ja vangla oleks saanud võimaldada neile ka lisajalutuskäike või osalemist erinevates tegevustes, et leevendada ülerahvastatuse mõju. Kuid riik ei suutnud veenvalt näidata, et peale üldise kaebeõiguse oli kinnipeetavatel seadusest tulenev õigus taotleda nende konkreetsete meetmete võtmist oma kaebuste lahendamiseks. Samuti ei ole riik tõendanud õiguskaitsevahendi ennetavat mõõdet praktikas asjades, mis puudutavad Tallinna vangla ebakohaseid kinnipidamistingimusi.

126. EIK märgib, et riigisisesed kohtud on mitmes asjas, sealhulgas käesolevates asjades, leidnud, et sellised ennetavad meetmed ei ole mõistlikult perspektiivikad. Samuti tunnistas vanglateenistus ise riigisiseses menetluses, et kõnealusel ajal ei olnud võimalik ülerahvastatuse probleemi lahendada. Lisaks kinnitas seda ka Eesti Riigikohus, kes samuti leidis, et ennetavate õiguskaitsevahendite kasutamata jätmine sellises olukorras ei anna alust kahjuhüvitise nõuete läbi vaatamata jätmiseks (vt punkti 102). EIK ei näe põhjust otsustada riigisisestest kohtutest erinevalt.

127. EIK märgib ka, et kooskõlas täitmisplaaniga (vt punkti 90) saab kinnipeetava ümberpaigutamise taotluse esitada vaid vangla direktor ja otsuse teeb Justiitsministeerium. Seega ei olnud see õiguskaitsevahend kaebajatele vahetult kättesaadav, samuti ei olnud vanglateenistusel õigust kinnipeetavaid ümber paigutada (vt muu hulgas *Mandić ja Jović* vs. *Sloveenia*, nr 5774/10 ja 5985/10, punkt 110, 20. oktoober 2011, ja eespool viidatud *Neshkov jt*, punkt 211).

128. Eespool toodust tuleneb, et vanglateenistuse käsutuses ei olnud vajalikke õiguslikke ega muid vahendeid probleemide lahendamiseks ning taotlus vanglatingimuste parandamiseks ei oleks olnud mõistlikult perspektiivikas. Seega ei saa kaebajatele sellise õiguskaitsevahendi kasutamata jätmist ette heita, sest see piirab põhjendamatult nende konventsioonijärgseid õigusi.

129. EIK kordab, et kuigi õiguskaitsevahendi tõhusus ei olene sellest, kui kindel on kaebajale soodne tulemus, on eduväljavaate puudumine kohase hüvitise saamiseks vastuolus artikliga 13 (vt *M.S.S.* vs. *Belgia ja Kreeka* [suurkoda], nr 30696/09, punkt 394, EIK 2011). EIK märgib, et ennetava õiguskaitsevahendi tõhusus ei ole iseenesest käesolevate asjade sisu. Seda küsimust ei tõstatatud riigisisestes kohtutes ega EIK-is, sest selleks ajaks, kui riigisisesed kohtud kaebajate kahjuhüvitise nõuded läbi vaatasid, olid kaebajad juba vabastatud või teise kinnipidamisasutusse ümber paigutatud. Sellest tulenevalt EIK seda küsimust konventsiooni artikli 13 alusel ei käsitle. Kuid EIK toob välja ja kutsub vastustajariiki üles võtma arvesse EIK-i praktikast tulenevaid põhimõtteid, mille järgi on ennetava õiguskaitsevahendi olemasolu hädavajalik üksikisikute tõhusaks kaitseks artikliga 3 keelatud kohtlemise eest (vt muu hulgas *Ananyev jt* vs. *Venemaa*, nr 42525/07 ja 60800/08, punkt 98, 10. jaanuar 2012).

(iii) Heastav õiguskaitsevahend

130. Kinnipeetav võib nõuda rahalist hüvitist ebakohaste kinnipidamistingimustega tekitatud mittevaralise kahju eest riigivastutuse seaduse alusel (vt punkti 88). Mittevaraline kahju hüvitatakse põhimõtteliselt proportsionaalselt õiguserikkumise raskusega ning arvestades avaliku võimu kandja süü vormi ja raskust. Sellised nõuded tuleb esitada kolme aasta jooksul päevast, mil kannatanu kahjust ja selle põhjustanud isikust teada sai või pidi teada saama.

131. Eeltoodu alusel leiab EIK, et halduskohtumenetluse seadustiku ja riigivastutuse

seaduse alusel alustatud kohtumenetlus tagab kohase õigusemõistmise ja kannatanu tõhusa osalemise. Kõige paremini illustreerib seda arvamust riigisiseste kohtute praktika, mille järgi vaadatakse kinnipeetavate kahjuhüvitise nõuded nõuetekohaselt läbi. Sellises menetluses saavad kohtud arvesse võtta kaebuse sisu, teha faktilisi järeldusi ja mõista välja hüvitist, mis on kooskõlas rikkumise olemuse ja raskusega. Selle alusel tehtav kohtuotsus on kahju tekitajale siduv ja tema suhtes jõustatav.

(c) Üldpõhimõtete kohaldamine käesolevates kohtuasjades

(i) Kohustusliku kohtueelse menetluse läbimise ja sama kaebuse kohtule esitamise kohustus seoses kaebajate Villemsi, Kaziksi, Tarasovski, Karpi ja Savvaga

132. Riik väitis, et kaebaja Villems ei esitanud väiteid duši kasutamise, duširuumis privaatsuse puudumise ja kambrite rõskuse kohta kohustuslikus kohtueelses menetluses. Kaebaja Kaziks ei nimetanud kohtusse esitatud kaebuses ventilatsiooni ja sooja vee väidetavat puudumist. Kaebaja Tarasovski ei kaevanud sportimisvõimaluste väidetava puudumise üle kohustuslikus kohtueelses menetluses. Kaebaja Karp ei vaidlustanud maakohtu otsust, millega maakohus jättis kaebuse osaliselt läbi vaatamata riigisiseste menetlusnormide järgimata jätmise tõttu. Samuti ei käsitlenud tema apellatsioon muid kinnipidamistingimusi, välja arvatud ebapiisavat põrandapinda. Tema kaebused, mis puudutavad ajavahemikku 2008–2010 ning ventilatsiooni ja niiskust ning mis esitati EIK-ile, on seega riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu vastuvõetamatud. Ühtlasi juhtis riik tähelepanu asjaolule, et kaebaja Savva ei käsitlenud kohustuslikus kohtueelses menetluses ühtegi muud probleemi peale isikliku ruumi väidetava puudumise.

133. EIK on juba kindlaks teinud, et kohustuslik kohtueelne menetlus on riigisisese korra väga oluline osa kinnipeetavate kaebustega tegelemiseks (vt punkti 123). Neid järeldusi ja esitatud dokumente arvesse võttes nõustub EIK riigi vastuväidetega riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise kohta. Kuna kaebajad ei esitanud eespool nimetatud kaebusi kohustusliku kohtueelse menetluse korras või ei nimetanud neid oma kohtule esitatud kaebuses, ei olnud riigisisestel kohtutel võimalik neid sisuliselt läbi vaadata. Konventsioonisüsteemi subsidiaarsuse tõttu ei saa EIK nõustuda kaebajatega, et EIK võib nende kaebused kinnipidamise erinevate aspektide kohta siiski läbi vaadata.

134. EIK leiab, et kaebajad ei ole ammendanud nõuetekohaselt riigisiseseid õiguskaitsevahendeid ja et selle tõttu on need kaebused konventsiooni artikli 35 lõike 1 alusel vastuvõetamatud riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendata jätmise alusel ning need tuleb konventsiooni artikli 35 lõike 4 alusel läbi vaatamata jätta.

(ii) Seadusest tulenev tähtaeg riigisisesele asutusele kaebuse esitamiseks ja riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamine seoses kaebajate Nikitini, Kaziksi, Tarasovski ja Savvaga

135. Riik väitis, et kaebajate kaebuste need osad, mida ei esitatud riigisisesele asutusele seadusest tuleneva tähtaja jooksul, on riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise alusel vastuvõetamatud.

136. EIK märgib, et riigisisese õiguse kohaselt tuleb kahjuhüvitise nõue esitada kolme aasta jooksul päevast, mil isik kahjust ja selle põhjustanud isikust teada sai või pidi teada saama. Eesti Riigikohtu praktika järgi hakkab ebakohaste kinnipidamistingimustega seotud asjades tähtaeg üldjuhul jooksma jätkuva toimingu lõppemisel. Tähtaeg võib erandina hakata kulgema enne jätkuva toimingu lõppemist, kui on ilmne, et isik sai või pidi saama kahjust teada varem (vt punkti 103). EIK märgib, et see on põhimõtteliselt kooskõlas tema enda

praktikaga tähtaja kulgema hakkamise arvutamise kohta jätkuva toimingu korral, nagu näiteks ebakohaste kinnipidamistingimuste asjades. Eelkõige on EIK leidnud, et kaebaja kinnipidamise aega tuleks käsitleda jätkuva olukorrana seni, kuni kinnipidamine toimub sama liiki asutuses sisuliselt sarnastes tingimustes. Lühikesed ajavahemikud, mil kaebaja viiakse asutusest välja küsitlemiseks või muu menetlustoimingu eesmärgil, ei mõjuta kinnipidamise jätkuvat olemust. Kuid kaebaja vabastamine või ümberpaigutamine erinevale režiimile nii samas asutuses kui ka väljaspool, lõpetaksid jätkuva toimingu (vt *Seleznev* vs. *Venemaa*, nr 15591/03, punktid 34–36, 26. juuni 2008; *Sudarkov* vs. *Venemaa*, nr 3130/03, punkt 40, 10. juuli 2008; *Iacov Stanciu* vs. *Rumeenia*, nr 35972/05, punktid 136–138, 24. juuli 2012; ja eespool viidatud *Ananyev jt*, punktid 75–78; ning eespool viidatud *Neshkov jt*, punkt 199).

137. Ei ole EIK-i ülesanne kontrollida, kas halduskohtute otsused käesolevates asjades olid Eesti õiguse kontekstis korrektsed. EIK kordab, et ei ole tema ülesanne tegeleda riigisiseste kohtute väidetavalt toime pandud faktivigade või õiguse vale kohaldamisega ja et riigisisese õiguse tõlgendamise kohustus lasub riigisisestel ametiasutustel, eelkõige kohtutel. Kuid EIK kontrollib, kas sellise tõlgendamise tagajärjed on konventsiooniga kooskõlas (vt *Platakou* vs. *Kreeka*, nr 38460/97, punkt 37, EIK 2001-I, ja *Zubac* vs. *Horvaatia* [suurkoda], nr 40160/12, punkt 81, 5. aprill 2018). Sellest olenemata ei sea EIK kahtluse alla, kuidas riigisisesed kohtud tõlgendavad ja kohaldavad riigisisest õigust, välja arvatud juhul, kui see on omavoliline või ilmselgelt ebamõistlik (vt muu hulgas *Farbers ja Harlanova* vs. *Läti* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 57313/00, 6. september 2001, ja *García Ruiz* vs. *Hispaania* [suurkoda], nr 30544/96, punkt 28, EIK 1999-I, ning *Radomilja jt* vs. *Horvaatia* [suurkoda], nr 37685/10 ja 22768/12, punkt 149, 20. märts 2018).

(α) Kaebaja Nikitini kohtuasi

138. Kaebaja Nikitini asjas leidsid riigisisesed kohtud, et riigisisesele asutusele kaebuse esitamise tähtaeg hakkas kulgema uuesti iga kord, kui kaebaja paigutati teise kambrisse (vt punkti 14). Riigi esitatud dokumentidest nähtub, et kaebaja paigutati ümber erinevatesse kambritesse sama vangla erinevates üksustes neljateistkümnel korral kuue aasta jooksul. EIK märgib, et kuigi ringkonnakohtu käsitlus tähtaja arvutamisest ei tundu olevat kooskõlas Eesti Riigikohtu selgelt välja kujunenud praktikaga ega EIK-i praktikaga, sest see ei arvesta kaebaja kinnipidamise tegelikke asjaolusid, ei olnud ringkonnakohtu järeldus omavoliline kaebaja konventsioonijärgsete õiguste kontekstis.

139. Dokumentide kohaselt muutusid kaebaja kinnipidamise asjaolud, kui ta paigutati vangla ühest üksusest teise, sest talle kohaldati eri režiime. 10. veebruaril 2009 paigutati ta poolavatud osakonnast avatud osakonna kambrisse nr 15, kus ta viibis 25. aprillini 2013. aastal, erandiks vaid kaks päeva 2009. aasta märtsis, mis ei katkestanud tema jätkuvat kinnipidamist avatud osakonnas. Seega saab ajavahemikku 10. veebruarist 2009 kuni 25. aprillini 2013 arvestada tervenisti. Seejärel hoiti kaebajat 26. aprillist 22. oktoobrini 2013 lukustatud kambris. Pärast seda paigutati ta ümber teise vanglasse. Arvestades seda, et ta esitas vanglateenistusele vaide 27. aprillil 2014. aastal, nõustub EIK riigi vastuväitega riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise kohta seoses ajavahemikuga enne tema viibimist kambris nr 15.

(β) Kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva kohtuasjad

140. Kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva kohtuasjades leidsid riigisisesed kohtud, et kaebajate kaebuste olemust arvestades pidid nad tekitatud kahjust aru saama Tallinna

vanglasse paigutamisel. Seda peeti eriti paikapidavaks kaebaja Savva puhul, keda oldi juba varem Tallinna vanglas kinni peetud, mistõttu pidi ta seal valitsevatest tingimustest teadlik olema. Sellest tulenevalt leiti, et tähtaeg hakkas kulgema nende nimetatud vanglasse paigutamisel, mistõttu ei peetud kaebajate enamikku kaebusi tähtaegselt esitatuks. EIK märgib kohe alguses, et oma vastuses riigi märkustele nentis kaebaja Savva, et ta ei vaidle vastu riigi vastuväitele, et tema kaebus seoses ajavahemikuga 2007–2009 on vastuvõetamatu, kuid jäi endale kindlaks, et esitas kaebuse ajavahemiku 20. maist 2010 kuni 14. juulini 2014 kohta tähtaegselt. Sellele tuginedes käsitleb EIK üksnes kaebaja selgelt nimetatud ajavahemikku.

141. EIK-i arvates ei olnud käesolevates asjades riigisiseste kohtute piirav käsitlus tähtaegade arvutamisest kooskõlas Eesti Riigikohtu selgelt väljakujunenud praktikaga, mille järgi hakkab tähtaeg üldjuhul kulgema pärast jätkuva toimingu lõppemist, välja arvatud erandjuhtudel (vt punkte 103–106). EIK märgib, et käesolevates asjades ei hinnanud riigisisesed kohtud kaebajate kinnipidamise tegelikku olemust ega asjaolusid, sealhulgas neile kohaldatud režiimi ja tingimusi, millesse nad paigutati, vaid tuginesid pelgalt konkreetsele sündmusele ehk nende paigutamisele asjaomasesse vanglasse ning järeldasid, et tähtaeg hakkas kulgema nende kinnipidamise algusest. EIK kordab, et ta ei sea kahtluse alla seda, kuidas riigisisesed kohtud tõlgendavad riigisisest õigust, välja arvatud juhul, kui see on omavoliline või ilmselgelt ebamõistlik (vt punkti 137). EIK leiab, et kaebajatele pandud nõue esitada kahjunõue riigi vastu enne riigivastutuse seaduse § 17 lõikes 3 sätestatud kolmeaastase tähtaja möödumist jätkuvas olukorras koormab kinnipeetavaid põhjendamatult. Selline nõue ei arvesta seda, kui kaitsetud on ebakohastes tingimustes hoitavad kinnipeetavad, kelle peamine mure on oma põhivajaduste rahuldamine ning tervise, ohutuse ja inimväärikuse säilitamine iga päev. Nõude menetlusse võtmise tähtaja piiramine nõuab tähtaja kulgema hakkamise täpset kindlaksmääramist objektiivsete kriteeriumite alusel. Kuid see tundub väga keeruline olevat arvestades mitte ainult ebakohaste tingimuste jätkuvust, vaid ka lootusetust nende paranemise suhtes, sest eelkõige ei olnud Eesti õiguses sätestatud ennetavat õiguskaitsevahendit, ja sellest tulenevat kahju.

142. Seega ei saa EIK nõustuda, et ruumikitsikust iseenesest saab käsitleda erandliku asjaoluna, mis võimaldab tähtaja arvutamist alates kinnipeetava paigutamisest sellistesse tingimustesse. Seda on selgitanud ka Eesti Riigikohus (vt ka punkti 106). Riigisisesed kohtud ega riik ei nimetanud muid erandlikke asjaolusid, mis võimaldaksid tähtaja alguspunkti täpset määratlemist enne jätkuva olukorra lõppemist. Seega, isegi kui EIK üldjuhul ei sea kahtluse alla riigisisest tähtaega ega selle arvutamisega seotud väljakujunenud praktikat (vt eespool viidatud *Vučković jt,* punkt 72), mis on iseenesest mõistlikud, leiab EIK, et käesolevates asjades koormasid riigisisesed kohtud kaebajaid ebamõistlikult, kui jätsid nende kaebused tervikuna läbi vaatamata ega võtnud arvesse nende artikliga 3 vastuolus olevatesse tingimustesse paigutamise kumulatiivset mõju. See pani kaebajad olukorda, kus nad jäid põhjendamatult ilma oma konventsioonijärgsetest õigustest. Seega ei saa EIK nõustuda riigi vastuväitega, et riigisisesed õiguskaitsevahendid on ammendamata.

143. EIK märgib, et riigi esitatud materjalist nähtub, et 21. jaanuaril 2014. aastal esitas kaebaja Kaziks nõude seoses ebakohaste kinnipidamistingimustega Tallinna vanglas ajavahemikel 28. detsembrist 2009 kuni 9. novembrini 2011 ja 2011. aasta 7.–21. detsembrini. Mõlemal ajavahemikul viibis ta vahistatuna lukustatud kambris. 9. juunil 2013. aastal esitas kaebaja Tarasovski nõude seoses ajavahemikega 24. oktoobrist 2008 kuni 26. juulini 2011 (sealhulgas 24. oktoobrist 2008 kuni 18. augustini 2010 lukustatud kambrites, 19. augustist 22. oktoobrini 2010 avatud üksuses ja 23. oktoobrist 2010 kuni 26. juulini 2011 poolavatud

üksuses) ja 2013. aasta 23. aprillist 7. maini lukustatud kambris. 30. jaanuaril 2014 esitas kaebaja Savva nõude käesolevasse kaebusesse puutuvas osas seoses ajavahemikuga 20. maist 2010 kuni 14. juulini 2011. Kuna riik ei nimetanud ühtegi erandlikku asjaolu, ei hakanud nende nõuete esitamise tähtaeg kulgema enne nende ajavahemike, mille üle kaevati, lõppu. Sellest tulenevalt on kõik eespool nimetatud kaebused esitatud seadusjärgse tähtaja jooksul.

144. Seega jätab EIK rahuldamata riigi vastuväite, et kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva esitatud kaebuste puhul on riigisisesed õiguskaitsevahendid ammendamata.

3. Ohvri staatus

145. Riik väitis, et riigisisesed kohtud vaatasid kaebused korralikult läbi niivõrd, kuivõrd need esitati kooskõlas riigisiseste menetlusnormidega. Kuna riigisisesed kohtud tunnistasid rikkumisi ning mõistsid asjakohasel juhul välja kohase ja piisava hüvitise, ei saa kaebajaid Nikitinit, Villemsit, Jeretit, Kaziksit, Tarasovskit ja Savvat enam käsitleda artikli 3 rikkumise ohvritena.

146. EIK leiab, et küsimus, kas riigisiseste kohtute välja mõistetud hüvitis oli piisav, nii et kaebajad ei saa enam väita end olevat artikli 3 sisulise rikkumise ohvrid, on lahutamatult seotud käesoleva kaebuse sisuga. Seega ühineb EIK riigi esialgse vastuväitega kaebajate ohvri staatusele seoses nende artikli 3 alusel esitatud kaebustega.

4. Kaebajate Kaziksi, Karpi ja Savva kaebused 3–4 m^2 suuruse kambripinna üle Tallinna vanglas

147. Kaebajad Kaziks, Karp ja Savva kaebasid oma kambrite ülerahvastatuse üle, sealhulgas ajavahemikel, mil nende käsutuses oli üle 3 m^2, kuid alla 4 m^2 isiklikku pinda. EIK märgib, et kaebajad ei esitanud väidetavalt ebakohaste füüsiliste kinnipidamistingimuste muid konkreetseid aspekte, millest EIK saaks järeldada, et nende kohtuasjade asjaoludel koosmõjus 3–4 m^2 suuruse isikliku pinnaga olid nende kinnipidamistingimused alandavad (vt punktis 159 ja järgnevates esitatud põhimõtteid).

148. Oma pädevuse raames ja kõiki oma käsutuses olevaid materjale arvesse võttes leiab EIK, et talle esitatud tõenditest seoses nimetatud kaebustega ei nähtu konventsioonis ega selle protokollides ette nähtud õiguste või vabaduste rikkumist (vt *Muršić* vs. *Horvaatia* [suurkoda], nr 7334/13, punkt 139, 20. oktoober 2016). Eeltoodu tõttu tuleb kaebuse see osa kui ilmselgelt põhjendamatu jätta konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a ja lõike 4 kohaselt rahuldamata.

5. Järeldused vastuvõetavuse kohta

149. Eespool toodut arvesse võttes leiab EIK, et kaebajate kaebused alla 3 m^2 suuruse isikliku pinna üle Tallinna vanglas, kaebaja Jereti kaebus 3–4 m^2 suuruse isikliku pinna üle, samuti vangla üldise seisukorra ning mitterahuldava toidu ja arstiabi üle ning kaebaja Villemsi kaebus värskes õhus jalutuskäikude tegemise võimatuse üle ei ole ilmselgelt põhjendamatud konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses seoses järgmiste ajavahemikega:

(i) 10. veebruarist 2009 kuni 22. oktoobrini 2013 kaebaja Nikitini puhul;

(ii) 24. oktoobrist 2008 kuni 26. juulini 2011 ja 2013. aasta 23. aprillist 7. maini kaebaja Tarasovski puhul;

(iii) 28. detsembrist 2009 kuni 9. novembrini 2011 ja 2011. aasta 7.–21. detsembrini

kaebaja Kaziksi puhul;

(iv) 20. maist 2010 kuni 14. juulini 2011 kaebaja Savva puhul;

(v) 2012. aasta 23. veebruarist 9. novembrini ja 27. detsembrist 2012 kuni 31. oktoobrini 2013 kaebaja Karpi puhul;

(vi) 6. juulist 2011 kuni 17. aprillini 2013 kaebaja Villemsi puhul;

(vii) 25. veebruarist 2011 kuni 21. novembrini 2013 kaebaja Jereti puhul.

150. Need kaebused ei ole vastuvõetamatud ka mis tahes muul põhjusel ja seega tuleb need vastuvõetavaks tunnistada.

B. Sisu

1. Poolte seisukohad

151. Kaebajad väitsid, et nende kinnipidamistingimused Tallinna vanglas ei olnud kohased ja et riigisisesed kohtud ei heastanud neile tekitatud kahju.

152. Riigi väited kaebajate üldiste kinnipidamistingimuste kohta Tallinna vanglas on esitatud eespool punktis 75. Riigi sõnul olid kaebajate kinnipidamistingimused kooskõlas tol ajal kehtinud Eesti õigusaktide ning konventsioonist tulenevate nõuetega. Riik väitis, et neid kinnipidamistingimusi ei saa eraldivõetuna ega kumulatiivselt käsitleda raskendavate asjaoludena, mis koosmõjus kambrite suurusega kujutab endast kaebajate ebainimlikku või inimväärikust alandavat kohtlemist. Samuti rõhutas riik, et kuna enne EIK-i otsust asjas *Muršič* vs. *Horvaatia* ([suurkoda] nr 7334/13, EIK 2016) ei kasutanud EIK kambri suuruse arvutamiseks kindlaksmääratud metoodikat (eelkõige ei olnud selge, kas tualetialune pind tuleb kambri üldpinnast lahutada), on käesolevas asjas kohane hinnata tingimusi riigisiseste kohtute arvutuste alusel olenemata nende kasutatud meetodikast. Nende arvutuse alusel väitis riik, et kaebajate kinnipidamistingimused ei olnud sedavõrd tõsised, et väita artikli 3 rikkumist.

2. EIK-i hinnang

(a) Üldpõhimõtted

153. Konventsiooni artikkel 3 sisaldab demokraatliku ühiskonna üht kõige põhilisemat väärtust. See keelab mis tahes tingimusel piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistuse olenemata asjaoludest ja kannatanu käitumisest (vt näiteks *Labita vs. Itaalia* [suurkoda], nr 26772/95, punkt 119, EIK 2000-IV, ning *Svinarenko ja Slyadnev* vs. *Venemaa* [suurkoda], nr 32541/08 ja 43441/08, punkt 113, EIK 2014 (väljavõtted)).

154. Väärkohtlemine peab olema minimaalse tõsidusastmega, et see kuuluks artikli 3 kohaldamisalasse. Selle minimaalse tõsidusastme hindamine on suhteline, see sõltub kohtuasja kõikidest asjaoludest, näiteks kohtlemise kestus, selle füüsiline ja vaimne mõju ning mõnel juhul kannatanu sugu, vanus ja tervislik seisund (vt muu hulgas *Iirimaa* vs. *Ühendkuningriik*, 18. jaanuar 1978, punkt 162, seeria A nr 25, *Kalashnikov* vs. *Venemaa*, nr 47095/99, punkt 95, EIK 2002-VI; *Jalloh* vs. *Saksamaa* [suurkoda], nr 54810/00, punkt 67, EIK 2006-IX; ja *Idalov* vs. *Venemaa* [suurkoda], nr 5826/03, punkt 91, 22. mai 2012).

155. Väärkohtlemine, mis saavutab sellise minimaalse tõsidusastme, sisaldab üldjuhul tegelikku kehavigastust või tugevat füüsilist või vaimset kannatust. Kuid isegi nimetatud asjaolude puudumisel võib väärkohtlemist iseloomustada alandavana ja see võib kuuluda

artikli 3 keelu alla juhtudel, mil väärkohtlemine alandab või alavääristab isikut, väljendades lugupidamatust tema inimväärikuse suhtes või seda vähendades, või tekitab hirmutunnet, hingepiinu või alaväärsustunnet, mis võib murda isiku moraalse ja füüsilise vastupanu (vt muu hulgas *Pretty* vs. *Ühendkuningriik*, nr 2346/02, punkt 52, EIK 2002-III, eespool viidatud *Ananyev jt*, punkt 140, eespool viidatud *Idalov*, punkt 92; ning *Varga jt* vs. *Ungari*, nr 14097/12 ja veel 5, punkt 70, 10. märts 2015). Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistuse keeld on tsivilisatsiooni väärtus, mis on tihedalt seotud inimväärikuse austamisega (vt *Bouyid* vs. *Belgia* [suurkoda], nr 23380/09, punkt 81, EIK 2015).

156. Vabadusevõtmise kontekstis on EIK järjepidevalt rõhutanud, et selleks, et kannatused ja alandus kuuluks artikli 3 kohaldamisalasse, peavad need igal juhul olema suuremad kinnipidamisega seotud paratamatust kannatusest ja alandusest. Riik peab tagama, et isikut peetakse kinni inimväärikust austavates tingimustes, et meetme rakendamise viis ega meetod ei põhjustaks talle kannatusi ega raskusi, mis ületaks kinnipidamisega kaasnevat vältimatut kannatust, ja et vangistuse praktilisi nõudeid arvestades oleks tema tervislik seisund ja heaolu piisavalt tagatud (vt eespool viidatud *Kudła,* punktid 92–94; *Valašinas* vs. *Leedu*, nr 44558/98, punkt 102, EIK 2001-VIII; eespool viidatud *Ananyev jt*, punkt 141; eespool viidatud *Idalov*, punkt 93; ja *Mozer* vs. *Moldova Vabariik ja Venemaa* [suurkoda], nr 11138/10, punkt 178, EIK 2016).

157. Kuigi tahe kinnipeetavat alandada teda kehvadesse tingimustesse paigutades on tegur, mida tuleb arvesse võtta, ei välista selle tahte puudumine kindlalt konventsiooni artikli 3 rikkumist (vt muu hulgas *Peers* vs. *Kreeka*, nr 28524/95, punkt 74, EIK 2001-III; eespool viidatud *Mandić ja Jović*, punkt 80; eespool viidatud *Iacov Stanciu*, punkt 179; ja artikli 3 alusel üldiselt eespool viidatud *Bouyid*, punkt 86). Vastustajariik on kohustatud korraldama oma karistussüsteemi selliselt, et see tagaks kinnipeetavate väärikuse austamise olenemata rahalistest või logistilistest raskustest (vt muu hulgas *Mamedova* vs. *Venemaa*, nr 7064/05, punkt 63, 1. juuni 2006; eespool viidatud *Neshkov jt*, punkt 229; ning eespool viidatud *Varga jt*, punkt 103).

158. Kinnipidamistingimuste hindamisel tuleb arvestada nii nende tingimuste kumulatiivset mõju kui ka kaebaja esitatud konkreetseid väiteid. Samuti tuleb arvesse võtta ajavahemikku, mille vältel kinnipeetavat vastavates tingimustes hoiti (vt muu hulgas eespool viidatud kohtuasjad *Ananyev jt*, punkt 142, ning *Idalov*, punkt 94).

(a) Ülerahvastatusega seotud põhimõtted

159. Võttes arvesse põhimõtteid, mille EIK on kehtestanud kohtuasjas *Muršić* vs. *Horvaatia*, on konventsiooni artikli 3 alusel kinnipeetavale mitmekohalises kambris ette nähtud põrandapinna miinimumnõue 3 m^2 (vt eespool viidatud *Muršić*, punkt 136).

160. Kui kinnipeetava käsutuses on sellest vähem isiklikku pinda, on see nii tõsine olukord, mis loob tugeva eelduse, et artiklit 3 on rikutud. Tõendamiskoormis lasub vastustajariigil, kes saab selle eelduse aga ümber lükata, kui ta näitab, et olemas olid faktorid, mis ruumikitsikust kohaselt heastavad (vt eespool viidatud *Muršić*, punktid 137–138). Artikli 3 rikkumise tugevat eeldust saab üldjuhul ümber lükata vaid juhul, kui esinevad järgmised kumulatiivsed faktorid:

(1) ajavahemikud, mil kinnipidamistingimused ei vastanud minimaalselt 3 m^2 suuruse isikliku pinna nõudele, olid lühikesed ja episoodilised ning nõuet ei täidetud napilt;

(2) nendel ajavahemikel oli tagatud piisav liikumisvabadus väljaspool kambrit ja piisavad kambrivälised tegevused; ning

(3) kaebaja viibis kinnipidamiskohas, mida saab üldiselt kirjeldada nõuetekohasena, samuti ei olnud kinnipidamistingimustel raskendavaid aspekte.

161. Asjades, mis puudutavad kambreid, kus ühe kinnipeetava kohta on 3–4 m^2 isiklikku pinda, on ruumifaktoril väga suur kaal EIK-i hinnangus kinnipidamistingimuste nõuetekohasusele. Sellistel juhtudel tuvastatakse artikli 3 rikkumine, kui lisaks ruumipuudusele ei ole ka muud füüsilised kinnipidamistingimused kohased, näiteks seoses võimalusega viibida õues, loomuliku valguse või õhuga, ventilatsiooni olemasoluga, sobiva toatemperatuuriga, võimalusega kasutada tualetti privaatselt ning elementaarsete sanitaar- ja hügieeninõuete täitmisega (vt eespool viidatud *Muršić*, punkt 139).

162. EIK rõhutab ühtlasi, et asjades, kus mitmekohalises vanglakambris oli kinnipeetava käsutuses üle 4 m^2 isiklikku pinda ja seetõttu ei saa esineda isikliku pinnaga seotud probleemi, peab EIK oluliseks füüsiliste kinnipidamistingimuste muid aspekte kinnipidamistingimuste kohasuse hindamisel konventsiooni artikli 3 alusel (vt näiteks *Story jt* vs. *Malta*, nr 56854/13, 57005/13, 57043/13, punktid 112–113, 29. oktoober 2015, ja eespool viidatud *Muršić*, punkt 140).

(a) Põhimõtete kohaldamine käesolevas kohtuasjas

163. Esiteks leiab EIK, et ta ei näe põhjust kalduda kõrvale oma varasemast praktikast mitmekohalises kambris kinnipeetava käsutuses oleva minimaalse isikliku pinna arvutamise kohta hinnangu andmisel artikli 3 alusel. Eelkõige on EIK juba kinnitanud, et kambris oleva tualeti alust pinda ei tohiks arvestada kambri üldpinna sisse. Küll aga peaks üldpind sisaldama mööblialust pinda. Hinnangu jaoks on oluline, kas kinnipeetavatel oli võimalik kambris normaalselt ringi liikuda (vt eespool viidatud *Muršić*, punkt 114).

(i) Kaebajate Villemsi, Kaziksi ja Savva kinnipidamistingimused

164. Kaebajate väitel ei olnud Tallinna vanglas valitsevad üldised tingimused kohased. Eelkõige olid kambrid ülerahvastatud, mistõttu oli iga kinnipeetava käsutuses alla 3 m^2 isiklikku kambripinda. Kaebaja Villems kaebas ka selle üle, et tal ei olnud võimalik teha oma tunniajalist jalutuskäiku värskes õhus, sest ta ei soovinud jagada jalutusboksi suitsetajatega.

165. Riik kordas, et riigisisesed kohtud tunnistasid, et kaebajate Villemsi, Kaziksi ja Savva kinnipidamistingimused ei olnud kohased. Sellegipoolest ei ületanud riigi arvates kõnealused kinnipidamistingimused artikliga 3 ette nähtud minimaalset raskusastet.

166. EIK-il on juba olnud võimalus hinnata eelvangistuses viibiva isiku kinnipidamistingimusi Tallinna vangla kinnises osakonnas aastatel 2006–2009 (eespool viidatud) kohtuasjas *Tunis* vs. *Eesti*. EIK leidis selles asjas, et kaebaja käsutuses olnud pind, mis koosnes vähem kui 3 m^2 põrandapinnast, sealhulgas mööblialune pind, oli nii piiratud, et lõi juba iseenesest tugeva eelduse, et tema kinnipidamistingimused kujutasid endast alandavat kohtlemist. EIK leidis, et kaebaja oli kambrisse suletud ööpäev läbi, välja arvatud üks tund päevas viibimist umbes 15 m^2 suuruses jalutusboksis, mida ta pidi oma kambrikaaslastega jagama. EIK pidas kaebaja kinnipidamistingimusi konventsiooni artikliga 3 vastuolus olevaks. Seda järeldust ei mõjuta asjaolu, et kaebaja ei kaevanud oma kambris või vanglas üldiselt valitsevate kinnipidamistingimuste muude aspektide üle. EIK märgib, et ka käesolevates asjades hoiti kaebajaid kambrites, kus isiklik pind jäi alla 3 m^2, ehk tingimused olid sarnased nendega, mida EIK-il on juba olnud võimalus hinnata. Riik ei ole väitnud, et Tallinna vangla üldised tingimused on paranenud. Sellest tulenevalt ei ole EIK-il põhjust kalduda kõrvale

varasemast arvamusest, et esineb tugev eeldus, et vahistatute kinnipidamistingimused Tallinna vanglas kujutasid endast alandavat kohtlemist. See eeldus on veelgi tugevam kaebaja Villemsi asjas, kes kaebas ka selle üle, et ta ei saanud igapäevaseid ühetunniseid jalutuskäike teha värskes õhus.

167. EIK on teadlik, et vana Tallinna vangla suletakse pärast seda, kui 2018. aasta lõpus avatakse uus hoone, kus riigi sõnul ei teki ebakohaste kinnipidamistingimuste probleemi konventsiooni alusel. EIK võtab arvesse ka riigisisese õiguse muudatust, millega suurendati kinnipeetavale ette nähtud minimaalset põrandapinda kambris 2,5 m^2-lt 3 m^2-le (vt punkti 98). See aga ei muuda EIK-i seisukohta käesolevates asjades.

168. Mis puudutab küsimust, kas esinesid faktorid, mis lükkaksid ümber artikli 3 rikkumise tugeva eelduse, siis kordab EIK, et on vastustajariigi ülesanne veenvalt näidata, et ruumikitsikust kohaselt heastavad faktorid olid olemas. Selles kontekstis väitis riik, et ajavahemikud, mil kaebajad olid paigutatud kambritesse, kus isiklikku pinda oli alla 3 m^2, olid lühikesed ja isiklik pind oli nõutust ainult natuke väiksem. Eelkõige nimetas riik, et kaebaja Kaziks viibis alla 3 m^2 isikliku pinnaga kambrites kolmteist päeva, kaebaja Villems üheksa päeva ja kaebaja Savva üheksateist päeva.

169. EIK ei nõustu riigiga, sest see faktor, mis lükkab ümber artikli 3 rikkumise tugeva eelduse, ei ole käesolevates asjades kohaldatav.

170. EIK märgib, et kaebaja Villemsi asjas leidsid riigisisesed kohtud, et teda hoiti ebakohastes kinnipidamistingimustes ehk kambrites, kus tal oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, ja/või ta ei saanud jalutada värskes õhus, ligikaudu 100 päeva. Riik märkis, et nendest 100 päevast veetis kaebaja vaid üheksa päeva kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda. Riigi esitatud dokumentide alusel märgib EIK, et riigisisene kohus leidis, et kaebaja veetis kokku 544 päeva kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, kuid keeldus läbi vaatamast tema kaebust seoses 444 päevaga, sest enne kahjunõude esitamist ei kasutanud kaebaja ennetavat õiguskaitsevahendit. Riigivastutuse seaduse alusel andis see fakt kohtule aluse jätta kahjunõue menetlusse võtmata.

171. Kuid EIK on juba leidnud, et vanglateenistusel ei olnud vajalikke õiguslikke ega materiaalseid vahendeid, millega lahendada Tallinna vangla ülerahvastatuse probleemi. Sellest tulenevalt ei olnud põhjendatud heita kahjunõude lahendamisel kaebajale ette ennetavate õiguskaitsevahendite kasutamata jätmist (vt punkti 124 jj), võttes arvesse seda, et kinnipidamistingimuste parandamise taotlemisel ei olnud mõistlikku edulootust. 444 päeva puudutava kaebuse läbi vaatamata jätmine riigisiseste kohtute poolt piiras põhjendamatult kaebaja asja tegelikku ulatust ja seega ka tema konventsioonijärgseid õigusi.

172. Kaebajate Savva ja Kaziksi asjadega seoses on EIK juba asunud seisukohale, et riigisisesed kohtud ei võtnud arvesse kaebaja kinnipidamise jätkuvust, mille tõttu ei arvestatud tegelikke ajavahemikke, mille kohta kaebajad väitsid, et neid koheldi ebainimlikult ja alandavalt (vt punkti 141).

173. Riigi väited, et kaebajaid hoiti ebakohastes tingimustes üksnes lühikest aega, ei arvesta seda, kui suurt kannatust põhjustab kinnipeetavale pikaajaline hoidmine tingimustes, mida ka riigisisesed kohtud pidasid ebakohasteks. EIK märgib, et ajavahemikud, mille kaebajad veetsid kambrites, kus nende käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, kestsid vahel mitu kuud, välja arvatud lühikesed perioodid, mil kambrite täituvus ei olnud ajutiselt täielik. Eelkõige veetis kaebaja Villems kõnealusel ajal 642 päevast 544 päeva kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, kaebaja Kaziks veetis sellistes kambrites 686 päevast 225 päeva ja kaebaja Savva 414 päevast 249 päeva. EIK ei saa eeltoodu alusel asuda seisukohale, et ajavahemikud, mil kaebajate kinnipidamistingimused ei täitnud minimaalse

isikliku pinna nõuet, olid lühikesed ja episoodilised ning nõuet ei täidetud napilt.

174. Sellest tulenevalt leiab EIK, et kaebajate kinnipidamistingimused põhjustasid neile kannatusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevat vältimatut kannatust ning artikliga 3 keelatud alandava kohtlemise piiri. Seda seisukohta ei mõjuta asjaolu, et vahistatutel oli õigus ühetunnisele jalutuskäigule värskes õhus koos oma kambrikaaslastega, ega kambris või vanglas üldiselt valitsevate kinnipidamistingimuste muud aspektid (vt eespool viidatud *Tunis*, punkt 46).

(ii) Kaebajate Nikitini ja Tarasovski kinnipidamistingimused

175. Kaebajate väitel ei olnud Tallinna vanglas valitsevad üldised tingimused kohased.

176. Riik väitis, et kaebajate Nikitini ja Tarasovski peamised kinnipidamistingimused ei olnud ebainimlikud ega alandavad nende ulatuslikku liikumisvabadust arvestades.

177. EIK märgib, et ajavahemikel 10. veebruarist 2009 kuni 25. aprillini 2013 ja 26. aprillist 22. oktoobrini 2013 hoiti kaebajat Nikitinit mitmekohalistes kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, vastavalt 723 ja 57 mittejärjestikkust päeva. Ajavahemikel 24. oktoobrist 2008 kuni 26. juulini 2011 ja 23. aprillist 7. maini 2013 hoiti kaebajat Tarasovskit kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, vastavalt 583 ja neliteist mittejärjestikkust päeva.

178. EIK kordab, et kui kinnipeetav paigutatakse kambrisse, kus tema käsutuses on alla 3 m^2 isiklikku pinda, tekib artikli 3 rikkumise tugev eeldus (vt punkti 159). Selle tõttu peab vastustajariik veenvalt näitama, et ruumikitsikust kohaselt heastavad faktorid olid olemas. Eeldust ümber lükkavatest faktoritest, mis peavad kumulatiivselt esinema, esimese kohta märgib EIK, et kinnipidamise ajavahemikud kambrites, kus kaebajate käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, olid märkimisväärselt pikad ehk peaaegu pool asjaomastest ajavahemikest. Kaebajat Nikitinit hoiti sellistes tingimustes kokku üle kahe aasta ja kaebajat Tarasovskit üle pooleteise aasta. Selliseid ajavahemikke ei saa pidada lühikeseks, episoodiliseks ega ainult napilt nõudeid mittetäitvaks ning seetõttu ei saa neid kasutada artikli 3 rikkumise eelduse ümberlükkamiseks käesolevate asjade asjaoludel (vt eespool viidatud *Muršić,* punktid 151–152, kus isegi märkimisväärselt lühemat perioodi ehk 27 päeva ei saanud kasutada selle eelduse ümberlükkamiseks; ja *Ābele* vs. *Läti*, nr 60429/12 ja 72760/12, punktid 65–67, 5. oktoober 2017). Eeltoodust tulenevalt pole vaja uurida, kas nende ajavahemikega kaasnes piisav liikumisvabadus väljaspool kambrit ja piisavad kambrivälised tegevused või kas Tallinna vangla tingimused üldiselt olid kohased.

179. Mis puudutab kaebaja Tarasovski kaebust ajavahemiku 2013. aasta 23. aprillist kuni 7. maini kohta, siis märgib EIK, et nendest viieteistkümnest päevast hoiti teda kambris, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, neliteist päeva. Kuigi seda ajavahemikku saab pidada suhteliselt lühikeseks, ei kõrvalda ainuüksi see faktor vaidlustatud kohtlemist automaatselt artikli 3 kohaldamisalast, kui muudest elementidest piisab nimetatud sätte kohaldamiseks (vt eespool viidatud *Muršic*, punkt 131). EIK märgib, et nimetatud ajavahemikul viibis kaebaja Tallinna vanglas vahistatuna. EIK on juba asunud seisukohale, et vahistatute režiimile allutatud kinnipeetavate puhul ei esinenud muid olulisi faktoreid, mis võiksid leevendada piisava isikliku pinna puudumist, ehk piisavat liikumisvabadust väljaspool kambrit ja piisavaid kambriväliseid tegevusi (vt punkti 166). Eeltoodust tulenevalt järeldab EIK, et nimetatud neljateistkümne päeva jooksul viibis kaebaja tingimustes, milles oli tema käsutuses alla 3 m^2 isiklikku pinda. Tema kinnipidamistingimused põhjustasid talle raskusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevat vältimatut kannatust ning artikliga 3 keelatud alandava kohtlemise piiri.

(iii) Kaebaja Karpi kinnipidamistingimused

180. Kaebaja väitis, et tema kinnipidamistingimused Tallinna vanglas ei olnud kohased, sest tema käsutuses oli vaid 1,7 m^2 isiklikku pinda, võttes arvesse tualeti- ja mööblialust pinda.

181. Riigi väitel viibis kaebaja Karp kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, 183 päeva. Riik märkis, et riigisisesed kohtud jätsid tema kahjunõude rahuldamata tema enda vigade tõttu. Eelkõige ei esitanud ta kaebusi peamiste tingimuste üle, millesse ta Tallinna vanglas paigutati. Eespool toodu alusel asus riik seisukohale, et tema arvates ei põhjustanud need tingimused talle tegelikult kannatusi ega ebameeldivusi, mistõttu ei ületanud tingimused artiklis 3 sätestatud miinimumlävendit.

182. EIK kordab kohe alguses, et kinnipeetavale mitmekohalises kambris ette nähtud minimaalse isikliku pinna arvutamisel ei tohiks kambri üldpinna sisse arvestada kambris asuvat tualetti. Küll aga peaksid arvutused sisaldama mööblialust pinda (vt punkti 163). Seda silmas pidades märgib EIK riigi esitatud materjalide alusel, et ajavahemikel 23. veebruarist kuni 18. septembrini 2012 ja 27. detsembrist 2012 kuni 31. oktoobrini 2013 hoiti kaebajat Karpi lukustatud mitmekohalistes kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, vastavalt 159 ja 215 mittejärjestikkust päeva. Pärast tema süüdimõistmist hoiti teda 2012. aasta 19. septembrist 9. novembrini (81 päeva) avatud osakonna kambris, kus tema käsutuses oli 3,02–3,78 m^2 isiklikku pinda.

183. EIK ei saa nõustuda riigiga, et miinimumlävendit ei ületatud, sest kaebaja ei pidanud tingimusi tegelikult ebameeldivateks. EIK on juba mitu korda asunud seisukohale, et kui kinnipeetav paigutatakse kambrisse, kus tema käsutuses on alla 3 m^2 isiklikku pinda, tekib tugev eeldus, et artiklit 3 on rikutud (vt punkti 159). Seega asjaolu, kas kaebaja pidas tingimusi ebameeldivateks või mitte, ei ole konventsiooni artiklis 3 ette nähtud lävendi ületamise seisukohast oluline.

184. Sellest tulenevalt tuleb vastata küsimusele, kas esines konventsiooni artikli 3 rikkumise eeldust ümber lükkavaid faktoreid (vt punkti 159). Nendest faktoritest, mis peavad kumulatiivselt esinema, esimese kohta märgib EIK, et kinnipidamise ajavahemikud tingimustes, kus kaebaja Karpi käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, olid märkimisväärselt pikad (159 ja 215 päeva) ehk kaks kolmandikku asjaomasest ajavahemikust. Selliseid ajavahemikke ei saa pidada lühikeseks, episoodiliseks ega ainult napilt nõudeid mittetäitvaks ning seetõttu ei saa neid kasutada artikli 3 rikkumise eelduse ümberlükkamiseks käesoleva asja asjaoludel (vt eespool viidatud *Muršić,* punktid 151–152, kus isegi märkimisväärselt lühemat perioodi ehk 27 päeva ei saanud kasutada selle eelduse ümberlükkamiseks; ja *Ābele* vs. *Läti*, nr 60429/12 ja 72760/12, punktid 65–67, 5. oktoober 2017). Sellest tulenevalt ei ole vaja ülejäänud faktoreid käsitleda.

185. Eeltoodu alusel leiab EIK, et ajavahemikul, mil kaebajat hoiti kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, põhjustasid tema kinnipidamistingimused talle raskusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevat vältimatut kannatust. Seega kujutasid need tingimused endast konventsiooni artikliga 3 keelatud alandavat kohtlemist.

(iv) Kaebaja Jereti kinnipidamistingimused

186. Kaebaja Jereti põhikaebus oli see, et ta paigutati Tallinna vangla ülerahvastatud kambritesse, kus valitsesid üldiselt ebakohased tingimused hügieeni, temperatuuri ja liikumisvabaduse poolest. Ta tõi välja ka probleeme seoses tervishoiu ja toitumisega, eelkõige

keeldus vangla ravimast tema küüneseent ja ta oli sunnitud nälgima, sest talle ei antud arsti ette kirjutatud laktoosivaba dieeti järgivat sööki.

187. Riigi sõnul mõisteti kaebaja kasuks välja mittevaralise kahju hüvitis 416 päeva eest, mil teda hoiti kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda. Kaebaja kinnipidamine kambrites, kus tema käsutuses oli 3–4 m^2 isiklikku pinda, ei ületanud artiklis 3 ette nähtud miinimumlävendit. Kaebaja teised väited oma kinnipidamistingimuste kohta riigisiseses menetluses tõendamist ei leidnud. Hüvitise väljamõistmisel ei võtnud kohus arvesse vangla suutmatust tagada talle kohane dieet, kuid väide, et ta oli sobimatu toidu tõttu sunnitud kaks aastat ja üksteist kuud nälgima, ei kajastunud ühegi tervisekontrolli käigus kaalukaotuses või muudes terviseprobleemides. Kaebaja oli hõivatud tööga ja tal lubati veeta aega väljaspool kambrit erinevate lühiajaliste kokkusaamiste korral ja kohtuistungil osaledes. Selle alusel asus riik seisukohale, et tema kinnipidamistingimused ei olnud konventsiooni artikli 3 tähenduses alandavad ega ebainimlikud.

(α) Ajavahemik, mil kaebaja käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda

188. Riigi esitatud dokumentide järgi veetis kaebaja Tallinna vanglas 986 päeva. Kinnipeetavale ette nähtud minimaalse isikliku pinna arvutamiseks EIK-i kehtestatud põhimõtete alusel (vt punkti 163) hoiti kaebajat kambrites, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, kokku 567 päeva. EIK on juba asunud seisukohale, et sellistes tingimustes tekib artikli 3 rikkumise tugev eeldus. Sellest tulenevalt tuleb vastata küsimusele, kas esines seda eeldust ümber lükkavaid faktoreid (vt punkti 159). Nendest faktoritest, mis peavad kumulatiivselt esinema, esimese kohta märgib EIK, et ruumikitsikuses kinnipidamise ajavahemik oli märkimisväärselt pikk ehk üle poole kogu vaidlustatud ajavahemikust. Sellist ajavahemikku ei saa pidada lühikeseks, episoodiliseks ega ainult napilt nõudeid mittetäitvaks ning seetõttu ei saa see ümber lükata artikli 3 rikkumise eeldust (vt eespool viidatud *Muršić,* punktid 151–152, kus isegi märkimisväärselt lühemat perioodi ehk 27 päeva ei saanud kasutada selle eelduse ümberlükkamiseks; ja eespool viidatud *Ābele*, punktid 65–67). Sellest tulenevalt ei ole vaja ülejäänud faktoreid käsitleda.

189. Eeltoodu alusel leiab EIK, et ajavahemikul, mil kaebaja käsutuses Tallinna vanglas oli alla 3 m^2 isiklikku pinda, põhjustasid tema kinnipidamistingimused talle raskusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevat vältimatut kannatust. Seega kujutasid need tingimused endast konventsiooni artikliga 3 keelatud alandavat kohtlemist. Eeltoodu tõttu on konventsiooni artiklit 3 rikutud.

(β) Ajavahemikud, mil kaebaja käsutuses oli 3–4 m^2 isiklikku pinda

190. EIK märgib, et kaebajat hoiti kambrites, kus tema käsutuses oli üle 3 m^2, kuid alla 4 m^2 isiklikku pinda, kokku 211 päeva. EIK kordab, et juhtudel, mil kinnipeetava käsutuses on 3–4 m^2 isiklikku pinda, tuvastatakse artikli 3 rikkumine, kui lisaks ruumipuudusele ei ole ka muud füüsilised kinnipidamistingimused kohased, näiteks seoses võimalusega viibida õues, loomuliku valguse või õhuga, ventilatsiooni olemasoluga, sobiva toatemperatuuriga, võimalusega kasutada tualetti privaatselt ning elementaarsete sanitaar- ja hügieeninõuete täitmisega (vt punkti 159).

191. Niivõrd, kuivõrd kaebaja esitab ebamääraseid väiteid selle kohta, et vangla ei vasta üldistele seadusest tulenevatele nõuetele (sealhulgas aknad, elekter ja hoone konstruktsioon tervikuna) ning et ta lukustati kartserisse ja vastuvõtukambrisse, leiab EIK, et selliste abstraktsete ja tõendamata väidete alusel ei saa ta hinnata kaebaja kinnipidamise konkreetseid

asjaolusid. EIK märgib, et riigisiseste kohtute kohaselt olid loomulikku valgust ja õhku, ventilatsiooni, toatemperatuuri, elementaarset hügieeni ja tualetti pääsemist puudutavad asjaolud rahuldavad. EIK ei näe põhjust asuda teistsugusele seisukohale. EIK peab oluliseks ka asjaolu, et kaebaja ei esitanud ja veel vähem tõendas väiteid arstiabi kohta või ebapiisavate jalutamisvõimaluste kohta Riigikohtusse esitatud kassatsioonkaebuses.

192. EIK arvestab ka riigisiseste kohtute seisukohaga, et kaebaja kinnipidamistingimused olid puudulikud selle tõttu, et vanglateenistus ei võimaldanud talle vanglaarsti määratud laktoosivaba dieeti. Kaebaja väitel oli ta selle tõttu üle kahe aasta nälginud. EIK kordab, et konventsiooni artikkel 3 nõuab konventsiooniosaliselt isikute, kellelt on vabadus ära võetud, kehalise puutumatuse kaitsmist. Eelkõige leiab EIK, et riigisiseste ametivõimude kohustus tagada kinnipeetavate tervislik seisund ja üldine heaolu tähendab muu hulgas kohustust pakkuda kinnipeetavale korralikku toitu (vt *Ebedin Abi* vs. *Türgi*, nr 10839/09, punkt 33, 13. märts 2018). Kuid selleks, et väärkohtlemine kuuluks artikli 3 kohaldamisalasse, peab see olema minimaalse tõsidusastmega. Väiteid sellise väärkohtlemise kohta peavad toetama kohased tõendid. Nende põhimõtete alusel asub EIK seisukohale, et kuna kaebaja ise selliseid väiteid EIK-ile ei esitanud ja tema esitatud tõendid ei sisaldanud andmeid tema kannatuste ulatuse kohta ega kahjuliku mõju kohta tema füüsilisele seisundile ega sellise mõju esinemise ohu kohta ega ebakohasest toitumisest tulenevate kannatuste kohta, ei näita see faktor iseenesest, et artiklit 3 on rikutud. EIK peab seda kaebaja üldistele kinnipidamistingimustele iseloomulikuks.

193. Ajavahemikul, mil kaebaja käsutuses oli 3–4 m^2 isiklikku pinda, hoiti teda poolavatud osakonnas (kokku 146 päeva), kus kambri uksed olid avatud vähemalt neli tundi päevas ja tal oli lubatud jalutada iga päev tund aega värskes õhus. Ta sai käia vangla poes ja spordisaalis korra nädalas, samuti oli ta tööga hõivatud kolm kuud aastal 2012 ja kaks kuud aastal 2013 keskmiselt 11 tundi kuus (üks tund päevas). Kogu kinnipidamise jooksul sai kaebaja kasutada dušši üks kord nädalas ja pärast 24. juulit 2013 meditsiinilistel põhjustel kaks korda nädalas. EIK leiab, et kuigi on kahetsusväärne, et kaebajale ei võimaldatud laktoosivaba dieeti, ei nähtu kaebaja esitatud meditsiinidokumentidest, et tal tekkis mis tahes meditsiiniline probleem seoses väidetava ebakohase toitumisega. Sellest tulenevalt ei nähtu EIK-i käsutuses olevast materjalist, et ruumifaktoriga kaasnes muid ebakohaste füüsiliste kinnipidamistingimuste aspekte.

194. Eeltoodud kaalutlustel asub EIK seisukohale, et konventsiooni artiklit 3 ei ole rikutud seoses ajavahemikuga, mil kaebaja käsutuses oli Tallinna vanglas 3–4 m^2 isiklikku pinda.

3. Kaebajate Nikitini, Villemsi, Jereti, Kaziksi, Tarasovski ja Savva ohvri staatus

195. EIK kordab, et konventsiooni väidetava rikkumise heastamise kohustus lasub esmajoones riigisisestel ametiasutustel. Küsimus, kas kaebaja saab väita end olevat väidetava rikkumise ohver, on oluline igas menetlusetapis konventsiooni alusel. Kaebaja kasuks tehtud otsus või kasutatud meede ei ole põhimõtteliselt piisav, et võtta temalt konventsiooni artikli 34 tähenduses ohvri staatus ära, välja arvatud juhul, kui riigi ametivõimud on kas sõnaselgelt või sisuliselt tunnistanud konventsiooni rikkumist ja seejärel hüvitanud selle rikkumise (vt *Scordino* vs. *Itaalia* (nr 1) [suurkoda], nr 36813/97, punktid 179–180, EIK 2006-V, ning *Kurić jt* vs. *Sloveenia* [suurkoda], nr 26828/06, punktid 259–260, EIK 2012 (väljavõtted)).

196. EIK-i meelest on täidetud ohvri staatusest ilmajäämise esimene tingimus ehk

rikkumise tunnistamine riigi ametivõimude poolt. Riigisisesed kohtud tunnistasid sõnaselgelt, et Tallinna vanglas valitsevad tingimused ei täitnud konventsiooni nõudeid ajavahemikel, mil kaebajaid hoiti kambrites, kus nende käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda.

197. Nüüd on EIK-i ülesanne teha kindlaks, kas riigi kohtute välja mõistetud hüvitis oli piisav, et artikli 3 alusel heastada kaebajatele tekitatud kahju. Tõdemus, et kinnipidamistingimused ei vastanud artikli 3 nõuetele, on faktiväide, mis loob tugeva õigusliku eelduse, et sellised tingimused on põhjustanud kaebajale mittevaralist kahju. Selles kontekstis kordab EIK, et väga oluline on küsimus, kas kaebajale tekitatud kahju on heastatud (võrdväärselt õiglase hüvitusega, nagu on sätestatud konventsiooni artiklis 41). EIK-il on juba avanenud võimalus nentida, et kaebaja ohvri staatus võib oleneda riigi tasandil pakutud hüvitusest faktide alusel, mille üle kaebaja EIK-is kaebab (vt *Cocchiarella* vs. *Itaalia* [suurkoda], nr 64886/01, punkt 93, EIK 2006-V, edasiste viidetega). Kas välja mõistetud summat saab pidada mõistlikuks või mitte, tuleb aga hinnata kohtuasja kõikide asjaolude valguses. Need hõlmavad ka hüvituse väärtust, mida on hinnatud asjasse puutuva riigi tavalise elustandardi ja üldise sissetulekutaseme alusel, ning fakti, et riigisiseses õigussüsteemis ette nähtud õiguskaitsevahend on vahetum ja paremini kättesaadav kui kaebus EIK-ile (vt eespool viidatud *Scordino*, punktid 206 ja 268, ning *Shilbergs* vs. *Venemaa*, nr 20075/03, punkt 72, 17. detsember 2009). Kuid kahju ulatuse hindamisel on kõige olulisem aeg, mille asjasse puutuv isik pidi nendes tingimustes veetma. EIK mõistab, et kahjuhüvitise hindamise ülesanne on raske. Seda veel eriti asjas, kus nõude sisu on isiklik kannatus, olgu see siis kehaline või vaimne. Ei ole olemas standardit, mille järgi mõõta rahaliselt valu ja kannatust, füüsilist ebamugavust ja vaimset valu. Riigisisesed kohtud peaksid igas asjas üritama hinnata kumulatiivset mõju, mida kinnipidamistingimused kaebaja heaolule avaldavad (vt muu hulgas *Dougoz* vs. *Kreeka*, nr 40907/98, punkt 46, EIK 2001-II), ja määrata kindlaks füüsilised kannatused, hingepiinad, äng või muud kahjulikud mõjud, mida kinnipeetav selliste kinnipidamistingimuste tõttu pidi kogema (vt *Nardone* vs. *Itaalia* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 34368/02, 25. november 2004). Mittevaralise kahju eest mõistetud hüvitis ei tohi olla ebamõistlik võrreldes EIK-i välja mõistetud hüvitistega sarnastes asjades.

198. Käesolevate asjade konkreetsete asjaolude juurde tulles märgib EIK, et kaebaja Nikitini asjas leidsid riigisisesed kohtud, et tema paigutamine ülerahvastatud kambritesse 815 päevaks ei andnud alust rahalise hüvitise väljamõistmiseks, sest tal oli piisav liikumisvabadus. Kaebaja Villemsi kasuks mõisteti välja 100 eurot 100 päeva eest, mille ta oli veetnud enamasti alla 3 m^2 isiklikul pinnal ja mida raskendas asjaolu, et tal ei olnud võimalik jalutada värskes õhus suitsetajatest eraldi. Kaebaja Jereti kasuks mõisteti välja 1100 eurot 416 päevaks ülerahvastatud kambrisse paigutamise eest. Kaebaja Kaziksi paigutamist ülerahvastatud kambritesse vaid kolmeteistkümneks päevaks ei peetud piisavaks, et mõista tema kasuks välja rahalist hüvitist. Kaebaja Tarasovski kasuks mõisteti välja 200 eurot selle eest, et ta paigutati seitsmekümne viieks päevaks kambritesse, kus tema käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda (mille sisse ei arvestatud tualetti).

199. EIK märgib, et suhteliselt väikesed hüvitised tulenesid riigisiseste kohtute piiravast käsitlusest riigisisestest tähtaegadest või kinnipeetavate käsutuses olnud isikliku pinna valest arvutamisest, mille tõttu ei vaadatud kogu ajavahemikku, mille üle kaebajad kaebasid (vt punkti 141 *et seq*. ja punkti 188). Hinnangu andmisel võttis EIK arvesse suhteliselt pikka aega, mil kaebajad kannatasid selle tõttu, et neid hoiti nii kehvades tingimustes, et need kujutasid endast ebainimlikku või alandavat kohtlemist artikli 3 tähenduses. Sellest tulenevalt ei jää EIK-il üle muud, kui asuda seisukohale, et riigisiseste kohtute välja mõistetud hüvitised ei olnud piisavad, et jätta kaebajad ohvri staatusest ilma.

200. Mis puudutab riigisiseste kohtute keeldumist mõista kaebaja Nikitini kasuks välja hüvitist, siis kordab EIK, et otsus, mille järgi kinnipidamistingimused ei täitnud konventsiooni artikli 3 nõudeid, loob tugeva eelduse, et nendega on kannatanule tekitatud mittevaralist kahju (vt eespool viidatud *Neshkov jt*, punkt 190). Otsust mõista välja väiksem mittevaralise kahju hüvitis või hüvitist üldse mitte välja mõista saab õigustada vaid erakorraliselt tungivate ja tõsiste põhjendustega (vt eespool viidatud kohtuasju *Ananyev jt*, punkt 230, ja *Neshkov jt*, punkt 288). Käesolevas asjas omistasid riigisisesed kohtud suurt tähtsust asjaolule, et kaebajal Nikitinil oli ulatuslik liikumisvabadus väljaspool kambrit. Nimelt paigutati ta avatud osakonda, kus kambrid lukustati vaid ööseks, mistõttu sai ta terve päev osakonnas ringi liikuda, samuti lubati tal teha iga päev ühetunnine jalutuskäik värskes õhus ja korra nädalas sai ta kasutada spordisaali. Ringkonnakohus arvestas ka seda, et kaebaja Nikitin osales sotsiaalprogrammides ja oli hõivatud tööga. EIK märgib, et nähtavasti oli kaebajal Nikitinil täisajaga töö vanglas. EIK käsitleb neid konkreetseid asjaolusid faktoritena, mida saab kohase hüvitise otsustamisel arvesse võtta, kuid märgib, et riigisiseste kohtute põhjendused jätavad tähelepanuta asjaolu, et kaebaja veetis kuus kuud kinnises osakonnas, kus tal eespool nimetatud privileegid puudusid. EIK-i arvates ei saa pelka rikkumise tunnistamist käsitleda kaebaja artikli 3 järgsete kaebuste kohase hüvitusena.

201. Sellest tulenevalt jätab EIK rahuldamata riigi vastuväite seoses kaebajate ohvri staatusega. EIK leiab, et konventsiooni artiklit 3 on rikutud kinnipidamistingimuste tõttu Tallinna vanglas ajavahemikel, mil kaebajate käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda. See põhjustas neile sellist valu ja kannatusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevat vältimatut kannatust, ning kujutasid endast seega alandavat kohtlemist.

III. KONVENTSIOONI ARTIKLI 13 VÄIDETAV RIKKUMINE

202. Kaebaja Nikitin kaebas, et riigisiseste kohtute välja mõistetud mittevaralise kahju hüvitis ei olnud piisavalt suur ja seega ei olnud heastav õiguskaitsevahend tõhus konventsiooni artikli 13 tähenduses. Kaebajad Villems ja Tarasovski esitasid põhimõtteliselt sama kaebuse, kuid kaebaja Villems viitas konventsiooni artiklile 6 ja kaebaja Tarasovski artiklile 41. Kaebajad Nikitin ja Kaziks kaebasid ka selle üle, et riigisisesest õigusest tuleneva tähtaja kohaldamise tõttu ei olnud riigisisene õiguskaitsevahend tõhus. Kaebaja Tarasovski esitas põhimõtteliselt sama kaebuse konventsiooni artikli 6 alusel. Kaebaja Jeret kaebas ülemäära pika riigisisese kohtumenetluse üle.

203. EIK-i ülesanne on anda kohtuasja asjaoludele õiguslik hinnang (vt eespool viidatud *Radomilja*, punkt 126) ja EIK peab kohaseks vaadata kaebajate kõik kaebused läbi konventsiooni artikli 13 alusel, mis sätestab järgmist:

> „Igaühel, kelle konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.”

A. **Vastuvõetavus**

204. EIK on leidnud, et vastustajariik vastutab konventsiooni artikli 3 alusel kaebajate ebainimliku ja alandava kohtlemise eest. Kaebajate kaebused on vaieldavad konventsiooni artikli 13 tähenduses seoses artikliga 3.

205. EIK märgib, et kaebused ei ole selgelt põhjendamatud konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses ega vastuvõetamatud mis tahes muul alusel. Seetõttu tuleb kaebused tunnistada vastuvõetavaks.

B. **Üldpõhimõtted**

206. Nagu EIK on juba korduvalt leidnud, tagab konventsiooni artikkel 13 riiklikul tasandil õiguskaitsevahendi, millega sisuliselt jõustada konventsiooni õigusi ja vabadusi mis tahes vormis, milles need on riigisiseses õiguskorras sätestatud. Artikkel 13 nõuab seega, et riigisisene õiguskaitsevahend käsitleks vaieldavat kaebust konventsiooni alusel sisuliselt ja heastaks olukorra kohaselt. Konventsiooniosaliste artiklist 13 tulenevate kohustuste ulatus varieerub olenevalt kaebaja kaebuse olemusest, kuid artikliga 13 nõutud õiguskaitsevahend peab olema tõhus nii praktikas kui ka õiguslikult. Õiguskaitsevahendi tõhusus artikli 13 tähenduses ei olene sellest, kas tulemus on kaebaja jaoks kindlasti soodne. Samuti ei pea selles sättes nimetatud riigivõim olema kohtuvõim, kuid kui see ei ole kohtuvõim, on selle volitused ja pakutavad tagatised olulised otsustamaks, kas õiguskaitsevahend on tõhus (vt eespool viidatud *Kudła*, punkt 157).

207. Ebainimlikke või alandavaid kinnipidamistingimusi puudutavate kaebuste vallas on EIK juba märkinud, et võimalik on kaht liiki heastamine: kinnipidamistingimuste parandamine ja selliste tingimuste tõttu kannatatud kahju hüvitamine (vt *Roman Karasev* vs. *Venemaa*, nr 30251/03, punkt 79, 25. november 2010, ja *Benediktov* vs. *Venemaa*, nr 106/02, punkt 29, 10. mai 2007). Kui kaebajat hoitakse artiklit 3 rikkuvates tingimustes, on nõutud riigisisene õiguskaitsevahend, mis suudab lõpetada kaebaja õiguse mitte olla ebainimlikult või alandavalt koheldud kestva rikkumise. Kui aga kaebaja ei viibi enam ebakohastes tingimustes, peab tal olema õigus saada hüvitist juba toime pandud rikkumise eest (vt eespool viidatud *Ananyev jt*, punkt 97).

C. **Põhimõtete kohaldamine käesolevates kohtuasjades**

1. Seadusest tuleneva tähtaja kohaldamine kahjunõude esitamiseks seoses kaebajate Nikitini, Kaziksi ja Tarasovskiga

208. Kaebajad väitsid, et riigisisesed kohtud ei arvestanud nende kaebusi tervikuna ja selle tõttu ei olnud heastav õiguskaitsevahend tõhus konventsiooni artikli 13 tähenduses. Riik väitis, et selles, kuidas riigisisesed kohtud seadusjärgseid tähtaegu kohaldasid, puudus igasugune omavoli.

209. EIK on juba tuvastanud, et kaebajate Kaziksi ja Tarasovski asjades ei olnud riigisiseste kohtute piirav käsitlus riigisiseste tähtaegade arvutamisest kooskõlas Eesti Riigikohtu väljakujunenud praktikaga ja see koormas neid ebamõistlikult (vt punkti 141 jj). Selles kontekstis vähendas riigisiseste kohtute piirav käsitlus õiguskaitsevahendi tõhusust (vt muu hulgas *Krawczak* vs. *Poola*, nr 40387/06, 18. märts 2008) ja selle tagajärjel ei vaadeldud kaebajate kaebuste olulist ajavahemikku, mil neid hoiti ebakohastes tingimustes. Selline ajavahemik kestis vastavalt üks aasta ning üks aasta ja seitse kuud. EIK kordab siinkohal, et artikli 13 nõuetele vastamiseks peab õiguskaitsevahend suutma tõhusalt tegeleda artikli 3 alusel esitatud kaebustega sisuliselt (*idem*., punkt 39).

210. Eespool toodud kaalutlustel leiab EIK, et riigivastutuse seadust, nagu seda kohaldati kaebajate Kaziksi ja Tarasovski asjades, ei saa käsitleda sellisena, mis pakub tõhusat õiguskaitsevahendit konventsiooni artikli 13 tähenduses, sest see ei taganud kaebajate kaebuste sisulist läbivaatamist. Sellest tulenevalt on kaebajate Kaziksi ja Tarasovski asjades konventsiooni artiklit 13 rikutud.

211. Seoses kaebaja Nikitini kaebusega ei näe EIK põhjust kalduda kõrvale oma varasemast seisukohast, et riigisiseste tähtaegade kohaldamine ei olnud omavoliline kaebaja konventsioonijärgsete õiguste kontekstis (vt punkti 138 jj). Seega asub EIK seisukohale, et konventsiooni artiklit 13 ei ole rikutud seoses kaebaja Nikitini kaebusega riigisiseste tähtaegade kohaldamise üle.

2. Heastava õiguskaitsevahendi tõhusus seoses kaebajate Nikitini, Villemsi ja Tarasovski asjades välja mõistetud hüvitisega

212. Kaebajad kaebasid, et riigisiseste kohtute välja mõistetud rahaline hüvitis oli ebamõistlikult väike ega olnud kooskõlas Eesti elustandardiga.

213. Riik selgitas, et kooskõlas Eesti õigustraditsiooniga ei pruugi mittevaralise kahju hüvitistel olla karistavat funktsiooni ja keegi ei pruugi nende arvel rikastuda. Hüvitise väljamõistmisel võtavad kohtud arvesse üldist elukallidust Eestis, sealhulgas palga alammäära, keskmist vanaduspensioni ja keskmist brutopalka. Nende näitajate valguses olid käesolevates asjades välja mõistetud hüvitised mõistlikud.

214. EIK märgib, et riigisisese õiguse alusel võib kinnipeetav, kelle õigusi on avaliku võimu kandja ebaseadusliku toiminguga rikutud, nõuda tekitatud kahju hüvitamist. EIK on juba asunud seisukohale, et heastav õiguskaitsevahend suudab tõhusalt tegeleda kinnipeetavate kaebustega sisuliselt (vt punkti 130). Lisaks märgib EIK, et mittevaralise kahju hüvitis mõistetakse välja proportsionaalselt rikkumise raskusega, võttes arvesse süü vormi ja raskust. Käesolevates asjades vaatasid riigisisesed kohtud kaebused läbi sisuliselt, arvestades ka EIK-i praktikast tulenevaid põhimõtteid, ning leidsid, et kaebaja konventsioonijärgseid õigusi on rikutud. Kohtud otsustasid mittevaralise kahju hüvitise suuruse kohtuasjade konkreetsete asjaolude alusel, nagu ebakohastes tingimustes veedetud aeg ja võimalused osaleda kambrivälistes tegevustes, ja jätsid rahuldamata vanglateenistuse vastuväited, et puudus igasugune süü ja tahe kaebajaid alandada. Selle alusel tehtud kohtuotsused olid kahju tekitajale siduvad ja tema suhtes jõustatavad. Riigi sõnul on kaebajate kasuks välja mõistetud summad ka välja makstud. EIK märgib, et hüvitise summal, mida võib sellises menetluses kaebaja kasuks välja mõista, polnud mingisugust piirmäära.

215. Eeltoodu alusel leiab EIK, et riigisisese õiguse alusel alustatud kohtumenetlus tagab kohase õigusemõistmise ja kannatanu tõhusa osalemise. Sellises menetluses saavad kohtud arvesse võtta kaebuse sisu, teha faktilisi järeldusi ja mõista välja hüvitist, mis on kooskõlas rikkumise olemuse ja raskusega.

216. EIK kordab, et sõna *õiguskaitsevahend* artikli 13 mõttes ei tähenda õiguskaitsevahendit, mis peab edu garanteerima, vaid lihtsalt seda, et pädev asutus arutab kaebust sisuliselt (vt näiteks *Šidlová* vs. *Slovakkia*, nr 50224/99, punkt 77, 26. september 2006). EIK märgib, et Eesti õigus võimaldas kaebajatel esitada kahjunõude ebakohaste kinnipidamistingimuste tõttu kannatatud mittevaralise kahju eest. Kuid EIK on seisukohal, et asjaolu, et kaebajate kaebused rahuldati vaid osaliselt, ei ole iseenesest piisav, et mitte pidada õiguskaitsevahendit artikli 13 tähenduses tõhusaks. Lisaks ei ole esitatud muid tõendeid, mille alusel saaks kõnealust õiguskaitsevahendit pidada ebatõhusaks.

217. Eeltoodu valguses leiab EIK, et eespool kirjeldatud olukorda ei saa käsitleda kaebaja õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile rikkumisena (vt *Artur Ivanov* vs. *Venemaa*, nr 62798/09, punkt 40, 5. juuni 2018, ja muu hulgas *Zarb* vs. *Malta*, nr 16631/04, punktid 50–51, 4. juuli 2006).

218. Sellest tulenevalt ei ole konventsiooni artiklit 13 rikutud seoses kaebajate Nikitini,

Villemsi ja Tarasovski kaebustega heastava õiguskaitsevahendi tõhususe üle.

3. Kaebaja Jereti kohtumenetluse pikkus

219. Kaebaja Jereti sõnul ei olnud riigisisene heastav õiguskaitsevahend tõhus riigisisese kohtumenetluse pikkuse tõttu. Riik sellele vastu ei vaielnud.

220. EIK märgib, et kaebaja esitas vaide vanglateenistusele 21. jaanuaril 2014. aastal. Kuna vanglateenistus ei vastanud vaidele tähtaegselt, esitas kaebaja kaebuse kohtusse 27. mail 2014. aastal. Lõplik otsus kaebaja asjas jõustus 25. aprillil 2016. aastal, mil Riigikohus keeldus kaebaja kassatsioonkaebust menetlusse võtmast. Seega kestis kohtumenetlus kolmes kohtuastmes kaks aastat ja neli kuud.

221. Vastupidi menetluse pikkust puudutavatele kaebustele, mille korral kaebaja tugineb ennetavale õiguskaitsevahendile, mis on tõhus vaid siis, kui see pakub kohest abi kaebajale, keda hoitakse endiselt ebakohastes kinnipidamistingimustes (vt *Longin* vs. *Horvaatia*, nr 49268/10, punkt 41, 6. november 2012), ei nõua kahjunõue samasugust kohest abi, sest sellel on teine eesmärk.

222. EIK-i arvates ei saa seega kohtumenetlust, mille üle kaevatakse, käsitleda ülemäära pikana artikli 13 tähenduses. Eeltoodust tulenevalt ei ole konventsiooni rikutud.

IV. KONVENTSIOONI ARTIKLI 8 VÄIDETAV RIKKUMINE

223. Kaebaja Savva kaebas lisaks, et ta ei saanud suhelda oma perekonnaga. Ta tugines konventsiooni artiklile 8, mis on sõnastatud järgmiselt:

> „1. Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust.
>
> 2. Ametivõimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.”

224. Riigi väitel on kaebaja kaebus riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu vastuvõetamatu. Eelkõige ei esitanud kaebaja kaebust kohustusliku kohtueelse menetluse korras, nii et riigisisesed kohtud ei saanud kaebuse seda osa sisuliselt hinnata.

225. EIK on juba kindlaks teinud, et kohustuslik kohtueelne menetlus on riigisisese korra väga oluline osa kinnipeetavate kaebustega tegelemiseks (vt punkti 123). Vanglateenistusele vaide esitamata jätmise tõttu ei saanud riigisisesed kohtud seda sisuliselt arutada.

226. Sellest tulenevalt leiab EIK, et kaebaja ei ammendanud nõuetekohaselt riigisiseseid õiguskaitsevahendeid ja et kaebuse see osa on konventsiooni artikli 35 lõike 1 alusel vastuvõetamatu ning tuleb konventsiooni artikli 35 lõike 4 alusel läbi vaatamata jätta.

V. MUUD KONVENTSIOONI VÄIDETAVAD RIKKUMISED

227. Lõpetuseks kaebasid kaebajad Nikitin, Villems ja Kaziks kahjunõudelt tasutava liiga suure riigilõivu üle. EIK neid kaebusi ei käsitle, sest ükski kaebajatest ei esitanud seda kaebust riigisisestes kohtutes ega esialgses kaebuses EIK-ile. Lisaks märgib EIK enda käsutuses olevate dokumentide alusel, et kaebajatele anti tasuta õigusabi vastavalt nende vajadustele. Eeltoodu tõttu tuleb kaebuste see osa riigisiseste õiguskaitsevahendite

ammendamata jätmise tõttu jätta konventsiooni artikli 35 lõigete 1 ja 4 kohaselt rahuldamata.

VI. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

228. Konventsiooni artikkel 41 sätestab:

„Kui kohus leiab, et konventsiooni või selle protokolle on rikutud ja konventsiooniosalise õigus lubab ainult osalist hüvitust, võib kohus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvituse."

A. Kahju

229. Kaebajad esitasid järgmised mittevaralise kahju hüvitise nõuded: kaebaja Nikitin, 40 000 eurot; kaebaja Tarasovski, 10 000 eurot; kaebaja Villems, 10 880 eurot; kaebaja Kaziks, 5100 eurot; kaebaja Jeret, 76 500 eurot; kaebaja Savva, 4980 eurot; ja kaebaja Karp, 13 000 eurot.

230. Riigi hinnangul olid kaebajate nõuded liiga suured.

231. EIK leiab, et kannatusi, mis on põhjustatud isikule, keda on hoitud nii kehvades tingimustes, et see kujutab endast ebainimlikku või alandavat kohtlemist konventsiooni artikli 3 tähenduses, ei saa heastada pelgalt rikkumise tuvastamisega; heastamiseks on vaja välja mõista hüvitis (vt eespool viidatud *Neshkov jt*, punkt 299). Kaebajate nõuet hinnates leiab EIK, et mittevaralise kahju ulatuse hindamiseks on oluline ebakohastes kinnipidamistingimustes viibimise aeg (vt eespool viidatud *Ananyev jt*, punkt 172). EIK arvestab iga kohtuasja asjaoludega, sealhulgas faktiga, et artikli 3 rikkumine on tuvastatud seoses suhteliselt pikkade ajavahemikega, mil kaebajate käsutuses oli alla 3 m^2 isiklikku pinda. Õiglase hinnangu alusel ning vastustajariigi poolt juba välja mõistetud ja makstud summasid arvestades peab EIK kohaseks mõista mittevaralise kahju eest välja järgmised hüvitised: 8000 eurot kaebajale Nikitinile, 8925 eurot kaebajale Tarasovskile, 8375 eurot kaebajale Villemsile, 4625 eurot kaebajale Kaziksile, 9975 eurot kaebajale Jeretile, 4575 eurot kaebajale Savvale ja 6525 eurot kaebajale Karpile, millele lisanduvad võimalikud maksud. EIK jätab ülejäänud kahjuhüvitise nõuded rahuldamata.

B. Kulud

232. Kaebajad esitasid ka järgmised nõuded riigisisestes kohtutes ja EIK-is kantud kulude katteks:

– Kaebaja Nikitin nõudis 2340 eurot (sealhulgas käibemaks) EIK-is kantud kulude katteks. See summa vastab advokaadi tasule 12,5 töötunni eest.

– Kaebaja Villems nõudis 7821,48 eurot (sealhulgas käibemaks) riigisisestes kohtutes ja EIK-is kantud kulude katteks. See summa vastab advokaadi töötasule 42 tunni ja 33 minuti eest ja sisaldab 12,48 eurot postikulu.

– Kaebaja Kaziks nõudis 2863,07 eurot (sealhulgas käibemaks) EIK-is kantud kulude katteks. See summa vastab advokaadi tasule 15 töötunni eest ja sisaldab 13,07 eurot postikulu.

– Kaebaja Savva nõudis 1418,56 eurot (sealhulgas käibemaks) EIK-is kantud kulude katteks. See summa vastab 100-eurose tunnitasuga (lisandub käibemaks) advokaadi töötasule 11 tunni ja 48 minuti eest ja sisaldab 2,60 eurot postikulu.

– Kaebaja Karp nõudis 1000 eurot (ilma käibemaksuta) riigisisestes kohtutes kantud kulude katteks ja 2000 eurot EIK-is kantud kulude katteks. Need summad vastavad advokaadi tasule kokku 24 töötunni eest.

– Kaebajad Jeret ja Tarasovski kulude hüvitamise nõuet ei esitanud.

233. Riigi hinnangul olid kaebajate nõuded liiga suured. Riik märkis, et kuna kaebajatel Nikitinil, Kaziksil, Villemsil ja Savval oli sama advokaat ja nende vastused riigi märkustele olid peaaegu identsed, olid iga kaebaja nõutud summad eraldivõetuna liiga suured. Riik vaidles vastu ka kaebaja Kaziksi nõudele Maksu- ja Tolliametile esitatud taotluse kavandi koostamise kulude hüvitamiseks ja kaebaja Karpi advokaadi nõutud 200-eurosele tunnitasule riigi märkustele vastuse koostamise eest.

234. EIK-i praktika kohaselt on kaebajal õigus kulude hüvitamisele vaid siis, kui on tõendatud, et need on ka tegelikult ja põhjendatult kantud ning mõistlikus summas. Kuigi EIK nõustub, et kaebajate arv tekitas paratamatult nende esindajale lisatööd, siis küsimustes artiklite 3 ja 13 alusel kujundati ühine seisukoht ja vastused riigi märkustele olid kooskõlastatud. Nendel asjaoludel peab EIK nõutud summasid liiga suureks ega ole veendunud, et need olid põhjendatult kantud või mõistlikus ulatuses. EIK märgib veel, et kaebaja Kaziksi advokaadile maksti 850 eurot riigi õigusabi arvelt.

235. EIK-i käsutuses olevaid dokumente ja eespool esitatud kriteeriume ning kaebajate advokaatidele riigi õigusabi arvelt makstud summasid arvesse võttes peab EIK kohaseks mõista kõikide kulude katteks välja järgmised summad: riigisisestes kohtutes ja EIK-is kantud kulude katteks 2000 eurot kaebajale Nikitinile, 4000 eurot kaebajale Villemsile, 1500 eurot kaebajale Kaziksile, 1400 eurot kaebajale Savvale ja 1500 eurot kaebajale Karpile, millele lisanduvad võimalikud maksud.

C. Viivis

236. EIK peab kohaseks viivise määra sidumist Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmääraga, mida suurendatakse kolme protsendipunkti võrra.

EELTOODUST LÄHTUDES KOHUS

1. *otsustab* ühehäälselt kaebused liita;

2. *toetab* sisuliselt ja *jätab* rahuldamata ühehäälselt riigi esialgse vastuväite, et kaebajad Nikitin, Villems, Jeret, Kaziks, Tarasovski ja Savva on kaotanud oma ohvri staatuse;

3. *tunnistab* häälteenamusega kaebajate konventsiooni artikli 3 alusel esitatud kaebused seoses alla 3 m^2 isikliku pinnaga Tallinna vanglas ja kaebaja Jereti kaebuse seoses 3–4 m^2 isikliku pinnaga Tallinn vanglas vastuvõetavaks järgmiste ajavahemike puhul:

(i) 10. veebruarist 2009 kuni 22. oktoobrini 2013 kaebaja Nikitini puhul;

(ii) 24. oktoobrist 2008 kuni 26. juulini 2011 ja 2013. aasta 23. aprillist 7. maini kaebaja Tarasovski puhul;

(iii) 28. detsembrist 2009 kuni 9. novembrini 2011 ja 2011. aasta 7.–21. detsembrini kaebaja Kaziksi puhul;

(iv) 20. maist 2010 kuni 14. juulini 2011 kaebaja Savva puhul;

(v) 2012. aasta 23. veebruarist 9. novembrini ja 27. detsembrist 2012 kuni 31. oktoobrini 2013 kaebaja Karpi puhul;

(vi) 6. juulist 2011 kuni 17. aprillini 2013 kaebaja Villemsi puhul;

(vii) 25. veebruarist 2011 kuni 21. novembrini 2013 kaebaja Jereti puhul;

4. *tunnistab* ühehäälselt kaebajate Nikitini, Villemsi, Tarasovski, Kaziksi ja Jereti artikli 13 alusel esitatud kaebused seoses riigisiseste õiguskaitsevahendite ebatõhususega vastuvõetavaks;

5. *tunnistab* ühehäälselt ülejäänud kaebused vastuvõetamatuks;

6. *leiab* ühehäälselt, et konventsiooni artiklit 3 on rikutud seoses ajavahemikega, mil kaebajate käsutuses oli Tallinna vanglas alla 3 m^2 isiklikku pinda;

7. *leiab* ühehäälselt, et konventsiooni artiklit 3 ei ole rikutud seoses ajavahemikega, mil kaebaja Jereti käsutuses oli Tallinna vanglas 3–4 m^2 isiklikku pinda;

8. *leiab* nelja poolthäälega kolme vastu, et konventsiooni artiklit 13 on rikutud riigisiseste menetlusnormide ebamõistliku kohaldamise tõttu kaebajate Kaziksi ja Tarasovski asjades;

9. *leiab* kuue poolthäälega ühe vastu, et konventsiooni artiklit 13 ei ole rikutud kaebajate Nikitini, Villemsi ja Tarasovski asjades heastava õiguskaitsevahendi tõhususe alusel;

10. *leiab* ühehäälselt, et konventsiooni artiklit 13 ei ole rikutud kaebaja Jereti asjas menetluse pikkuse alusel;

11. *leiab* nelja poolthäälega kolme vastu,

(a) et vastustajariik peab kaebajatele maksma kolme kuu jooksul kohtuotsuse jõustumise päevast konventsiooni artikli 44 lõike 2 kohaselt alljärgnevad summad:

(i) konventsiooni artiklite 3 ja 13 alusel tuvastatud rikkumisega kaebajatele põhjustatud mittevaralise kahju eest 8000 (kaheksa tuhat) eurot kaebajale Nikitinile, 8375 (kaheksa tuhat kolmsada seitsekümmend viis) eurot kaebajale Villemsile, 9975 (üheksa tuhat üheksasada seitsekümmend viis) eurot kaebajale Jeretile, 4625 (neli tuhat kuussada kakskümmend viis) eurot kaebajale Kaziksile, 8925 (kaheksa tuhat üheksasada kakskümmend viis) eurot kaebajale Tarasovskile, 6525 (kuus tuhat viissada kakskümmend viis) eurot kaebajale Karpile ja 4575 (neli tuhat viissada seitsekümmend viis) eurot kaebajale Savvale, millele lisanduvad võimalikud maksud;

(ii) kulude katteks 2000 (kaks tuhat) eurot kaebajale Nikitinile, 4000 (neli tuhat) eurot kaebajale Villemsile, 1500 (üks tuhat viissada) eurot kaebajale Kaziksile, 1400 (üks tuhat nelisada) eurot kaebajale Savvale ja 1500 (üks tuhat viissada) eurot kaebajale Karpile, millele lisanduvad võimalikud maksud;

(b) et eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise aja eest tuleb eespool nimetatud summadelt maksta viivist määra järgi, mis vastab Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmäärale, suurendatuna kolme protsendipunkti võrra;

12. *jätab* rahuldamata kaebajate ülejäänud õiglase hüvitise nõuded.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 29. jaanuaril 2019 kohtureeglite 77. reegli lõigete 2 ja 3 kohaselt.

Hasan Bakırcı
Sekretäri asetäitja

Robert Spano
Esimees

Kooskõlas konventsiooni artikli 45 lõikega 2 ja kohtureeglite 74. reegli lõikega 2 on käesolevale kohtuotsusele lisatud järgmised eriarvamused:

(a) kohtunike Spano, Lemmensi ja Kjølbro osaline eriarvamus;

(b) kohtuniku Lemmensi osaline eriarvamus.

R.S.
H.B.

KOHTUNIKE SPANO, LEMMENSI JA KJØLBRO ÜHINE OSALINE ERIARVAMUS

1. Allpool selgitatud põhjustel andsime vastuhääle sellele, et jätta rahuldamata riigi vastuväide (vt kohtuotsuse punkti 117), mille järgi kolm kaebajat ehk kaebajad Kaziks, Tarasovski ja Savva ei ammendanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid, sest ei esitanud kõiki oma kaebusi riigivõimudele riigisiseses õiguses ette nähtud tähtaja jooksul, mille tagajärjel ei saanud riigisisesed kohtud vaadata läbi kaebusi, mis hiljem EIK-ile esitati (vt kohtuotsuse punkte 140–144). Sellest tulenevalt ei ühine me kohtunike enamuse põhjendustega punktis 172 (arvesse võetava ajavahemiku kohta), punktis 199 (ohvri staatuse kohta), punktides 208–210 (tõhusate õiguskaitsevahendite kohta artikli 13 alusel)[1] ja punktis 231 (artikli 41 alusel välja mõistetava mittevaralise kahju hüvitise summa kohta), sest kohtuotsuse need osad on lahutamatult seotud riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise küsimusega ja seega EIK-i menetluses oleva asja ulatusega.

2. Kuigi see võib tunduda pelga tehnilise küsimusena ehk riigisisese tähtaja järgimise küsimusena kahjunõude esitamiseks väidetavalt ebakohaste kinnipidamistingimuste korral, tõstatab see tegelikult väga olulise küsimuse seoses riigisiseses õiguses sätestatud õiguskaitsevahendite tõhususega.

3. Nagu EIK on korduvalt nentinud, nõuab artikli 35 lõige 1, et kaebused, mis kavatsetakse hiljem esitada Strasbourgis, tuleb esmalt esitada pädevale riigisisesele asutusele vähemalt sisuliselt ja kooskõlas riigisiseses õiguses sätestatud formaalsete nõuete ja tähtaegadega; kui kaebaja ei ole neid nõudeid täitnud, tuleks tema kaebus põhimõtteliselt tunnistada vastuvõetamatuks riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise alusel (vt *Vučković jt* vs. *Serbia* (esialgne vastuväide) [suurkoda], nr 17153/11 ja veel 29, punkt 72, 25. märts 2014). Ehk kui kaebaja ei ole riigisiseste kohtute tõlgenduse kohaselt täitnud kehtivaid nõudeid, ei ole ta täitnud ühte tingimust, mis on üldjuhul vajalik, et täita konventsiooni artikli 35 lõikes 1 sätestatud riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise nõuet (*ibid*., punkt 80).

4. Kolm kõnealust kaebajat ehk kaebajad Kaziks, Tarasovski ja Savva kaebavad ebakohaste kinnipidamistingimuste üle ning EIK-ile esitatud kaebused esitati esmalt ka riigisisestele asutustele, mis aga jätsid kaebajate nõuded osaliselt rahuldamata aegumise tõttu. Riigi vastuväide puudutab nende kaebuste neid osasid.

5. 30. jaanuaril 2014. aastal esitas kaebaja Savva kaebuse, millega taotles hüvitist väidetavalt ebakohaste kinnipidamistingimuste eest ajavahemikul 28. veebruarist 2007 kuni 14. juulini 2011. Riigisiseste asutuste arvates oli 30. jaanuarile 2011. aastal eelnenud ajavahemikku ehk kolme aastat enne kaebuse esitamist puudutav nõue aegunud ja sellest tulenevalt hindasid riigisisesed asutused üksnes pärast 30. jaanuari 2011 valitsenud kinnipidamistingimusi.

6. 21. jaanuaril 2014. aastal esitas kaebaja Kaziks kaebuse, millega taotles hüvitist väidetavalt ebakohaste kinnipidamistingimuste eest ajavahemikul 28. detsembrist 2009 kuni 21. detsembrini 2011. Riigisiseste asutuste arvates oli 21. jaanuarile 2011. aastal eelnenud ajavahemikku ehk kolme aastat enne kaebuse esitamist puudutav nõue aegunud ja sellest tulenevalt hindasid riigisisesed asutused üksnes pärast 21. jaanuari 2011 valitsenud kinnipidamistingimusi.

---

[1] Kohtunik Lemmens ei nõustu ka järeldusega, et artiklit 13 ei ole rikutud seoses kaebajate Nikitini, Villemsi ja Tarasovski kaebustega (vt tema eriarvamust selles küsimuses).

7. 9. juunil 2013. aastal esitas kaebaja Tarasovski kaebuse, millega taotles hüvitist väidetavalt ebakohaste kinnipidamistingimuste eest ajavahemikul 24. oktoobrist 2008 kuni 7. maini 2013. Riigisiseste asutuste arvates oli 11. juunile 2010. aastal eelnenud ajavahemikku ehk ligikaudu kolme aastat enne kaebuse esitamist puudutav nõue aegunud ja sellest tulenevalt hindasid riigisisesed asutused üksnes pärast 11. juunit 2010 valitsenud kinnipidamistingimusi.

8. Seega kõigi kolme kaebaja asjas asusid riigisisesed kohtud riigisiseste aegumisnormide ehk riigivastutuse seaduse § 17 lõike 3 tõlgenduse alusel seisukohale, et kaebajate nõuete mõned osad on aegunud ning riigisiseste kohtute sellisest seisukohast peaks üldjuhul tulenema järeldus, et kaebajad ei ole täitnud riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise nõuet (vt *Vučković jt*, punkt 80).

9. Selles kontekstis peame oluliseks korrata, et riigisisese õiguse tõlgendamise probleemide lahendamine on esmajoones riigivõimude, eelkõige kohtute ülesanne (vt *Vučković jt*, punkt 80). Teisiti öeldes ei saa EIK seada kahtluse alla riigisiseste asutuste arvamust riigisisese õiguse väidetava rikkumise kohta, välja arvatud juhul, kui selline arvamus on meelevaldne või selgelt põhjendamatu (vt *Naït-Liman* vs. *Šveits* [suurkoda], nr 51357/07, punkt 116, 15. märts 2018, ning *S., V. ja A.* vs. *Taani* [suurkoda], nr 35553/12 ja veel 2, punkt 148, 22. oktoober 2018). Sarnaselt võib EIK tähelepanuta jätta riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise kaebaja poolt, kui riigisiseste asutuste tõlgendus ja riigisisese õiguse kohaldamine on liigse formaalsuse tagajärg (vt *Mocanu jt* vs. *Rumeenia* [suurkoda], nr 10865/09 ja veel 2, punkt 224, EIK 2014 (väljavõtted)) ehk kui EIK-i arvates on kaebaja teinud kõik, mida saab temalt mõistlikult eeldada riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamiseks (vt *Salah* vs. *Madalmaad*, nr 8196/02, punkt 51, EIK 2006-IX (väljavõtted), ja *Baybaşin* vs. *Madalmaad* (õiglane hüvitus), nr 13600/02, punkt 53, 6. juuli 2006).

10. Seega tekib küsimus, miks või mis alusel kohtunike enamus jätab tähelepanuta riigisiseste kohtute tõlgenduse ja riigisiseste seadusjärgsete tähtaegade kohaldamise kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva asjades ning jätab rahuldamata riigi vastuväite, et nimetatud kaebajad ei ole riigisiseseid õiguskaitsevahendeid ammendanud. Kohtunike enamus tugineb kahel argumendil: 1) ei tagatud kooskõla riigisisese õiguse ja kohtupraktikaga ning 2) põhjendamatult keelduti kaebajate nõuete hindamisest. Sellest tulenevalt ei olnud kohtunike enamuse arvates riigisiseste kohtute tõlgendus riigisisesest õigusest ega selle kohaldamine kooskõlas Eesti Riigikohtu selgelt välja kujunenud praktikaga (vt kohtuotsuse punkti 141) ja koormas kaebajaid ebamõistlikult (vt punkte 141 ja 142). Kogu lugupidamisega me ei nõustu kummagi argumendiga.

11. Väidetava ebakõla kohta Eesti Riigikohtu antud juhistega peame küsitavaks, kas selline ebakõla üldse eksisteerib, ning meie arvates ei ole riigisiseste kohtute tõlgendus riigisisesest õigusest ega selle kohaldamine mingil juhul omavoliline ega selgelt põhjendamatu, mis on konventsioonist tulenev standard, mida EIK-i praktika kohaselt tuleb rakendada.

12. Eesti õiguses on sätestatud heastav õiguskaitsevahend, mille alusel saab välja mõista hüvitise konventsiooni artiklit 3 rikkuvates kinnipidamistingimustes hoidmise eest. Riigivastutuse seaduse §-i 17 lg 3 järgi tuleb kahjunõue esitada kolme aasta jooksul arvates päevast, millal kannatanu kahjust teada sai või pidi teada saama. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lg 4 sisaldab sarnast tähtaega.

13. Kinnipidamistingimusi puudutavates asjades on Eesti Riigikohus leidnud, et jätkuva toimingu korral hakkab tähtaeg jooksma jätkuva toimingu lõppemisel, kuid võib erandina hakata kulgema enne jätkuva toimingu lõppemist (vt kohtuotsuse punkti 103). Lisaks on

Riigikohus öelnud, et mida pikem on ebakohastes kinnipidamistingimustes hoidmise periood, mis ületab kolmeaastast tähtaega, seda kaalukamad peavad olema argumendid selle kohta, et kaebaja ei saanud või ei pidanud saama teada kahju tekkimisest enne jätkuva toimingu lõppemist, sest vastasel juhul muutuks tähtaeg illusoorseks ning kahjunõude esitamisega viivitamise tulemusena võib tekkida oluline kahju kumuleerumine (vt punkti 105).

14. Teisisõnu tuleb riigisisese õiguse alusel aeg, mil kaebaja sai või oleks pidanud ebakohaste kinnipidamistingimustega tekitatud kahjust teada saama, kindlaks määrata iga kohtuasja konkreetseid asjaolusid hinnates ning mida pikem on kõnealune ajavahemik, seda tugevamad peavad olema argumendid põhjendamaks, miks kaebaja ei saanud ega pidanud saama teada nõude esitamise alusest.

15. Kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva asjades just seda riigisisesed kohtud, eelkõige ringkonnakohus, tegidki. Kõigis kolmes kohtuasjas nõudsid kaebajad hüvitist ebakohaste kinnipidamistingimuste eest, mis algasid rohkem kui kolm aastat enne nõude esitamist: kaebaja Kaziksi puhul üle nelja aasta, kaebaja Tarasovski puhul üle nelja ja poole aasta ning kaebaja Savva puhul peaaegu seitse aastat. Kõigis kolmes kohtuasjas selgitas ringkonnakohus, miks kaebajad said teada või pidid teada saama ebakohastest kinnipidamistingimustest aastaid enne nõude esitamist (vt kohtuotsuse punkte 53, 63 ja 72).

16. Meie arvates ei saa ringkonnakohtu tõlgenduse kohta riigisisesest tähtajast ega selle kohaldamise kohta öelda, et see oli omavoliline või selgelt põhjendamatu. Eeltoodu valguses peame märkima, et Eesti Riigikohus jättis kõigi kolme kaebaja sisulised kassatsioonkaebused menetlusse võtmata (vt punkte 55, 65 ja 74), mis oleks iseenesest üllatav olnud, kui ringkonnakohtu hinnang oleks olnud selgelt vastuolus Riigikohtu juhenditega, nagu väitis kohtunike enamus.

17. Mis puudutab kaebajate ebamõistlikku koormamist, siis meie arvates ei sisaldanud ringkonnakohtu tõlgendus riigisisesest tähtajast ega selle kohaldamine midagi sellist, mis muutis ebakohaste kinnipidamistingimuste alusel kahjunõude esitamise kaebajate jaoks praktiliselt võimatuks. Kaebajatel oli nõude esitamiseks hoopis kolm aastat alates ajast, mil nad väidetavalt ebakohastest kinnipidamistingimustest teada said või oleksid pidanud teada saama, ehk selline tähtaeg andis kaebajatele piisavalt aega nõude esitamiseks. Riigisisene kolmeaastane tähtaeg annab kinnipeetavale, keda hoitakse samas kambris või erinevates kambrites enam-vähem samades tingimustes nimetatud tähtaega ületava ajavahemiku jooksul, piisavalt aega olukorda hinnata ja esitada väidetavalt ebakohaste kinnipidamistingimuste kohta kaebus.

18. Kohtunike enamuse arvamus on vastuolus ka riigisisese tähtaja ühe eesmärgiga, milleks on Eesti Riigikohtu praktikas selgitatu järgi vältida märkimisväärseid kahjuhüvitiste summasid nõude esitamisega viivitamise tagajärjel (vt kohtuotsuse punkti 105). Kaebajatele soodsal kohtunike enamuse tõlgendusel riigisisesest tähtajast väidetavalt ebakohaste kinnipidamistingimuste eest kahjunõude esitamiseks, mis praktikas jätab kõrvale kolmeaastase tähtaja jätkuva toimingu asjades, on või võivad olla märkimisväärsed rahalised tagajärjed Eestile, sest see lubab kinnipeetavatel esitada nõude kinnipidamise ajavahemiku eest, mis olenevalt kohtuasja konkreetsetest asjaoludest võib olla märkimisväärselt pikem kui kolm aastat.

19. Kuna meie arvates oleks tulnud rahuldada riigi vastuväide kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva kaebuste osalisele vastuvõetavusele riigisisese tähtaja järgimata jätmise ja sellest tulenevalt riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu, ei nõustu me ka kohtunike enamuse põhjendustega, miks nad jätsid vastuväite rahuldamata, nimelt järeldustega punktis 172 (arvesse võetava ajavahemiku kohta), punktis 199 (ohvri staatuse

kohta), punktides 208–210 (tõhusate õiguskaitsevahendite kohta artikli 13 alusel) ja punktis 231 (artikli 41 alusel välja mõistetava mittevaralise kahju hüvitise summa kohta).

KOHTUNIKU LEMMENSI OSALINE ERIARVAMUS

1. Ma nõustun suurema osaga kohtuotsusest. Kuid lugupidamisega jään kahes küsimuses eriarvamusele.

Esimene puudutab riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist kaebajate Kaziksi, Tarasovski ja Savva poolt. Selles küsimuses ühinesin kohtunike Spano ja Kjølbroga ühises osalises eriarvamuses.

Teine küsimus puudutab kaebajate Nikitini, Villemsi ja Tarasovski artikli 13 alusel esitatud kaebust (vt kohtuotsuse punkte 212–218). Kahetsusega ei saa ma nõustuda kohtunike enamuse järeldusega, et artiklit 13 ei ole rikutud. Käesolev eriarvamus käsitleb nimetatud küsimust.

2. Konventsiooni artikkel 13 nõuab riigisisest õiguskaitsevahendit, mis võimaldab pädeval riigivõimul arutada konventsiooni alusel esitatud kaebust sisuliselt ja pakkuda kohast heastamist (vt muu hulgas *Khlaifia jt* vs. *Itaalia* [suurkoda], nr 16483/12, punkt 268, 15. detsember 2016, ja *De Tommaso* vs. *Itaalia* [suurkoda], nr 43395/09, punkt 179, 23. veebruar 2017). Rikkumise tuvastamisel on kannatanul õigus heastamisele ja mis veelgi olulisem, heastamine peab olema kohane.

Sellest tulenevalt mõtisklen, kas on päris õige väita, et artikliga 13 nõutud õiguskaitsevahend on lihtsalt õiguskaitsevahend, millega on tagatud kaebuse sisuline läbivaatamine pädeva asutuse poolt (vt kohtuotsuse punkti 216). Kohtunike enamus viitas kohtuotsusele *Šidlová* vs. *Slovakkia* (nr 50224/99, punkt 77, 26. september 2006); on ka muid asju, milles EIK on sellise avalduse teinud, kuid sõnastus ei kuulu standardväljendite hulka, mida on kasutatud näiteks suurkoja asjades. Kohtunike enamuse kasutatud väljend näib tähelepanuta jätvat artikli 13 heastamise aspekti.

Vastab loomulikult tõele, et õiguskaitsevahendi tõhusus ei olene kaebajale kindlalt soodsast tulemusest (vt *Amann* vs. *Šveits* [suurkoda], nr 27798/95, punkt 88, EIK 2000-II, ja *Kudła* vs. *Poola* [suurkoda], nr 30210/96, punkt 157, EIK 2000-XI, ja hilisem, eespool viidatud *Khlaifia*, punkt 268). Kuid see pole siinkohal oluline.

3. Kui õiguskaitsevahend on heastavat laadi, on selle tõhususe hindamisel oluline hüvitise summa, mida saab välja mõista või mis on välja mõistetud juhul, kui kaebaja on õiguskaitsevahendit tegelikult kasutanud.

Ma nõustun kohtunike enamusega, et asjaolu, et kaebajate kaebused rahuldati vaid osaliselt, ei ole iseenesest piisav, et mitte pidada õiguskaitsevahendit tõhusaks (vt kohtuotsuse punkte 216–217, viide kohtuotsustele *Artur Ivanov* vs. *Venemaa*, nr 62798/09, punkt 40, 5. juuni 2018, ning ka *Zarb* vs. *Malta*, nr 16631/04, punkt 51, 4. juuli 2006). Kuid mulle tundub, et õiguskaitsevahendi tõhususe küsimus tekib siis, kui summa on naeruväärne (vt *Wainwright* vs. *Ühendkuningriik*, nr 12350/04, punkt 55, EIK 2006-X (*a contrario*)), (täiesti) ebapiisav (vt *Slavcho Kostov* vs. *Bulgaaria*, nr 28674/03, punkt 64, 27. november 2008), või põhjendamatult väike (nagu väidab kaebaja käesolevas asjas, vt kohtuotsuse punkti 212; vt *Sabev* vs. *Bulgaaria*, nr 27887/06, punktid 92 ja 102, 28. mai 2013).

Selleks, et hinnata, kas riigi tasandil välja mõistetud summa on lihtsalt väike või põhjendamatult väike, võib kasuks tulla, kui võrrelda summat nende summadega, mida EIK tavaliselt sarnastes asjades välja mõistab. Kordan, et pelk asjaolu, et kaebajale riigi tasandil välja mõistetud hüvitis ei vasta EIK-i välja mõistetavatele summadele sarnastes asjades, ei muuda õiguskaitsevahendit ebatõhusaks (vt muu hulgas *Rišková* vs. *Slovakkia*, nr 58174/00, punkt 100, 22. august 2006; *Jakupović* vs. *Horvaatia*, nr 12419/04, punkt 28, 31. juuli 2007; *Wasserman* vs. *Venemaa (nr 2)*, nr 21071/05, punkt 48, 10. aprill 2008; *Kaić jt* vs. *Horvaatia*,

nr 22014/04, punkt 39, 17. juuli 2008). Kuid olukord on teine, kui välja mõistetud hüvitis on põhjendamatult või ebaproportsionaalselt väiksem EIK-i välja mõistetavatest summadest (vt muu hulgas *Wasserman* vs. *Venemaa (nr 2)*, nr 21071/05, punkt 56, 10. aprill 2008; *Burdov* vs. *Venemaa (nr 2)*, nr 33509/04, punktid 99 ja 115, EIK 2009; *Ananyev jt* vs. *Venemaa*, nr 42525/07 ja 60800/08, punkt 117, 10. jaanuar 2012; *Liseytseva ja Maslov* vs. *Venemaa*, nr 39483/05 ja 40527/10, punkt 158, 9. oktoober 2014; *Rutkowski jt* vs. *Poola*, nr 72287/10 ja veel 2, punktid 175 ja 182–183, 7. juuli 2015; *Valada Matos das Neves* vs. *Portugal*, nr 73798/13, punktid 73 ja 99, 29. oktoober 2015 (*a contrario*); samas tähenduses seoses hindamisega, kas riigi tasandil välja mõistetud summast piisab, et kaebajalt ohvri staatus ära võtta, vt *Scordino* vs. *Itaalia (nr 1)* [suurkoda], nr 36813/97, punktid 206 ja 214–215, EIK 2006-V).

4. Käesolevas asjas ei ole riigisiseste kohtute välja mõistetud summasid ja EIK-i poolt tavaliselt sarnastes asjades välja mõistetavaid summasid võrreldud. Kuigi välja mõistetud summad on minu arvates kindlasti väikesed, ei saa ma kohtunike enamuse põhjendustest järeldada, kas need on põhjendamatult või ebaproportsionaalselt väiksemad tavaliselt EIK-i välja mõistetavatest summadest. Nendel asjaoludel ei saa ma asuda seisukohale, et kaebajate Nikitini, Villemsi ja Tarasovski kasutatud õiguskaitsevahendid olid tegelikult tõhusad.